

KESTÄVYYS HARVAAN ASUTUN MAASEUDUN PIENTEN KUNTIEN STRATEGIOISSA

Kestävä kehitys Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven
kuntastrategioissa

Emma Kataja
Maisterintutkielma
Kulttuurit ja yhteisöt muut-
tuvassa maailmassa (KUMU)
Historian ja etnologian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2023

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen	Laitos Historian ja etnologian laitos
Tekijä Emma Kataja	
Työn nimi Kestävyys harvaan asutun maaseudun pienten kuntien strategioissa - Kestävä kehitys Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven kuntastrategioissa	
Tutkinto-ohjelma Kulttuurit ja yhteisöt muuttuvassa maailmassa, KUMU	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Kevät 2023	Sivumäärä 55
Tiivistelmä <p>Suomalaiset kunnat ja hallintojärjestelmä ovat kokeneet suuria muutoksia ajan saatossa. Pienet maaseutukunnat ovat kiinnostavassa asemassa muutosten aallokossa ja näin ollen niiden strategiatyö on erityisen tärkeää. Kestävä kehitys on oiva viitekehys tarkastella kuntien suunnitelmia, sillä sen avulla kuntien toimialoja voi analysoida taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen sekä kulttuurisen ulottuvuuden kautta.</p> <p>Tässä tutkielmassa tarkastelen kolmen pohjoisen Keski-Suomen kunnan, Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven, kuntastrategioita, vuoden 2022 talousarvioita sekä talous- ja toimintasuunnitelmia vuosille 2023–2024. Teoreettisena viitekehysenä olen käyttänyt kestävästä kehitystä ja jakanut sen taloudelliseen, ekologiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyys. Olen etsinyt kuntien aineistoista viittauksia edellä mainittuihin ulottuvuuksiin ja siihen, miten ne ilmentyvät kuntastrategioissa. Lisäksi olen tarkastellut, miten ulottuvuudet heijastuvat talousarvioihin sekä talous- ja toimintasuunnitelmiin. Aineiston analyysimenetelmänä olen käyttänyt laadullista sisällönanalyysia.</p> <p>Kuntastrategioista nousi esille kaikkiin neljään ulottuvuuteen liittyviä teemoja, jokseenkin kulttuurinen kestävyys ei noussut yhtä selkeästi kaikkien kuntien strategioissa. Keskeisinä teemoina aineistosta nousi esille luonnon arvostus, hyvinvoinnin ylläpito, halu edistää palvelujen pysyvyyttä, talouden tasapaino sekä väestön väheneminen ja ikääntyminen. Talousarvioissa sekä talous- ja toimintasuunnitelmissa ulottuvuudet nousivat niin ikään esille ja kuntastrategioiden teemat olivat löydettävissä sosiaalisen ulottuvuuden esiintyessä konkreettisimmin. Kuntien laatimat strategiat, arviot ja suunnitelmat olivat keskenään yhteneväisiä ja niistä on nähtävissä se, että kuntien tulevaisuuden visiot olivat hyvin samankaltaisia.</p>	
Asiasanat: kestävä kehitys, kunta, laadullinen sisällön analyysi, kuntastrategia, tulevaisuus	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja	

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Kuntien käyttötalouden ja toimialojen menoarviot vuodelle 2022	47
TAULUKKO 2	Kannonkosken menojen jakautuminen ulottuvuuksien mu- kaan	49
TAULUKKO 3	Kivijärven menojen jakautuminen ulottuvuuksien mu- kaan	49
TAULUKKO 4	Kyyjärven menojen jakautuminen ulottuvuuksien mu- kaan	50

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymykset	1
1.2	Aikaisempi tutkimus	3
1.3	Tutkittavat kunnat	5
2	KUNTIEN MUUTOS JA KESTÄVÄ KEHITYS.....	8
2.1	Kunta muuttuvana paikallishallinnon rakenteena	8
2.2	Tulevaisuusorientointunut kuntakehitys	10
2.3	Teoreettisena lähtökohtana kestävä kehitys	12
3	AINEISTO JA METODI	18
3.1	Aineiston kuvaus ja tutkimusetiikka	18
3.2	Laadullinen sisällönanalyysi	19
4	ANALYYSI	22
4.1	Kuntastrategiat	22
4.2	Ekologinen kestävyys	28
4.3	Sosiaalinen kestävyys	31
4.4	Kulttuurinen kestävyys	37
4.5	Taloudellinen kestävyys	42
4.6	Eri kestävyiden ulottuvuuksien esiintyvyys.....	46
5	POHDINTA.....	52
	LÄHTEET	56
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Suomalaisten pienten maaseutukuntien on sopeuduttava alati muuttuviin hallinnollisiin ja kulttuurisiin muutoksiin. Uudistukset ja kaupungistuminen ovat muuttaneet pienten kuntien mahdollisuuksia kehittyä ja siksi niiden vetovoima on jopa romahtanut. 2000-luvulla alle 10 000 asukaan kunnat ovat menettäneet maan sisäisessä muuttoliikkeessä paljon väestöään, ja voidaankin katsoa, että muuttovirtojen vaikutukset ovat alkaneet näkyä 2010-luvulla yhä selkeämmin. Muuttoliikkeeseen ja polarisoitumiseen vaikuttavat esimerkiksi työmarkkinoiden keskittyminen. Rakennemuutos voi johtaa siihen, että taantuvat alueet eivät houkuttele uusia asukkaita tai yrityksiä, ja näin ollen pienet kaupungit ja kunnat ovat suurimpia kärsijöitä. (Kytö & Kral-Leszczynska 2013, 103–104.)

Kuntien kehitys on moniulotteinen tutkimuskohde ja sitä voi lähestyä monesta näkökulmasta. Omassa maisterintutkielmassani syvennyn tutkittavien kuntien kuntastrategioihin sekä talousarvioihin ja -suunnitelmiin kestävän kehityksen käsitteen avulla, joka mahdollistaa kuntien tulevaisuuden tarkastelun kattavasti ja monesta eri näkökulmasta. Kestävän kehityksen käyttäminen teoreettisena pohjana tuo näkyville taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen sekä kulttuurisen ulottuvuudet kuntien toiminnassa. Vuonna 2023 voimaan tulleen sote-uudistuksen ja uusien alueellisten hallintojen voidaan nähdä vaikuttavan automaattisesti myös kuntien toimintaan. Siksi onkin mielenkiintoista tarkastella kuntien näkemyksiä siitä, millaisina ne hahmottavat oman asemansa tulevaisuudessa ja miten elinvoima pyritään säilyttämään pienillä paikkakunnilla. Nykypäivänä kunnat eivät enää voi mitenkään ohittaa sitä tosiasiaa, että isot kaupungit vetävät yhä enenevässä määrin ihmisiä ja näin ollen työikäiset ja nuoret vähenevät maaseudulta. Strategiatyö ja siitä kumpuavat konkreettiset toimenpiteet ovat hyvä tapa tarkastella pienten kuntien ja paikallisen yhteisön toimintaa elinvoiman ylläpitämisen kannalta. Kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta katsottuna

on ollut kiinnostavaa selvittää, millaiset arjen lähtökohdat ja suuntaviivat kuntastrategiat ja arviot luovat kunnille. Olen lähestynyt tutkittavien kuntien toimintaa hallinnollisesta näkökulmasta. Hallinto ja hallinta luovat puitteet arjelle, jota kunnissa eletään. Kulttuurin luonne on moninainen, sillä se voi viitata niin luovaan työhön kuin organisoituun toimintaan ja inhimillisen toiminnan sekä tuotoksien voidaankin katsoa aina olevan kulttuuria (Siivonen 2006, 14–15).

Tässä tutkielmassa tutkin kestävän kehityksen ulottuvuuksien - taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen - avulla pienten pohjoisen Keski-Suomen kuntien, Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven, kuntastrategioita sekä vuoden 2022 talousarvioita ja talous- ja toimintasuunnitelmia vuosille 2023–2024. Lisäksi olen käyttänyt sekundaariaineistona kuntien kotisivuilta löytyviä tietoja. Kiinnostukseni on lähtenyt halusta tietää, miten pienet, syrjäisellä seudulla sijaitsevat, kunnat pyrkivät toimimaan elinvoimansa ylläpitämisen puolesta. Paikallisen yhteisön edustajana kunta on toimija, joka voi edesauttaa arjen sujuvuutta sekä palvelujen turvaamista. Maailmanlaajuisena, alueellisena ja paikallisena muutoksena pidetyn kestävän kehityksen tarkoituksena on turvata sekä nykyisille että tuleville sukupolville hyvät elämisen mahdollisuudet (Ympäristöministeriö). Nämä elämisen mahdollisuudet kattavat niin taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen kuin kulttuurillisenkin kestävyden.

Koska kestävä kehitys on välttämätön sekä globaalissa että paikallisessa mittakaavassa, on tärkeää tarkastella myös pienten maaseutukuntien kehitystä sen kehikon kautta. Paikallisena toimijana kunta on lähellä yksittäisen ihmisen arjessa. Kuntien tarjoamat palvelut ja työ elinvoimaisuuden ja kestävyuden parissa ovat myös yksilöille konkreettisesti ilmentyvää työtä. Edellä mainittuja toimia voi tarkastella esimerkiksi erilaisten strategioiden ja suunnitelmien avulla. Kuntastrategioiden sekä talousarvioiden ja -suunnitelmien kautta kunnissa tehdään tulevaisuustyötä ja niitä tarkastelemalla on mahdollista löytää suuntaviivoja sekä arvoja, joiden pohjalta asukkaiden valitsevat kunnanvaltuuston jäsenet ovat päättäneet kunnan toimintaa ohjata. Lisäksi kuntastrategia on valtuuston keskeisin työväline kunnan toiminnan ja talouden johtamisessa ja joka on pakollinen jokaisessa kunnassa (Harjula & Prättälä 2019, 326). Kuntastrategia on otettava huomioon talousarvion ja -suunnitelman laatimisessa, sillä niiden on lain mukaan toteutettava kuntastrategiaa. Lisäksi talousarviossa ja -suunnitelmassa asetetaan palvelutoimintaa ja investointihankkeita koskevat tavoitteet, budjetoidaan menoja ja tuloja koskevat arviot tehtäville ja hankkeille sekä osoitetaan, miten varsinainen toiminta ja investoinnit rahoitetaan. (Harjula & Prättälä 2019, 330; 743.) Näin ollen olen voinut aineistoani valittaessa olettaa, että kuntastrategiat sekä talousarviot ja -suunnitelmat ilmentävät hyvin kunnan sen hetkistä tilannetta ja myös valtuuston ajatuksia tulevasta. Kuntastrategioiden suurien linjojen lisäksi on siis

kiinnostavaa tarkastella konkreettisia toimia, joita kunnassa on yhtenä kalenterivuotena tehty. Siksi talousarvioiden ja -suunnitelmien lisääminen tutkimusaineistoon on ollut luonnollista.

Olen kiinnostunut siitä, miten kestävän kehityksen ulottuvuudet heijastuvat kuntastrategioihin. Lisäksi etsin talousarvioista sekä talous- ja toimintasuunnitelmista konkreettisia esimerkkejä kuntien kestävän kehityksen toimista. Tutkimuskysymyksetni ovat:

- 1) Tulevatko kestävän kehityksen ulottuvuudet esille kuntien kuntastrategioissa ja ovatko kuntien strategioiden teemat samoja eri kunnissa?
- 2) Miten kestävän kehityksen ulottuvuudet heijastuvat kuntien talousarvioihin sekä talous- ja toimintasuunnitelmiin?

Tutkielma koostuu viidestä pääluvusta. Johdantoluku jatkuu aiemman tutkimuksen läpi käymisellä, tutkittavien kuntien esittelyllä sekä tutkimusympäristön kuvaamisella. Toisessa luvussa käyn läpi yleisesti kuntien muutosta sekä kestävän kehityksen viitekehystä ja sen ulottuvuuksia. Ensin käyn läpi kuntien ja paikallishallinnon historiaa ja muutoksia, joita ajan saatossa on tapahtunut. Seuraavaksi käsittelen kuntakehitystä ja kuntien mahdollisia tulevaisuuden näkymiä. Toisen luvun lopuksi avaam vielä teoreettisemmin kestävän kehityksen käyttöä tutkielmassani ja määrittelen taloudellisen, ympäristöllisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden ulottuvuudet. Kolmannessa luvussa määrittelen tutkimusaineistoni ja perustelen, miksi olen päätenyt juuri kyseiseen aineistoon. Lisäksi esittelen tutkielmassa käyttämäni metodin eli laadullisen sisällönanalyysin. Neljäs luku sisältää tutkielmani analyysin. Olen jakanut alaluvut kestävän kehityksen ulottuvuuksien mukaan, jonka lisäksi viimeisessä alaluvussa käyn kokoavasti vielä läpi ulottuvuuksien suhdetta toisiinsa. Analyysin tarkoituksena ei ole ollut kuvata jokaisen kunnan strategioita ja suunnitelmia täsmällisesti läpi. Olen etsinyt aineistosta juuri kestävän kehityksen ulottuuksiin liittyviä keskeisiä mainintoja ja toimia, joten siitä syystä osa kuntien strategioiden ja suunnitelmien sisällöistä on jäänyt kokonaan käsittelemättä. Viidennessä luvussa käyn vielä läpi tutkielman tulokset ja johtopäätökset.

1.2 Aikaisempi tutkimus

Kestävyuden kysymyksiä maaseudulla on tutkittu esimerkiksi maatalouden ja arjen näkökulmista. Floridan yliopiston valtio-opin tutkija Leslie Paul Thiele on määritellyt kirjassaan, *Sustainability*, kestävää kehitystä käsitteenä ja myös sitä, millaisia haasteita

aiheen tulkitsemisessa on (Thiele 2016). Kestävyyttä tutkitaan usein poikkitieteellisesti, jonka ansiosta näkökulmat ovat monipuolisia. Tulevaisuudentutkija Tuomas Kuhmonen on tarkastellut yhdessä maa- ja metsätaloustieteilijä Hanna Partion sekä taloustieteilijä Irene Kuhmosen EU:n maatalouspolitiikkaa suhteessa kestäväan kehitykseen. Heidän mukaansa EU:n maatalouspolitiikan perustana ei ole suoranaisesti kestävä kehitys, mutta sen ideaali on nähtävissä toiminnassa. (Kuhmonen, Partio & Kuhmonen 2015, 49–70.) Kestävän kehityksen ja globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnan välistä vuorovaikutusta väitöskirjassaan tutkinut kestäväan hyvinvoinnin tutkija, Arto Salonen, kuvaa kestäväan kehityksen konseptia ja sen mukaista arjen rakentamista ja vaihtelua eri ihmisryhmien välillä (Salonen 2010). Etnologi Pilvi Hämeenaho, joka on tutkinut perheiden arkea suomalaisella maaseudulla, on vertaillut maaseudun asukkaiden ja maaseutupoliittisen toimikunnan näkemyksiä toisiinsa saaden tuloksia, joita voidaan käyttää kehittämistoimien kulttuurisen kestäväyden arvioimiseen (Hämeenaho 2013).

Kuntia ja niiden muutoksia sekä toimintaympäristöä on tutkittu eri näkökulmista. Kuntaa ja sen hallintoa väitöskirjassaan tarkastellut hallintotieteiden tutkija Anni Jäntti keskittyi tutkimaan kuntien muutosta ja toimintaympäristöä sekä hallinnon uudistuksen vaikutuksia niiden toimintaan. Jäntin mukaan kuntamuutos näyttäytyy prosessina, jolla ei ole suoranaista alkua tai loppua. Tulevaisuudessa kunnat tulevat erilaistumaan toisistaan, mikä haastaa käsityksen geneerisistä kunnista. (Jäntti 2016.) Pienten kuntien strategioita sekä nykytilaa, väestömuutoksia ja elinvoimaa ovat tarkastelleet esimerkiksi Alue- kuntatutkimuskeskus Spatian sosiologi Arja Kurvinen, yhteiskuntamaantieteilijä Arja Jolkkonen, hallintotieteilijä Virpi Lemponen sekä talousmaantieteilijä Petri Kahila tutkimuksessaan *Pienten kuntien strategiat ja luovat ratkaisut* (2022). Tutkimuksessa käy ilmi muun muassa se, että asukasmääriltään kaikista pienimpien kuntien strategioissa esiintyy eniten uudistumishalukkuutta ja älykkäiseen sopeutumiseen liittyviä tavoitteita, joiden lisäksi myös pienimmät kunnat ovat niitä, jotka tarvitsevat uusia koulutusmalleja ja -kokeiluja tai ratkaisuja työvoimapuulaan. Kuitenkin pienten kuntien nähdään olevan haastava, sillä niiden on vaikea uudistua tai kehittyä sillä henkilöstöressurssien vajavaisuus, heikko taloustilanne ja talouden pieni liikkumavara rajoittavat niiden toimintaa. Lisäksi toimintaan vaikuttavat EU:n alue- ja rakennepolitiikka sekä Maaseuturahasto. Tutkimuksen mukaan kuntien kannattaisi nostaa esille omia erityispiirteitään ja panostaa kohdennettuun markkinointiin, jotta uudet yritykset ja asukkaat voisivat kiinnostua alueesta. (Kurvinen ym. 2022, 107–108.) Rakennustutkija Pirkko Järvelä ja aluetieteilijä Olli Rosenqvist (2007) ovat tarkastelleet ikääntyvien kulttuuritoimintaa maaseutukunnissa. Tutkimuksessa ikääntyvien valmiuksia ja halukkuutta tarkasteltiin osana maaseutukulttuurin luomista ja kehittämistä. Maantieteilijät Adam Czarnecki ja Maarit Sireni (2018)

puolestaan tarkastelivat artikkelissaan vapaa-aika-asumisen taloudellisia merkityksiä maaseutukunnan vakinaisille asukkaille. Kyselytutkimuksen perusteella vakinaiset asukkaat eivät näe, että vapaa-ajan asuminen toisi merkittäviä taloudellisia mahdollisuuksia, mutta sen sijaan se parantaa kunnan kulttuuritarjontaa. Kestävää hyvinvointia ja älykästä kuntien sopeutumista tutkineet yhteiskuntatieteilijät Mari Kattilakoski, Kaisa Kervinen, Virpi Harilahti-Juola sekä Päivi Kurikka (2022) toteavat, että osallisuus, yhteistoiminnallinen tiedontuotanto ja jaettu asiantuntijuus jäsentävät hyvinvointia ja elinvoimaa. Lisäksi he kirjoittavat, että kansalaisten käsitys hyvästä elämästä linkittyy kestävän kehityksen paradigmaan.

1.3 Tutkittavat kunnat

Valitsin tarkasteluun kolme alle 2000 asukkaan kuntaa pohjoisesta Keski-Suomesta, jotka ovat Kannonkoski, Kivijärvi ja Kyyjärvi (kts. Liite 1). Kuntien oli tarkoitus muodostaa Suomenselkä niminen uusi kunta, johon olisi liittynyt kolmen edellä mainitun lisäksi myös Karstulan kunta. Kuntaliitoksen oli tarkoitus astua voimaan vuonna 2022 (Heikkilä 2021). Neljä kuntaa aloittivat neuvottelut mahdollisesta kuntaliitoksesta samalla, kun Kyyjärven kunta oli ajautunut valtiovarainministeriön kriisikuntamenettelyyn vuonna 2019. Suunnitelmat kuitenkin peruttiin, kun Kannonkosken kunta vastusti liitosta. Lopulta mahdollista kuntaliitosta selvitettiin Karstulan ja Kyyjärven välillä, mutta suunnitelmat kaatuivat Kyyjärven valtuuston vastustukseen ja kaikki kunnat jatkavat tulevaisuudessakin itsenäisinä. (kts. Koivula 2020 & 2021.) Jätin tarkastelusta pois Karstulan kunnan, koska se on asukasluvultaan isompi kuin kolme muuta kuntaa. Näin ollen tarkasteltavissa kunnissa on samansuuntaiset lähtökohdat ja resurssit tehdä ja toteuttaa suunnitelmia tulevaisuutta varten. Ne ovat pieniä kuntia, joilla on paine luoda kestäviä ja kauas kantoisia tulevaisuuden suunnitelmia, ja joiden on mietittävä selviävätkö ne itsenäisinä.

Kannonkoski, Kivijärvi ja Kyyjärvi kuuluvat Keski-Suomeen (liite 1) ja ovat noin puolelentoista tunnin ajomatkan päässä maakunnan keskuksesta eli Jyväskylästä, jolloin päivittäinen työmatkaliikenne kaupunkiin on varmasti enemmän poikkeus kuin normi. Ne eivät sijaitse minkään ison kaupungin läheisyydessä, jolloin kehittyminen ei tapahdu isojen kasvukeskusten imussa. Vuoden 2018 kaupunki-maaseutuluokituksen mukaan yli 72 prosenttia suomalaisista asui kaupunkialueilla (Helminen, Nurmio & Vesanen 2020). Luokituksessa maaseutu jaetaan maaseudun paikalliskeskukseen, kaupungin läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun sekä harvaan asuttuun maaseutuun. Kannonkoski, Kivijärvi ja Kyyjärvi kuuluvat kaikki edellä mainituista

viimeisimpään luokkaan eli harvaan asuttuun maaseutuun, joka ei ole toiminnoiltaan monipuolista ja palvelut eivät ole keskittyneet mihinkään tiettyyn keskukseseen.

Kaikki kolme kuntaa kuuluvat Saarijärvi-Viitasaaren seutukuntaan, johon kuuluvat lisäksi Karstulan, Kinnulan ja Pihtiputaan kunnat sekä Saarijärven ja Viitasaaren kaupungit. Seutukunta on perustettu vuonna 2004. Alueellisina toimijoina ovat esimerkiksi Leader Viisari, joka omalta osaltaan on edistämässä alueen elinvoima myöntämällä rahoituksia erilaisiin paikallisiin hankkeisiin (keskisuomenmaaseutu.fi). Lisäksi alueella toimi sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä ja perusturvaliikelaitos Saarikka, joka tuotti Kannonkosken, Kyyjärven, Kivijärven ja Saarijärven sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelut (saarikka.fi). Vuoden 2023 alusta alkaen alueen sosiaali-, terveys- ja pelastuspalveluista vastaa Keski-Suomen Hyvinvointialue. Jokainen tutkittava kunta tarjoaa esi- ja perusopetusta, jonka lisäksi alueen muissa kunnissa on tarjolla myös toisen ja kolmannen asteen koulutusta. Kunkin kunnan kunnanvaltuustoissa on viisitoista jäsentä ja jokaisen kunnan suurin puolue oli Keskusta tätä tutkielmaa tehtäessä (kts. kannonkoski.fi, kivijarvi.fi & kyyjarvi.fi). Seuraavaksi esittelen jokaisen tutkittavan kunnan vielä erikseen ja käyn läpi väestönrakennetta, työllisyystilannetta ja isoimpia toimijoita kuntien alueella.

Kannonkosken kunta perustettiin vuonna 1934 (Jäppinen 1978, 56). Vuonna 2021 Kannonkoskella asui 1311 asukasta ja vuodesta 2020 väkiluku on laskenut 0,9 %. Muutenkin väkiluku on laskenut tasaisesti 1990-luvun alusta asti. Vuonna 2021 työllisyysaste oli 67 % ja työttömien osuus työvoimasta oli 13,7 %. Kunnan suurin ikäluokka oli vuonna 2021 15–64-vuotiaat, joiden osuus väestöstä oli 51,3 %. Toiseksi suurin väestöryhmä oli yli 64-vuotiaat (37,6 %) ja pienin alle 15-vuotiaat (11,1 %). (Tilastokeskus). Kannonkosken suurin toimiala yritysten määrän mukaan on metsätalous, ja kunnan suurimpiin yrityksiin kuuluvat Kannonpuu Oy sekä Oivatyö Oy, jotka ovat niin liikevaihdoltaan kuin työntekijöiden määrältään isoimpia. (finder.) Kunta sijaitsee noin 100 kilometrin päästä Keski-Suomen keskuksesta, Jyväskylältä, ja se mainostaa itseään luonnonläheisenä, järvien ympäröimänä kuntana. Kannonkosken ”Campus alueella” tarjotaan varhaiskasvatuksen ja peruskoulun lisäksi nuorisotiloja sekä kirjaston palveluja. Lisäksi alueella toimii kunnallinen liikelaitos, Piispalan nuorisokeskus, joka tarjoaa erilaisia harrastusmahdollisuuksia kuntalaisille. (kannonkoski.fi.)

Kivijärvi sijaitsee kolmesta kunnasta pohjoisimpana ja kunnan väestön määrä on laskenut tasaisesti ollen vuonna 2021 1088, joka oli 1,7 % vähemmän kuin edellisenä vuonna. Työllisyysaste oli vuonna 2021 67,4 % ja työttömien osuus työvoimasta oli 13,3 %. Alle 15-vuotiaiden määrä kunnassa oli 13,4 %, 15–64-vuotiaiden 48,4 % ja yli 64-vuotiaiden määrä oli 38,1 %. (Tilastokeskus.) Kunnan isoin yritys on Kuljetus J. R.

Hakkarainen Oy ja suurin toimiala on metsätalous (finder.fi). Isona investointina Kivijärvelle on kaavoitettu tuulivoimalapuisto, jonka rakentamisen olisi tarkoitus alkaa vuosien 2024–2025 aikana (winda.fi). Matkailukohteena kunnan alueella oleva Salamajärven kansallispuisto on yksi Keski-Suomen neljästä kansallispuistosta. Lisäksi matkailuun on pyritty panostamaan uuden Niliaitan pilottihankkeella, jonka tarkoituksena on kehittää loma-asumista kunnassa (kivijarvi.fi).

Kyyjärven kunnan asukasluku on niin ikään laskenut vuodesta 2020 vuoteen 2021 4,3 % ja oli 1232. Työllisyysaste oli vuonna 2021 71,7 % ja työttömien osuus työvoimasta oli 8,4 %. Alle 15-vuotiaita oli vuonna 2021 15 %, 15–64-vuotiaita 47,9 % ja yli 64-vuotiaita 37,1 %. (Tilastokeskus.) Kuten aiemmin todettu, Kyyjärven kunta ajautui kriisikuntamenettelyyn vuonna 2019, sillä kunnan tilikauden tulos oli alijäämäinen 3,4 miljoonaa euroa (Koivula 2021). Kyyjärven kuntakonserniin kuuluva tytäryhteisö Kyyjärven Palletti Oy on iso palvelujen tarjoaja kunnassa. Isoin yksittäinen toimija kunnassa on Betsset Oy niin liikevaihdoltaan kuin työntekijöiden määrältään. Suurimpana toimijana kunnassa ovat kuljetuspalvelut. (finder.fi.) Kyyjärven nähtävyyksiä ovat muun muassa Honkalehdon Kievari, Kyyjärven kirkko sekä kotiseutumuseo. Lisäksi yhtenä kunnan tapahtumapaikkana toimii Venesatama. (kyyjarvi.fi.)

2 KUNTIEN MUUTOS JA KESTÄVÄ KEHITYS

Tässä osiossa esittelen tutkielmani keskeiset käsitteet. Aloitan kuntakäsitteestä ja samalla taustoitan työni toimintaympäristöä esittelemällä kuntahistoriaa ja kuntaa hallintarakenteena. Sen jälkeen tarkastelen kuntien ja yleisesti ottaen julkishallinnon tulevaisuutta. Lopuksi määrittelen ja teoretisoin kestävästä kehityksestä ja sen eri ulottuvuuksista. Käytän kestävästä kehityksestä teoreettisena viitekehyksenä omassa tutkielmassani, sillä tarkastelen käyttämäni aineistoa taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyysnäkökulmista.

2.1 Kunta muuttuvana paikallishallinnon rakenteena

Kunta on maantieteellisesti rajattu alue jonkin valtion sisällä ja tarkemmin kuvailtuna kyse on paikallishallinnon järjestelmästä, joka on kansaa lähimpänä oleva hallinnontaso (Jäntti 2016, 35). Eri maiden kunnat ja hallintajärjestelmät eroavat toisistaan paljonkin, eivätkä ne välttämättä ole juurikaan verrattavissa toisiinsa, mutta edellä mainittu määritelmä on hyvin yleisluontoinen kuvaus. Suomalaisen kunnan lähtökohtina on perustus- ja kuntalaki. Perustuslain 121 §:n mukaan Suomi jakautuu kuntiin, joiden hallinto perustuu asukkaiden itsehallintoon. Kuntien yleisistä perusteista ja niille annettavista tehtävistä säädetään lailla. Lisäksi kunnilla on verotusoikeus. (Perustuslaki 731/1999.) Kuntalain luvussa 2 määritellään kunnan tehtävät, järjestämisvastuu sekä palvelujen tuottaminen. Kunnan kuuluu hoitaa itsehallinnon nojalla itselleen ottamansa tehtävät sekä ne tehtävät, jotka laissa on määrätty. Kunnan järjestämisvastuuseen kuuluu palveluiden ja muiden toimenpiteiden 1) yhdenvertainen saatavuus, 2) tarpeen, määrän ja laadun määrittäminen, 3) tuottamistapa, 4) tuottamisen valvonta sekä 5) viranomaiselle kuuluvan toimivallan käyttäminen.

Kunnan tulee järjestää sen vastuulle osoitetut palvelut joko itse tai järjestää ne joltain muulta palveluntarjoajalta. (Kuntalaki, 2 luku.)

Hallintarakenteena kunta on kansalaista lähinnä olevan toimielin ja se voidaan nähdä monipuolisena toimijana. Se millaiseksi paikalliseksi itsehallintoalueeksi kunnat ovat muotoutuneet, on jokaisen valtion historiallisten tapahtumien tuotosta. Yhteisön näkökulmasta katsottuna julkinen on jotain, mikä ei ole yksityistä ja se on toimintaa, jota hoitavat julkisyhteisöt sekä virkamiehet. Julkista toimintaa voidaan lähestyä myös julkisen toiminnan perimmäisen syyn näkökulmasta, jolloin ensimmäinen tapa on ajatella sen olevan liitoksissa johonkin sopimukseen, esimerkiksi perustuslakiin. Toinen tapa lähestyä julkisen toiminnan perimmäistä syytä, on ajatella, että julkisella toiminnalla pyritään johonkin päämäärään, joka on tulevaisuudessa. Tällainen päämäärä voi olla esimerkiksi poliittinen. (Nyholm ym. 2016, luku 1.)

Suomalaiset kunnat ovat olleet kautta aikojen jatkuvassa muutoksessa. Kuntien historiassa autonomian aikaan (1809–1917) suomalainen kunta ja sen hallinto alkoivat muodostua. Tuolloin keskeisinä arvoina olivat erityisesti paikallisuus ja vapaus. Kuntien lähtökohtaisina tehtävinä olivat hyvinvointiin liittyvät toimet, kuten köyhäinhoito, joka siirrettiin 1800–1900-luvun vaihteessa seurakunnilta kunnan vastuualueeksi. Alusta alkaen suomalaisilla kunnilla on ollut verotusoikeus, joka onkin yksi keskeinen osa kuntien toimintaa sekä itsehallintoa. Autonomian aikana pidettiin tärkeänä, että kunnallishallinto pysyy valtiovaltaan nähden riippumattomana. (Jäntti 2016, 73–75.) Vuonna 1898 vahvistettiin asetus maalaiskuntien kunnallishallinnosta, joka samalla vei päätökseen jo vuonna 1865 aloitetun maalaiskuntien kunnallislain kokonaisuudistuksen. Asetuksen myötä verotus uudistettiin, jossa oli koko uudistuksen pääpaino. (Esim. Soikkanen 1966, 377–379.) Suurin vaje uudessa kunnallisetuksessa oli demokraattisuusvaatimusten puute, joka tarkoitti, että äänivaltaa sai suhteessa verojen suuruuteen (Soikkanen 1966).

Suomen itsenäistyessä vuonna 1917 luonnollisesti myös kuntien toiminta muuttui ja tehtävät lisääntyivät. Samana vuonna annettiin maalaiskuntain kunnallislaki (108/1917), jossa säädettiin muun muassa siitä, mikä on ylipäätään kunta ja miten se muodostuu. Alun perin vuoden 1917 määrätyssä laissa keskityttiin kunnallisen äänioikeuden uudistamiseen, jolloin aiemmin veroäyriin perustunut äänioikeus muuttui yhtäläiseksi äänioikeudeksi, sekä valtuustojärjestelmän toteutukseen. Muutoin laki oli hyvin samankaltainen kuin vuoden 1898 maalaiskuntien kunnallislaki. Vuonna 1918 käyty Suomen sisällisota viivästytti lain voimaantuloa ja vuonna 1919 säädettiin uusi laki (49/1919), jonka avulla muokattiin aiemmin voimaan tullutta lakia. (Esim. Jäntti 2016, 76–77; Soikkanen 1966, 483–492.) Vuoden 1919 uudistus toi lopulta mukanaan

sen, että valtion viranomaiset saivat aiempaa laajemmat valvontamahdollisuudet, jota aiemmin pidettiin kunnallista itsehallintoa rajoittavana tekijänä (Soikkanen 1966, 492–496). Sota-aikana, 1940-luvun taitteessa, kuntien tehtävät monipuolistuivat, kun paikalliseen vastuuseen kuuluivat muun muassa taloudellisen puolustusvalmiuden, väestöhuollon ja -suojelun, elintarvikesäännöstelyn sekä sotaväen majoituksen ja muun huollon järjestely (Soikkanen 1966, 651).

1900-luvun puolivälissä kuntien tärkeimpiä vastuualueita olivat palvelujen tuottaminen ja niiden määrän ja laadun lisääminen sekä hallinnon tehokkuudesta huolen pitäminen. Samoihin aikoihin kunnan vastuulle tulivat myös sosiaalihuollon erilaisista toimista huolehtiminen sekä kulttuuripoliittisten toimien ja palvelujen lisääminen. (Jäntti 2016, 81.) Kulttuuritoiminnasta merkittäviä esimerkkejä ovat kirjastojen lisääntyminen ja erilaisten vapaa-ajan toimintojen tukeminen. Voidaankin ajatella, että 1950–1980-luvuilla Suomesta alettiin rakentamaan pohjoismaista hyvinvointivaltiota, jonka yksi perusrakenne on kunta. (Esim. Jäntti 2016, luku 4.3; Soikkanen 1966, 759–769.)

1980-luvulta hallinnonuudistamiselta on jatkunut 2020-luvulle saakka ja laajamittaisin ja voimakkain uudistumisen aalto käynnistyi vuonna 2006, kun pääministeri Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus (2003–2007) pani vireille kunta- ja palvelurakennemuutuksen. Sen jälkeen Jyrki Kataisen hallitus (2011–2014) aloitti sosiaali- ja terveysuudistuksen sekä kuntauudistuksen (2012–2015). Pääministeri Juha Sipilän hallitus (2015–2019) sen sijaan käynnisti vuonna 2015 sosiaali- ja terveydenhuollon sekä aluehallinnon uudistuksen. (Jäntti 2016, 15.) Vuonna 2015 aloitettu sote- ja maakuntauudistuksen valmistelu keskeytyi keväällä 2019 hallituksen kaatumiseen (Valtioneuvosto 2019). Antti Rinteen hallituksen kaaduttua samaisena vuonna pääministeriksi nousi Sanna Marin, jonka hallitus vei sote-uudistuksen loppuun ja näin ollen vuoden 2023 alusta vastuu sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä on vaihtunut kunnilta ja kuntayhtymiltä hyvinvointialueille (soteuudistus.fi, 2022). Nämä kaikki kattavat uudistukset ovat vaikuttaneet ja tulevat vaikuttamaan kuntiin ja niiden toimintaan. Erityisesti viimeisin uudistus, jonka myötä alueellinen päätöksenteko vaikuttaa kuntiin ja niiden asukkaiden arkeen, voi olla hyvinkin ratkaisevassa asemassa varsinkin pienten maaseutukuntien toiminnan kannalta.

2.2 Tulevaisuusorientointunut kuntakehitys

Paikallishallinnon ja yleisesti ottaen julkisen hallinnon tulevaisuus on muutoksia täynnä. Kuntien toimintaympäristö muuttuu suuresti, sillä esimerkiksi globaalit

talousmarkkinat, ilmasto- ja kestävyyskriisi, teknologiset muutokset, elämäntapojen muutokset, väestön rakenteen ja kasvun sekä demokratian murrokset tulevat vaikuttamaan julkishallintoon ja sitä kautta kuntaan. Lisäksi hallinnon ja palvelujen uudistukset ovat yksi muutoksen tekijöistä, joihin kunnan on mukauduttava. (Valtionvarainministeriö 2017, 3.) 2010-luvulla Valtiovarainministeriö on tehnyt useamman tilannekatsauksen julkisen hallinnon ja kuntien tulevaisuuksiin liittyen, joita käyn läpi seuraavaksi.

Valtionvarainministeriön laatimassa raportissa (2017) nähtiin neljä erilaista skenaariota tulevaisuuden kunnasta, jotka olivat Innostava elinvoimakunta, Ratkaisut etsivä kunta, Laiska kunta sekä Lannistunut kunta. Kaksi ensimmäistä skenaariota ovat toivottuja tulevaisuuskuvia, joissa molemmissa kunnalla on hyvät uudistumisen edellytykset sekä selkeä toimintastrategia. Molemmissa skenaarioissa kunta toimii elävänä yhteisönä ja hyvässä yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Laiska kunta sekä Lannistunut kunta -skenaariot viittaavat siihen, että kunnan uudistumiskyky on selvästi heikentynyt. Molemmissa skenaarioissa kuntien toiminta on sisäänpäin kääntynyttä. Erona skenaarioissa on se, että Laiska kunta tekee pienen aikajänteen suunnitelmia, kun taas Lannistuneella kunnalla ei ole visioita tai strategioita ja siksi se onkin uhkaskenaario. (Valtionvarainministeriö 2017, luku 4.) Tällaisen kategorisoinnin voi nähdä arvottavan kuntia ja muutenkin antavan hiukan suppean kuvan siitä, millainen kunnan tilanne on.

Syksyllä 2019 valtionvarainministeriön asettaman hankkeen tavoitteena oli kehittää julkisen hallinnon ja palvelujen yhteinen strategia, joka laadittiin yhdessä Kuntaliiton kanssa. Strategian mukaan julkinen hallinto tavoittelee vuonna 2030 moninaisuuden huomioimista, ylisukupolvista vastuunottoa, tulevaisuuden kuvittelua, toiminnan pohjautumista tietoon, aktiivista luottamuksen rakentamista sekä avointa vuoropuhelua eri toimijoiden kesken. Tulevaisuuden julkishallinnon suunnitellaan olevan siis kestävä ja avoin vuorovaikutukselle. (Kaunismaa ym. 2021, 73–74.)

Kaunismaan ja muiden mukaan (2021) on syytä huomata, että kun puhutaan julkishallinnon tulevaisuudesta, voidaan kysyä neljä tärkeää kysymystä. Ensinnäkin on oleellista pohtia, miten pystymme tuottamaan taloudellisesti kestäviä hyvinvointivaltion palveluja väestön vanhetessa ja toiseksi, miten pystymme takaamaan tasavertaisuuden eri puolilla valtiota. Kolmanneksi tulee ottaa huomioon se, miten huolehdimme siitä, että koko väestö pysyy mukana muuttuvassa yhteiskunnassa. Viimeisenä kysymyksenä voidaan kysyä, miten yhteiskunnallisesta koheesiosta ja julkisen palveluiden kohdentamisesta huolehditaan, kun väestö ja elintavat moninaistuvat jatkuvasti. Julkisen hallinnon tulevaisuuteen liittyvät niin jatkuvuus kuin muutoskin.

Muutoksen ulottuvuuksia voidaan katsoa olevan kolme, joista ensimmäinen on hallinnon ylläpidettävät ja säilytettävät toiminnot. Tällaiset toiminnot ovat usein sääntöperusteisia ja ne turvaavat vakaan toimintaympäristön. Toisena ulottuvuutena on hallinnon päivittämistä ja uudistusta vaativat tehtävät ja toiminnot, esimerkiksi toimintojen ja palvelujen digitalisointi. Kolmantena ulottuvuutena voidaan nähdä kokonaan uudet tehtävät ja toiminnot, joista voidaan pitää esimerkkinä uusien ohjeiden luominen ilmastokriisin ratkaisemiseksi. Käytännössä hallinnon uudistaminen tapahtuu palvelujen järjestämisellä ihmislähtöisesti ja monimuotoisesti, joka takaa ennakoivan ja erilaiset asiakkaat huomioon ottavat palvelut. Lisäksi päätöksentekoon osallistumiseen rohkaiseminen esimerkiksi digitalisaatiota hyödyntämällä, ilmastonmuutoksesta vastuun kantaminen, tiedon monipuolinen tarjonta, yhteistyön tekeminen valtion ja kuntien välillä sekä yhdessä ja ketterästi toimiminen ovat toimia, joilla julkista hallintoa aiotaan uudistaa. (Kaunismaa ym. 2021, 70–71.)

Valtionvarainministeriön raporttien mukaan suomalaisten kuntien tulevaisuuksissa on siis nähtävissä erilaisia skenaarioita, joista kaikki eivät ole toivottuja. Voidaan katsoa, että Ratkaisukeskeinen ja Elinvoimainen kunta tulee pärjäämään jatkossa, vaikka suuriakin muutoksia tapahtuisi. Sen sijaan Laiska ja Lannistunut kunta ei välttämättä pysty kehittämään toimintaansa niin, että tulevaisuuden tuomat haasteet eivät vaikuttaisi sen toimintaan huonolla tavalla. Valtiovarainministeriö pyrkii uudistamaan julkishallintoa niin, että mahdollisimman monella kunnalla olisi mahdollisuus selvittää tulevista muutoksista. Esimerkiksi yhdessä tekeminen ja digitalisaatio nähdään hyvinä tapoina edistää hallinnon toimintaa. Valtiovarainministeriön raportteja lukiessa voikin pohtia, ohjaavatko ne ja valtionhallinnon muu toiminta kuntien tulevaisuus- ja strategiatyötä tällaisilla teksteillä ja skenaarioilla, joita niissä luetellaan.

2.3 Teoreettisena lähtökohtana kestävä kehitys

Kestävyysajattelun ytimessä on se, että nykypäivän yhteisöt haluavat toimia siten, että heidän jälkeläistensä on myös mahdollista saada samanlaiset lähtökohdat elämälleen. Jos ajatellaan kestävyyttä ominaisuutena, se viittaa siihen, että jokin asia tai esine on ja pysyy kasassa ajan kuluessa. Kestävyys voidaan jakaa vahvaan ja heikkoon kestävyyteen. Edellä mainittujen erona on se, että kun vahvassa kestävyudessa taloudellinen, ekologinen ja sosiaalinen sekä kulttuurinen pääoma täydentävät toisiaan, heikossa kestävyudessa kyseiset pääomat ovat substituutteja keskenään. Tämä tarkoittaa sitä, että yhden pääoman lisääntyessä, toinen pääoma vähenee. Näin ollen toiminta tapahtuu aina toisen pääoman kustannuksella. (Heikkurinen 2014.) Omassa tutkielmassani käsittelen kestävyyttä vahvasta näkökulmasta. Tällöin jokaisen

ulottuvuuden toimet täydentävät toisiaan ennemmin kuin vievät toisiltaan resursseja, mikä esimerkiksi pienten kuntien kohdalla voi olla hyvinkin tärkeää.

Kestävän kehityksen yleistä määritelmää pidetään helposti liian yleisluontoisena, joka pyrkii sisällyttämään itseensä liian laajan kokonaisuuden. Useasti kestävästä kehityksestä puhuttaessa tavoitteet ovat selkeästi esillä, mutta se polku, miten niihin olisi mahdollista kulkea, jää epäselväksi. Mitään konkreettisia ohjeita ei siis aina ole saatavilla, mikä luonnollisesti vaikeuttaa kestäväää toimintaa. Yhtenä isona haasteena nähdään myös taloudellisen, ympäristöllisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden päällekkäisyys ja osittainen ristiriita. Vaikka pääomat pyritään näkemään toisistaan irrallisina, ovat ne kuitenkin osittain päällekkäisiä. Tällöin myös kestävyuden edistäminen on hankalaa, sillä mikään pääoma ei saisi lisääntyä toisen pääoman kustannuksella. (Kuhmonen ym. 2015, 9.) Kestävän kehityksen lähtökohtana voidaan nähdä ekologisuus, joten olisi tärkeää, että se pidettäisiin keskustelun yhtenä lähtökohtana, vaikka keskiössä olisikin jokin muu ulottuvuuksista. Laajuutensa takia kestävä kehitys on jokseenkin haastava teoreettinen perusta, mutta sen dynaamisuus tekee siitä mukautuvan hyvin erilaisiin toimintaympäristöihin. (Palviainen 2004, 20.)

Voidaan myös nähdä, että kestävä kehitys on loppujen lopuksi arvomaailma, jota ohjaavat poliittiset päätökset. Poliittisten päätösten arvovalintojen seuraamista saattaa haitata vaikkapa taloudellisten päätösten selkeä esiintyvyys ja konkretia, kun taas ekologisia päätöksiä ja niiden konkreettisia ilmentymiä on paljon vaikeampi havaita, sillä vaikutukset saattavat olla paljon kauaskantoisimpia. (Saikkonen 2018, 22.)

Kestävä toimiminen on välttämättömyys ja oletus nykypäivän kunnan toiminnassa ja Kuntaliitto kuvaa kestäväää kuntaa ja sen toimintaa seuraavasti:

”Kestävä kunta turvaa nykyisille ja tuleville sukupolville hyvän elämän mahdollisuudet tasa-vertaisesti samalla kun ottaa huomioon luonnon kantokyvyn ja planetaariset rajat.

Kestävän kehityksen kunta turvaa nykyisille ja tuleville asukkaille hyvän elämisen mahdollisuudet.

Taloudellinen toiminta sopeutetaan luonnon reunaehtoihin samalla kun tuetaan asukkaiden vaikutusmahdollisuuksia ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Sosiaalisen kestävyuden ytimenä on yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja osallisuus, joita kunnat toteuttavat omassa toiminnassaan. Sosiaalisesti kestävässä kunnassa panostetaan ylisukupolvisen huono-osaisuuden ennaltaehkäisyyn ja eriarvoisuuden kaventamiseen muun muassa ennaltaehkäisevien palvelujen avulla.

Kestävään kehityksen haasteena on, ettei yksikään maailman maa ole tavoittanut korkeaa hyvinvointia ekologisesti kestäväällä tavalla.” (Kuntaliitto 2021.)

Ensimmäisenä kestävyiden ulottuvuutena käsittelen ekonomista eli *taloudellista kestävyyttä*. Taloutta voidaan tarkastella erilaisten suhteiden järjestelmänä, joka keskittyy tavaroiden ja palvelujen tuotantoon, jakeluun, vaihtoon ja kultukseen. Edellä mainitut toiminnot hyödyntävät ja kuluttavat aina joitakin resursseja, mutta samalla ne vaikuttavat sosiaalisiin järjestelmiin. Talouden nähdään helposti luovan haittoja sosiaalisiin ja ekologisiin maailmoihin ja tänä päivänä vaikutukset ovat jo globaaleja. (Thiele 2016, 145.)

Usein taloudellinen kestävyys nähdään jonkinlaisena edellytyksenä muille ulottuvuuksille, sillä esimerkiksi palvelujen säilyminen voidaan katsoa kuuluvan niin taloudelliseen kuin sosiaaliseen ja kulttuuriseenkin ulottuvuuteen. Tästä syystä taloudellista ulottuvuutta voi olla hankala tarkastella erillään muista kolmesta ulottuvuudesta. Taloudellista kestävyyttä on mielekästä tarkastella yhdessä muiden ulottuvuuksien kanssa kokonaisuutena. Iso kysymys on kuitenkin, mikä on sellaista yhteiskunnallista kehitystä, jolloin taloudellinen mahdollisimman korkea hyvinvoinnin taso saavutetaan niin, etteivät muut kolme ulottuvuutta kärsi siitä. Taloudellista kestävyyttä tarkasteltaessa esiin nousevat eettiset ja moraaliset kysymykset. Ensiksikin on tarpeen kysyä, mikä on optimaalista, riittävää tai tavoiteltavaa. Toiseksi voidaan miettiä, mistä näkökulmasta asiaa tarkastellaan sekä miten kestävyiden hyödyt, haitat, kustannukset ja tuotot jakautuvat. Tapoja, miten taloudellista kestävyyttä voidaan viedä eteenpäin, on pyrkiä vaikuttamaan esimerkiksi kulutustapoihin ja suojelemalla resursseja. Voidaankin todeta, että taloudellinen kestävyys on jokseenkin poliittinen ja epäselvä käsite. (Kuhmonen ym. 2015, 18–21.)

Kestävän talouskasvun lähtökohtana on olla kuluttamatta yli käytettävissä olevien rajojen. Lisäksi on tärkeää, että taloudellisessa päätöksenteossa otetaan huomioon myös luonnon kantokyvyn rajat. Kuntien yhtenä suurena haasteena on taloudellisten ongelmien ratkaiseminen, jotta kasvu ei tapahdu yli varojen. Sosiaaliset vaikutteet, kuten työkäisten ja nuorten osuus väestöstä, on suuressa osassa myös taloudellisen kestävyiden kannalta, sillä verotulojen ja valtionavustuksien väheneminen vaikuttaa myös kunnan talouteen. Jos paikkakunnalla ei ole tarpeeksi elinvoimaa, se vaikuttaa suuressa osassa myös kunnan taloudelliseen toimintaan.

Kestävän kehityksen perustana tai ytimenä voidaan pitää *ekologista kestävyyttä*. Ekologinen kestävyys on helppo nähdä ristiriidassa taloudellisen kestävyiden kanssa, sillä taloudellinen eteneminen vaatii myös luonnon resursseja. Kun ekosysteemi on joustava, se tarjoaa paljon hyödyllisiä resursseja ja palveluja, joista on myös taloudellista

hyötyä. On kuitenkin tärkeää muistaa, ettei luonnon arvon pitäisi olla mitattavissa vain taloudellisin mittarein. (Thiele 2016, 66–68.) Ekologinen kestävyys kattaa alleen luonnon monimuotoisuuden sekä luonnon sietokyvyn huomioinnin ja tarkoituksena onkin sopeuttaa ihmisen toiminta niihin. Myös luonnonvarojen hoito, ekosysteemien koskemattomuus, puhdas vesi ja ilma voidaan lukea osaksi ekologista kestävyyttä. (Palviainen 2006, 20.)

Keskeisin keino ekologisen kestävyuden saavuttamisessa on vauraiden yhteiskuntien kuluttamisen radikaali vähentäminen, joka on kuitenkin ristiriidassa taloudellisen kasvun kanssa. Sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä yhteiskunnan perustana onkin siis ekologinen kestävyys. Keskeistä olisi puhua vaurauden ja väestönkasvun aiheuttamista ongelmista. Väestönkasvu sekä vaurauden ja kulutuksen nousu vaikuttavat ekologiseen jalanjälkeen ja tällaista materiaalista elintasoja hillitsemällä on mahdollista tukea monimuotoista elämää ja sen jatkuvuutta. (Heikkurinen 2020, 205; 216.) Kuntien toiminnassa ekologinen kestävyys tarkoittaa luonnon resurssien mukaan toimimista ja niiden huomioimista sekä esimerkiksi jätehuollon ja ympäristön kunnossapidosta huolehtimista.

Sosiaalisen kestävyuden määrittelyn haasteena voidaan nähdä sanan ”sosiaalinen” monimuotoisuus ja -tulkitseminen (Rantamäki 2022, 33). Sosiaalisen kestävyuden määrittely on moninaista ja usein sen ajatellaan tarkoittavan oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa sekä yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa omaan elämäänsä. Hyvinvoinnin erot, yksilöiden elämänhallintaan liittyvät resurssit sekä yhteisön sosiaalinen koheesio voidaan nähdä myös osaksi sosiaalista kestävyyttä. Sosiaalinen kestävyys nähdään usein ekologista kestävyyttä tukevinä toimina, jolloin esimerkiksi ekologiset toimet eivät etene, jos ihmisiltä puuttuvat keskeiset elämänhallinnan edellytykset, kuten lukutaito. (Kautto & Metso 2008, 419.) Sosiaalista kestävyyttä voidaan myös lähestyä pohtimalla, millaista on sosiaalinen kestävä elämä. Laajasta perspektiivistä katsottuna tämä tarkoittaa sekä eri asuinalueiden välille että niiden sisälle syntyvästä eriytymisestä hyvä- ja huonolaatuisiin sekä köyhiin ja rikkaisiin (Rantamäki 2022, 35).

Sosiaalisen kestävyuden voidaan katsoa siis tarkoittavan muun muassa edellä kuvattua tilanteen ennalta ehkäisemistä. Paikallisyhteisöjen sosiaalisen kestävyuden voidaan nähdä muotoutuvan kolmen päämäärän ympärille. Kehityskestävyys pitää sisällään inhimillisen elämän perustarpeet ja se, kuinka huonosti tai hyvin kehityskestävyuden tarpeet tyydytetään, vaikuttaa sosiaalisen kestävyuden muiden elementtien sekä kestävä kehityksen toteutumiseen. Sosiokulttuuriset toimintamallit ja -käytännöt, eli se, mitä ihmiset kokevat säilyttämisen arvoisiksi ja tärkeiksi, liittyvät sen sijaan ylläpitokestävyteen. Siltakestävyys sen sijaan etsii keinoja siihen, miten kahden edellä mainitun päämäärän tavoitteet saadaan toteutettua ekologisten rajojen

puitteissa ja näin ollen voidaankin katsoa, että siltakestävyys toteutuminen luo myös edellytykset inhimillisen elämän jatkuvuudelle. (Rantamäki 2022, 38–39.)

Kuten on jo aiemmin mainittu, myös sosiaalinen kestävyys on vahvasti sidoksissa muihin kestävä kehityksen ulottuvuuksiin, sillä jokainen ulottuvuus edesauttaa ja on riippuvainen muista ulottuvuuksista. Sosiaalisessa kestävyudessa esille nousevia arvoja ovat osallisuuden mahdollisuus, oikeudenmukaisuus, sosiaalinen yhteenkuuluvuus sekä kestävyystietoisuus (Rantamäki 2022, 39). Kuntien toiminnassa nämä voivat tarkoittaa esimerkiksi kuntalaisten osallistamista kunnan toimintaan, koulutusta sekä terveydenhuoltoa, jotka ovat toimia, joilla edellä mainittuja arvoja voidaan toteuttaa. Näin ollen tässä maisterintutkielmassa sosiaalisen kestävyys tarkastelun kohteina ovat juuri osallisuuden toteutuminen esimerkiksi vaikutus- ja harrastusmahdollisuuksilla, koulutuksen tarkastelu ja siihen liittyvän kestävyystietouden mahdollinen esiin tuleminen, sosiaali- ja terveystalvet sekä mahdolliset muut sosiaalisen yhteenkuuluvuuden ilmentymät.

Aiemmin esitellyt kolme kestävyys ulottuvuutta ovat paljon esillä yleisessä keskustelussa. Mukaan voidaan nostaa myös kestävyys neljäs ulottuvuus, *kulttuurinen kestävyys*, joka on monimerkityksellinen ja kiistely (Kuhmonen ym. 2015, 49). Kulttuurisen kestävyys voidaan nähdä olevan vahvasti kytköksissä sosiaaliseen ulottuvuuteen, sillä se vaikuttaa sosiaaliseen elämään ja esimerkiksi sosiaaliin käsityksiin kestävydestä. Kulttuurista kestävyttä voidaan tarkastella esimerkiksi kulttuuriperinnön, kulttuurisen elinvoiman (cultural vitality), taloudellisen elinkelpoisuuden (economic viability), kulttuurisen monimuotoisuuden, paikallisuuden, ympäristökulttuurisen resilienssin (eco-cultural resilience) sekä ympäristökulttuuriseen siviilisaatioon (eco-cultural civilization). (Soini & Birkeland 2014.)

Kulttuuri on mahdollista nähdä kestävä kehityksen mahdollistajana tai muutosvoimana. Globalisaation myötä kulttuurit myös nivoutuvat yhteen ja näin ne ovat jatkuvassa muutoksessa. Kulttuuriseen kestävyteen on olemassa monta erilaista näkökulmaa, kuten edellä on jo tullut ilmi. Yksi näkökulma on tarkastella sitä kulttuurin elinvoimaisuuden kautta. Tällöin tärkeää on kulttuuriperinnön jakaminen ja välittäminen kansalaisille sekä kansalaisten osallistaminen erilaisiin kulttuurihankkeisiin. Taiteella ja kulttuuripalveluilla on siis tärkeä tehtävä kulttuuriperinnön välittämisessä, tulkitsemisessä sekä uusintamisessa. (Soini 2013, 15–16 ja 20.)

Tässä maisterintutkielmassa ja kuntien tarkastelussa analysoin kulttuurista kestävyttä erityisesti taiteen ja kulttuuripalvelujen kautta. Kunnat tarjoavat asukkailleen kulttuuripalveluja ja tästä syystä onkin selkeintä etsiä näiden palvelujen toteuttamistapoja. Toinen vaihtoehto olisi ollut tarkastella esimerkiksi arvojen ja asenteiden

monimuotoisuutta, mutta arvioin, että varsinkin kuntien talousarviot sekä talous- ja toimintasuunnitelmat eivät välttämättä palvele kyseenomaista tarkastelukantaa niin hyvin kuin niin sanotun suppean kulttuurikäsitteen tarkastelu, jonka olen valinnut rajaukseksi.

Kestävästä kehityksestä puhuttaessa, on oleellista avata myös *resilienssin* käsitettä. Resilienssillä voidaan yksinkertaistettuna tarkoittaa joustavuutta, joka viittaa esimerkiksi jonkin järjestelmän kykyyn omaksua, oppia ja säilyttää omat perustehtävänsä ja rakenteensa. (Walker ym. 2006, 1.) Yhteisön resilienssistä puhuttaessa keskiössä on yhteisön sosiaalisen pääoman kasvattaminen, jonka kautta yhteisten hyötyjen tavoittelu luo lisää resursseja ja vahvistaa jo olemassa olevaa yhteistyötä. Resilientti yhteisö onkin muuntautumiskykyinen ja yhtenäinen, jolloin se pystyy vastaamaan myös mahdollisiin muutoksiin. TESS:n toimintakykykompassin avulla voidaan tarkastella resilienssin neljää ulottuvuutta, jotka ovat hyvinvoivat ja sitoutuneet ihmiset, paikallistalouden kehittäminen ekologisten rajojen puitteissa, vuorovaikutus toisten yhteisöjen kanssa sekä inklusiivinen, luova kulttuuri. Kaikki neljä ulottuvuutta painottavat ympäristön ja yhteisön kanssakäymistä sekä oppimisen ja innovoinnin tärkeyttä. Nämä ulottuvuudet ovat verrattavissa kestävä kehityksen neljään ulottuvuuteen (Pihlajamaa & Virkkula 2017.) Kuntien elinvoiman ja tulevaisuuden kannalta resilienssi on tärkeää, sillä joustavuus ja muutoskyky ovat keskeisiä ominaisuuksia varsinkin pienille kunnille, jotka kamppailevat olemassaolostaan. Esimerkiksi uusien toimintatapojen ja verkostojen luominen voi olla hyvinkin tärkeä osa, sillä kuntien toimintoja keskitetään koko ajan isommille toiminta-alueille, jolloin yhteistyö alueellisesti korostuu.

3 AINEISTO JA METODI

Tässä luvussa esittelen tutkielman aineiston ja analyysimenetelmän. Kuntien asiakirjat ovat monipuolisia ja niissä on myös joitakin eroavaisuuksia. Lisäksi perustelen, miksi päädyin käyttämään ensisijaisena aineistona juuri kuntastrategioita, talousarvioita sekä talous- ja toimintasuunnitelmia. Edellisen lisäksi on syytä käydä läpi myös laadullisen sisällönanalyysin metodi, jota aineiston analyysiin on sovellettu.

3.1 Aineiston kuvaus ja tutkimusetiikka

Suomessa kuntien ylin toimielin on kunnanvaltuusto, joka päättää kuntastrategiasta sekä talousarviosta ja toimintasuunnitelmasta. Kuntastrategian avulla johdetaan kunnan toimintaa ja sen avulla valtuusto päättää pitkän aikavälin toiminnan ja talouden tavoitteista. Sen lisäksi kunnanvaltuusto laatii jokaiselle kalenterivuodelle talousarvion sekä kolmen tai useamman vuoden taloussuunnitelman, joiden laatimisessa kuntastrategia on otettava huomioon. (Harjula & Prättälä 2019, 223-224; 226; 227). Voidaan siis katsoa, että kuntastrategia on kunnan toiminnan pohjalla oleva arvoja ja tavoitteita sisältävä suunnitelma. Talousarvio ja toimintasuunnitelma sen sijaan ovat täytäntöönpanevia asiakirjoja, jotka luovat aina vuosittain lyhyen aikavälin suunnitelmat ja jotka myös jalkautuvat kuntalaisten elämään konkreettisesti. Näin ollen edellä mainittuja asiakirjoja tarkastelemalla on mahdollista pohtia, miten kuntien päätöksenteossa panostetaan ja tuodaan esille kestävän kehityksen ulottuvuuksia. On kuitenkin hyvä ottaa huomioon, että edellä mainitut asiakirjat eivät itsessään kerro koko totuutta kaikista niistä toimista, joita kunnissa jokapäiväisessä elämässä tehdään.

Tutkielman aineisto koostuu Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven kuntien kuntastrategioista, talousarviosta vuodelle 2022 sekä talous- ja

toimintasuunnitelmista vuosille 2023–2024. Kuntastrategiat eivät ole vertailukelpoisia, sillä niitä ei ole suunniteltu samalle aikavälille. Kannonkosken esillä oleva kuntastrategia kattaa vuodet 2018–2021, Kyyjärvellä kuntastrategia on suunniteltu vuoteen 2030, kun taas Kivijärvellä strategia on mitä luultavimmin yleinen, sillä siihen ei ole merkitty ajanjaksoa. Kivijärven strategia on julkaistu loppuvuodesta 2020. Strategioista näkee kuitenkin kunnissa puhututtavat teemat, ja ne ovat eräänlaisia tiivistyksiä kuntien tavoitteista ja toimivat suuntaviivoina talousarvioille sekä talous ja -toimintasuunnitelmille. Käytän kuntastrategioita suuntaviivoina ja arvoperustana, joiden pohjilta kunnat pyrkivät toimimaan. Jokaisella kunnalla arviot ja suunnitelmat ovat nimetty hiukan eri tavoin, mutta asiakirjat löytyivät kaikilta vuoteen 2024 asti. Kannonkosken ja Kivijärven kuntien asiakirjat ovat nimellä *Talousarvio 2022 – Talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024* kun taas Kyyjärven kunnan asiakirja on nimetty *Talousarvio 2022 – Taloussuunnitelma 2023–2024*. Kuntien asiakirjoissa eri toimialat on lajiteltu eri osastojen alle ja ne eroavat toisistaan jossain määrin. Olen analyysissäni oman harkintani mukaan aina etsinyt erikseen toimialat ja sijoittanut ne tutkielmassani aina saman ulottuvuuden alla, vaikka ne olisivatki kuntien asiakirjoissa järjestelty eri tavoin.

Maisterintutkielmassani käyttämät kuntien asiakirjat ovat julkisia ja ne ovat kaikkien nähtävillä esimerkiksi kuntien nettisivuilla. En siis ole käsitellyt tässä maisterintutkielmassa aineistoa tai tietoja, jotka eivät olisi yleisesti saatavilla. Tietenkin olisi ollut mahdollista, että olisin tarkastellut Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven kuntien aineistoja nimettöminä, mutta tutkielman teeman yleisluontoisuuden vuoksi se ei ollut tarpeellista. Voidaan katsoa, että tutkimuksen uskottavuus ja tutkijan eettiset ratkaisut ovat erottamattomia toisistaan (Tuomi & Sarajärvi 2017, luku 5.3), ja siksi tässäkin tutkielmassa olen noudattanut hyvää tieteellistä käytäntöä. Myös tutkimusaiheen valinta on eettinen kysymys, sillä tutkimusaiheen valinnalla on omat arvolähtökohtansa, ihmiskäsityksensä ja toiminnan tavoitteensa (Tuomi & Sarajärvi 2017, luku 5.4.2). Tässä tutkielmassa esimerkiksi neutraalius aineistoa kohtaan on tärkeää, sillä tutkimuksellinen kiinnostuksenkohteeni ei ole siinä, ovatko strategiat ja suunnitelmat esimerkiksi hyviä tai huonoja. Kiinnostukseni on siinä, esiintyykö niissä tiettyjä teemoja, joista olen kiinnostunut ja jotka olen valinnut jo ennen kuin olen edes hankkinut aineistoani.

3.2 Laadullinen sisällönanalyysi

Tutkielman metodina on käytetty laadullista sisällönanalyysia. Kulttuurintutkimuksellisesta näkökulmasta katsottuna laadullisen tutkimuksen tekemistä leimaa

vahvasti halu löytää kaikki mahdolliset analysoitavat puolet aineistosta ja näin ollen metodista ei saisi tulla silmälappuja vaan pikemminkin sen tulisi yhdessä teorian avulla avata uusia näkökulmia todellisuuteen. Näin ollen laadullisessa analyysissä aineistoa pyritään katsomaan kokonaisvaltaisesti. Kuitenkin siihen liittyvien vaiheiden, havaintojen pelkistämisen sekä arvoituksen ratkaisemisen avulla pyritään keskittämään tarkastelu tiettyyn päämäärään, jotta aihe ei paisuisi liikaa. Tämä tarkoittaa, että aineistoa katsotaan vain yhdestä teoreettismetodologisesta näkökulmasta ja näin ollen keskitytään erityisesti vastaamaan esillä olevaan tutkimuskysymykseen. Lisäksi aineistosta saatuja havaintoja pyritään yhdistelemään etsimällä havainnoista yhteisiä piirteitä, joista lopuksi kootaan tulkinta valoilla olevasta tilanteesta. (Alasuutari 2011, 25; 38–39; 40; 44.)

Laadullisen sisällönanalyysin ideana on tarkastella, mistä aiheista ja teemoista aineisto kertoo. Menetelmänä se onkin lähellä teemoittelua. Analyysin työtapana on ollut temaattinen koodaus. Sisällönanalyysiä tehtäessä olen kiinnostunut, mistä asioista, aiheista ja teemoista aineistossa puhutaan. Laadullista sisällönanalyysia on mahdollista lähestyä avoimesti ja aineistolähtöisesti, jolloin aineistosta etsitään kiinnostavia kohtia. Sen sijaan teorian ohjaama tarkastelu keskittyy teoreettiseen viitekehykseen, jonka avulla aineistosta etsitään keskeistä ja kiinnostavaa tietoa. Jotta yksityiskohtiin vajoaminen on mahdollista välttää aineistosta, pyritään etsimään yleisimpiä ilmiöitä ja asioita. (Vuori 2021.)

Sisällönanalyysi on monikäyttöinen analyysimenetelmä. Ensiksi on hyvä tehdä selkeä päätös siitä, mikä omassa aineistossa kiinnostaa. Seuraavaksi aineisto käydään läpi etsien kohtia, jotka liittyvät omaan kiinnostukseen ja jättää kaikki muu tieto pois omasta tutkimuksesta. Kun aineisto on käyty läpi, merkityt ja kiinnostavat kohdat otetaan erilleen muusta aineistosta. Tämän jälkeen aineisto joko luokitellaan, teemoitellaan tai tyyjitellään ja lopuksi kirjoitetaan yhteenveto. (Tuomi & Sarajärvi 2017, luku 4.1.) Sisällönanalyysi on tehokas analysointimenetelmä asiakirjojen läpi käymiseen ja sen tavoitteena on saada tiivistetty kuvaus tutkimusaineistosta. Analyysin avulla ilmiötä on mahdollista kuvata kategorisoinnin ja käsitteiden avulla. Sisällönanalyysia voidaan tehdä joko induktiivisella tai deduktiivisella tavalla. Molemmat tavat pitävät sisällään kolme vaihetta, jotka ovat valmistelu, organisointi sekä raportointi. Induktiivinen tapa pitää sisällään avointa koodausta, jolloin muistiinpanoja kirjoitetaan samanaikaisesti käsiteltävään tekstiin. Avoimen koodauksen jälkeen koodaus ryhmitellään ja kategorisoidaan laajempiin luokkiin. Lopuksi luodaan abstraktio, joka tarkoittaa yleistä kuvausta aiheesta. Deduktiivista sisällönanalyysia on hyvä käyttää esimerkiksi silloin, kun tutkija haluaa testata jo aiemmin olemassa olevaa tietoa uudestaan. (Elo & Kyngäs 2008, 108–111.) Tämän tutkielman aineisto on

analysoitu induktiivisen tavan mukaan, jolloin aineistoa lukiessa on ollut mahdollista tehdä muistiinpanoja.

Laadullisen sisällönanalyysin keskeinen toimintatapa on temaattinen koodaus, mutta on hyvä huomata sen olevan vasta ensimmäinen työvaihe varsinaiselle analyysille. Kun koodaus on saatu loppuun, aineistosta on tarkoitus tehdä johtopäätöksiä, jotka kiinnostava myös laajemmassa mittakaavassa. (Vuori 2021.) Esimerkiksi aineistosta löydettyjen tietojen visualisointi ja ryhmittely vaikkapa ajatuskartan muotoon voi auttaa myöhemmän analyysin työstämisessä (Metsämuuronen 2005, 51). Lisäksi aineistoa on mahdollista lähestyä joko kuvailevasta tai tulkitsevasta näkökulmasta. Nimensä mukaan kuvaileva lähestymistapa kuvaa sitä, mitä aineistossa ilmenee, kun taas tulkitsevan lähestymistavan tarkoituksena on tulkita sitä, mitä aineistosta ilmenee. Nämä kaksi tapaa on kuitenkin mahdollista yhdistää siten, että kuvailusta edetään tulkintaan. (Graneheim ym. 2017, 30–31.) Laadullinen sisällönanalyysi antaa tutkielmaan hyvän pohjan koodauksen vuoksi ja sen avulla on helppo tutkia aineistoa. Useista eri teksteistä on helppo etsiä samankaltaisuuksia, sillä esimerkiksi värikoodaamisen avulla on tehokasta etsiä taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden teemoja. Koodauksen avulla on mahdollista tarkastella eri tekstien sisältöjä tehokkaasti samaan aikaan ja lisäksi on mahdollisuus huomata eroavuudet sekä samankaltaisuudet.

Koska ryhmittelen aineistoa teoriasta nousevien teemojen eli kestävän kehityksen ulottuvuuksien mukaan, voisin kuvailla omaa analyysiani teoriaohjaavaksi sisällönanalyysiksi. Teoriaohjaava analyysi yhdistelee aineistolähtöistä ja teorialähtöistä analyysia. Kun aineistolähtöisessä analyysissa käsitteet luodaan aineistosta ja teorialähtöisessä analyysissa aineiston analysointi pohjaa aikaisempaan käsitejärjestelmään, teoriaohjaavassa analyysissa analyysia ohjaa vuoroin aineisto ja vuoroin teoria. (Tuomi & Sarajarvi 2017, luku 4.4.4., luku 4.4.5.) Tässä tutkielmassa lähtökohtanani on ollut kestävän kehityksen teemojen tarkastelu aineistosta. Olen kuitenkin teemoitellut aineistoa sen omista lähtökohdista käsin ja teksteistä nousseiden asiakokonaisuuksien pohjalta. Lopuksi olen liittänyt teksteistä löytyviä teemoja kestävän kehityksen ulottuvuuksien alle ja koonnut näin ollen tätä tutkielmaa palvelevia kokonaisuuksia.

4 ANALYYSI

Tässä luvussa syvennyn Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven kuntastrategioihin sekä talousarvioihin vuodelle 2022 sekä talous- ja toimintasuunnitelmiin vuosille 2023–2024. Tarkastelen aineistoa aiemmin esiteltyjen kestävä kehityksen ulottuvuuksien, taloudellisen, ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurillisen, avulla.

Ensiksi tarkastelussa on kunkin kunnan kuntastrategiat ja niiden sisällöt. Haluan selvittää, millaisia yhtäläisyyksiä tai eroavaisuuksia kuntastrategioissa on ja miten kestävä kehityksen ulottuvuudet tulevat esille. En pyri vertailemaan kuntien strategioita, enkä analysoi aineistoa yksityiskohtaisesti, vaan keskityn tarkastelemaan erityisesti kestävyuden osa-alueita. Tästä syystä asiakirjojen jotkin aiheet eivät tule esille tekstissäni, sillä ne eivät liity tutkielmani tavoitteeseen eli kestävä kehityksen tarkasteluun. Sen jälkeen käyn läpi kuntien talous- ja toimintasuunnitelmia sekä talousarvioita, jotta saan selville, miten kuntastrategioiden suuria linjoja on pantu täytäntöön kuntien toiminnassa. Kuntastrategioista on löydettävissä muun muassa ekologiasia, sosiaalisia ja kulttuurillisia tavoitteita ja arvoja. Näitä arvoja ja tavoitteita sekä niiden täytäntöön panoja on kiinnostava yrittää etsiä myös muusta aineistosta. Sen sijaan taloudellisen kestävyuden suhde muihin ulottuvuuksiin on ennemmin mahdollistava. Tästä syystä taloudellisen kestävyuden tarkastelu keskittyy yleisen taloustilanteen katsauksen lisäksi muihin ulottuvuuksien tarkasteluun luoden niiden toiminnalle myös reunaehdoja.

4.1 Kuntastrategiat

Kuntalaissa määritetään, että kunnassa on oltava kuntastrategia, jossa valtuusto päättää kunnan toiminnan ja talouden pitkän aikavälin tavoitteista. Kuntastrategiassa on

otettava huomioon seuraavat seitsemän asiaa: 1) kunnan asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, 2) palvelujen järjestäminen ja tuottaminen, 3) kunnan tehtäviä koskeissa laeissa säädetyt palvelutavoitteet, 4) omistajapolitiikka, 5) henkilöstöpolitiikka, 6) kunnan asukkaiden osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet, sekä 7) elinympäristö ja alueen elinvoiman kehittäminen. Lisäksi kuntastrategian tulee perustua arviointiin kunnan nykytilanteesta sekä tulevista toimintaympäristön muutoksista ja niiden vaikutuksista kunnan tehtävien toteutumiseen. Kuntastrategiassa tulee määritellä myös sen toteutumisen arviointi ja seuranta. Lisäksi strategia tulee tarkistaa vähintään kerran valtuuston toimikaudessa. (Kuntalaki 2015, luku 7, 37§.)

Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven kunnilta löytyy omat kuntastrategiansa. Toisin, kuten olen jo aiemmin todennut, niiden toteutustavat ovat hyvin erilaisia keskenään eikä strategioiden voimassaolon aikaväli ole sama. Kuitenkin kuntastrategia on tärkeä ja kunnan toimintaa suuresti määrittelevä asiakirja, joten koen niiden tarkastelun tärkeäksi osaksi kunnan laajemman toiminnan ja ideologian ymmärtämistä.

Kannonkoski

Kannonkosken kunnan kuntastrategia löytyy esimerkiksi osana vuoden 2022 talousarviosta sekä talous- ja toimintasuunnitelmasta 2023–2024. Kuntastrategiassa listataan muun muassa kunnan arvoihin, hyvinvointiin ja kestäväyyteen sekä talousnäkymiin liittyviä tavoitteita. Kuntastrategia on laadittu vuosille 2018–2021 eikä uutta versiota ole vielä tätä opinnäytetyötä kirjoittaessa julkaistu, mutta kyseinen strategia vuosille 2018–2021 on voimassa, kunnes uusi on hyväksytty kunnanvaltuustossa (Kannonkosken kunnanvaltuusto 5.12.2022, 16). Kuntastrategia on jaettu neljään osaan, joiden otsikot ovat ”Kunta on kotini”, ”Hyvinvointi ja kestävät arvot”, ”Elinvoimaa yrittäjyydestä” sekä ”Talous, johtaminen ja yhteistyö yli kuntarajojen”. Seuraavaksi käyn Kannonkosken kuntastrategian läpi otsikko kerrallaan.

Kannonkosken kunnan kuntastrategiassa lähtökohtana on olla ”hyvän elämän maaseudun kunta”. Kannonkoskea kuvataan perherakkaaksi ja turvalliseksi asuinpaikaksi, joka tarjoaa asukkailleen peruspalveluita lähipalveluina ikäryhmästä riippumatta. Erityisesti kokonaisturvallisuus ja seniorit yhteisön voimavarana nostetaan esille kuntastrategiassa. Liikuntamahdollisuuksia pyritään kehittämään ja kaikkia kannustetaan harrastamaan yhdessä. Kyläkuntien asukkaat pyritään ottamaan huomioon kunnallisessa päätöksenteossa, jonka lisäksi myös kesäasukkaita halutaan kannustaa kuntayhteisön jäseniksi. (Kannonkosken kuntastrategia 2018–2021.) Nämä seikat edesauttavat kunnan asukkaiden hyvinvointia ja tukevat palvelujen järjestämistä ja tuottamista. Liikuntamahdollisuuksia ja turvallisuutta kehitetään, jotta jokaisella kuntalainen kokisi alueen kodikseen ja jokaisella olisi mahdollisuus viettää toivomaansa vapaa-aikaa. Lisäksi kunta pyrkii edesauttamaan kuntalaisten osallistumis-

ja vaikuttamismahdollisuuksia muun muassa kannustamalla kyläkuntien asukkaita sekä kesäasukkaita osallistumaan kunnan toimintaan. Nämä tavoitteet tukevat sosiaalista ja kulttuurista kestävyyttä.

Strategiassa kunta kertoo panostavansa aluetalouteen, jonka painopisteenä on ruuan lähituotanto. Kunta pyrkii myös puhtaaseen teknologiaan, energiatehokkuuteen sekä ympäristövastuullisuuteen ja biotalouteen. Lisäksi palveluita pyritään säilyttämään lähipalveluina ja hyvinvointia lisätään parantamalla elinympäristöä ja kuntakuva. (Kannonkosken kuntastrategia 2018–2021.) Nämä toimet tukevat edellisten tapaan kuntalaisten hyvinvointia sekä alueen elinvoimaa. Sekä ekologinen kestävyys että taloudellinen kestävyys otetaan huomioon, kun kunnassa pyritään panostamaan oman alueen toimijoihin. Lisäksi ympäristölliset toimet kuten vastuullisuus, energiatehokkuus ja biotalous vahvistavat luonnonvarojen mukaista kestävää toimintaa.

Kestävää yrittäjyyttä ja yrittäjä myönteisyyttä päätöksenteossa pyritään tukemaan Kannonkoskella, esimerkiksi nuorisokeskus Piispala mainitaan kuntastrategiassa erikseen tärkeänä toimijana kunnassa. Senioreiden palveluja pyritään luomaan, joka samalla myös luo uusia työpaikkoja esimerkiksi lapsiperheille. Lisäksi matkailu nähdään elinkeinona tärkeänä ja kunta pitääkin luontoa ja hiljaisuutta omina valttikortteinaan. Kunta haluaa panostaa myös nopeisiin laajakaistayhteyksiin, jotta etätyömahdollisuudet parantuisivat. (Kannonkosken kuntastrategia 2018–2021.) Nämä toimet vaikuttavat kunnan elinvoimaan ja talouteen. Lisäksi luonto nähdään suurena valttikorttina, mikä luo kannustusta ympäristöystävälliseen kasvuun.

Viimeisenä kunta nostaa esille taloudellisia toimia. Vuosikate pyritään pitämään positiivisena, ja talouden tasapaino sekä velkaantumisen pysäyttäminen ovat toiminnan keskiössä. Kunta aikoo huomioida omistajapolitiikan kunnan kiinteistöjen suunnitelmallisessa vähentämisessä ja lisäksi kunta pyrkii edistämään koko seutukunnan etua EU:n rakennerahastojen tukien jaossa sekä liittymissopimuksen mukaisen erityisaseman palauttamisessa. Kunnassa pyritään myös väkiluvun vähenemisen pysäyttämiseen sekä yli kuntarajojen ylittyvään yhteistyöhön. (Kannonkosken kuntastrategia 2018–2021.) Nämä tavoitteet muun muassa liittyvät omistajapolitiikkaan sekä myös asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseen. Kaikenlainen yhteistyö sekä elinvoiman tukeminen ja lisääminen luovat myös hyvinvointia, sillä palvelujen pysyessä lähellä, myös hyvinvointia on mahdollista tukea.

Kivijärvi

Kivijärven kuntastrategia on julkaistu vuoden 2020 lopussa eikä strategiassa lue, mihin asti se on voimassa. Tästä syystä on mahdollista olettaa, että kyseinen strategia on edelleen voimassa ja se on löydettävissä Kivijärven kunnan nettisivuilta. Strategian

alussa kerrotaan Kivijärven missio, visio ja arvot. Missiona kunta näkee itsensä asukkaiden hyvinvoinnin ja elinvoiman edistäjänä sekä palvelujen tarjoajana taloudellisesti, sosiaalisesti sekä ympäristöllisesti kestäväällä tavalla. Visiona Kivijärvi nähdään aktiivisten toimijoiden yhteisönä, jossa panostetaan kunnan elinvoimaan niin kulttuurisesti, taloudellisesti kuin ekologisesti. Kivijärven arvoiksi listattiin yritteliäisyys, yhteisöllisyys sekä demokratian ja oikeusvaltioperiaatteen kunnioittaminen. Lisäksi kunta pyrkii jatkuvaan parantamiseen. Sen jälkeen kuntastrategia etenee aiemmin kuntalaissa esiintyvien seitsemän kohdan mukaisesti. Lisäksi loppuun on kirjattu, miten strategiaa aiotaan seurata sekä esitelty kunnasta tehty SWOT-analyysi (strengths, weaknesses, opportunities, threat), jossa listataan kunnan vahvuudet, heikkoudet, mahdollisuudet sekä uhat. (Kivijärven kuntastrategia 2020.)

Kunnan asukkaiden hyvinvointia pyritään edistämään liikunta- ja harrastusmahdollisuuksilla, ulkoisen kuntakuvan kehittämällä sekä eri ikäryhmien huomioimisella hyvinvointitoiminnassa. Kunta tarjoaa peruspalveluja lain ja sektorikohtaisten suunnitelmien mukaan yhdessä sidosryhmien kanssa. Lisäksi nämä palvelut järjestetään laadunhallinnan periaattein ja asiakaslähtöisesti. Palvelujen sisältöjä on tarkennettu hyvinvointisuunnitelmassa ja toteutumisen arviointia esitellään hyvinvointikertomuksessa. Omistaja- ja henkilöstöpolitiikkaa määritellään niille suunnatuissa omistaja- ja henkilöstöpolitiikoissa, joihin löytyy erilliset linkit kunnan kotisivuilta. Kuntalaisten osallistumiseen ja vaikuttamiseen panostetaan hyödyntämällä kunnan vaikuttamistoimielimiä, esimerkiksi nuoriso-, vanhus- ja vammaisneuvostoa. Lisäksi kunta julkaisee materiaalia ajankohtaisista asioista kotisivuillaan, jonka lisäksi merkittävimmistä teemoista järjestetään kuntalaiskuulemisia. Lopuksi strategiassa keskitytään elinympäristön ja alueen elinvoiman kehittämiseen. Tämä tapahtuu infran parantamisella, yritystoiminnan kehittämällä, Kivijärvi-talon elinvoimapanoksella ja luovien alojen vahvistamisella. Lisäksi Kivijärvi kehittää matkailuaan kiinnittämällä huomiota vapaa-ajankeskukseen, Niliaittoihin sekä taajamakortteliin ja Salamajärven kansallispuistoon. Myös lentokenttää pyritään hyödyntämään parhaalla mahdollisella tavalla ja ranta-alueiden kaavoitusta suunnitellaan. (Kivijärven kuntastrategia 2020.) Kivijärven kuntastrategia on koottu kuntalaissa esiintyvien seitsemän kohdan mukaisesti, jolloin kaikki seitsemän kuntalaissa esitettyä kohtaa tulevat esille strategiassa.

Kivijärven kuntastrategiaan on liitetty myös SWOT-analyysi. Kunta näkee vahvuuksikseen elinkeinopalvelut, Suomenselän lentokentän, tietoliikenneyhteydet, kunnalliset palvelut ja uudistetun koulun, yhdistys- ja harrastusmahdollisuudet, kolmannen sektorin toimintamahdollisuudet sekä eräluonnon. Heikkouksina nähdään demografinen kehitys, joukkoliikenne sekä valtiontalouden ja valtion osuuksien kehitys. Valtiovallan linjaukset, väestön väheneminen sekä elinkeinorakenteen ja työpaikkojen

vähäisyys ovat kunnassa tunnistettuja uhkia. Kuitenkin mahdollisuuksina nähdään etätyön puitteet, sukupolven vaihdokset, matkailu ja muu yritystoiminta, kulttuurin elävöittäminen sekä Niliaitan profilointimahdollisuus. (Kivijärven kuntastrategia 2020.) Kyyjärven kunnassa nähdään monia vahvuuksia ja mahdollisuuksia. Erityisesti yhteisö ja sen jäsenien toiminta nähdään kunnan voimavaroina. Uhkina ja heikkouksina kunnassa koetaan erityisesti omasta toiminnasta riippumattomat tapahtumat, kuten valtion linjaukset tai kaupungistuminen ja väestön väheneminen.

Kyyjärvi

Kyyjärven kuntastrategia löytyy erillisenä versiona kunnan nettisivuilta, mutta myös talous- ja toimintasuunnitelmasta. Talous- ja toimintasuunnitelmassa kuntastrategia on esitelty hiukan yksityiskohtaisemmin, joten tarkastelen sitä. Kuntastrategia on laadittu pitkälle aikavälille, vuoteen 2030. Siinä on Kivijärven tapaan eritelty kunnan missio ja visio. Missiona nähdään ”pieni, mutta elinvoimainen kunta, joka tarjoaa asukkailleen tasokkaat palvelut, viihtyisän ja luonnonläheisen asuinympäristön ihmisen eri elämänvaiheissa.” Kunnan visiona on pieni kylä – suuri sydän. Tässä Kyyjärvi nähdään Suomenselän parhaana työssäkäyntialueena, joka kasvaa ja on onnellisten ihmisten viihtyisä elämää sykkivä asuinpaikka. Kunta toimii yhteistyökumppanina ja houkuttelee monipuolisia yrityksiä ja tarjoaa kilpailukykyisen toimintaympäristön ja lisäksi strategiassa nostetaan esiin se, millainen kunta Kyyjärven halutaan olevan. Lisäksi lopusta löytyy SWOT-analyysi. (Kyyjärven kuntastrategia 2021.)

Kyyjärven kunnassa pyritään olemaan yhteistyötahoisia ja -kykyisiä. Lisäksi se pyrkii olemaan luotettava, yhteistyötahoinen ja -kykyinen kumppani, joka tekee aktiivisesti kaikkia osapuolia hyödyttävää yhteistyötä. Strategian mukaan kunnassa vallitsee vahva me-henki, joka tukee sisäistä ja ulkoista yhteistyötä ja päätöksentekoa. Kunnassa pyritään joustavuuteen ja uusiutumiskykyyn, jolloin kehitys tapahtuu notkeasti aina tarpeen mukaan. Lisäksi asioita pyritään arvioimaan ja järjestämään joustavasti nykyisillä ja uusilla toimintatavoilla. Kunta pyrkii myös kustannustehokkuuteen ja yrittäjyysmäisyyteen, jotka edesauttavat koko kunnan etua. Kunnan järjestämät palvelut pyritään toteuttamaan laadukkaasti ja tuloksekkaasti niin kuntalaisille kuin muillekin sidosryhmille. Lopuksi kunta pyrkii olemaan kodikas ja turvallinen paikka, jossa elinympäristö, vesistöt ja rantamaisemat tekevät kunnasta kaikenikäisille viihtyisän paikan asua. (Kyyjärven kuntastrategia 2021.)

Kuntastrategian yhteydessä Kyyjärvi esittelee SWOT-analyysinsä. Vahvuuksina nähdään turvallinen asuinympäristö, hyvä sijainti valtateiden risteyksessä, tietoliikenneyhteydet, kunnalliset ja yksityiset palvelut, harrastus- ja yhdistystoiminnan puitteet, työllisyys- ja työpaikkaomavaraisuus, yritykset, kuntakuva, päätöksentekokulttuuri, asenneilmapiiri ja suvaitsevaisuus sekä tunnettuus. Heikkouksina kunta näkee

talouden kehityksen, väestörakenteen ja sen kehityksen, osaavan työvoiman saannin, kolmannen sektorin hiipumisen, kuntakeskuksen yleisilmeen, elinkeinojen kehittämistoiminnan sekä kunta- ja tonttimarkkinoinnin. Uhkina kunta näkee valtiovallan linjaukset, kapean elinkeinorakenteen, riippuvuuden yhdestä suuresta työllistäjästä, yrittäjien ikääntymisen, liikenneväylien kunnossapidon, seutukunta- ja lähialueyhteistyön hiipumisen, toisen asteen koulutustarjonnan sekä sote- ja maakuntauudistuksen. Mahdollisuuksiksi Kyyjärvi listaa sijainnin hyödyntämisen, etätöiden mahdollisuudet, tunnetut yritykset, yrittäjähenkisyyden, palvelut, sote- ja maakuntauudistuksen, muutto- ja asumishoukuttimet, sukupolven vaihdokset sekä EU:n rakennerahastot. (Kyyjärven kuntastrategia 2021.)

Yhteistä ja eroavaa

Jokaisen kunnan kuntastrategia on erilainen, mutta Kivijärven ja Kyyjärven strategioissa yhteneväisyyksiä on enemmän. Molempien kuntien strategioihin sisältyy SWOT-analyysi, jonka avulla on helppo tunnistaa kunnan keskeisiä ominaisuuksia strategiaa luodessa. Kannonkosken kunnan strategia sen sijaan oli kahteen muuhun verrattuna hiukan tarkempi ja konkreettisempi. Jokaisesta kuntastrategiasta on löydettävissä laissa vaadittuja kohtia, mutta niitä on lähestytty eri tavoin. Kannonkosken ja Kyyjärven kuntien strategiat ovat sovellettuja versioita laissa esitetyistä vaatimuksista, kun taas Kivijärven strategia on koottu pitkälti lain seitsemän kohdan mukaan. Kuntien strategioista on myös löydettävissä erilaisia versioita. Osa on suoraan skannattu valtuuston pöytäkirjasta ja osa on tehty visuaalisesti esitettävämpään muotoon.

Kuntien edellä eriteltyt kuntastrategiat on otettava huomioon aina talousarviota ja -suunnitelmaa laadittaessa. Kuntalaissa 110 § todetaan, että talousarvio ja -suunnitelma tulee suunnitella siten, että ne toteuttavat kuntastrategiaa. Talousarviossa ja -suunnitelmassa on tarkoituksena asettaa palvelutoimintaa ja investointihankkeita koskevat tavoitteet, budjetoida menoja ja tuloja koskevat arviot erilaisille tehtäville ja hankkeille sekä osoittaa, miten toiminta ja investoinnit rahoitetaan. (Harjula & Prättälä 2019, 741–745.)

Seuraavissa alaluvuissa käyn läpi kuntien talousarvioita ja -suunnitelmia sekä nettisivujen sisältöjä. Näiden aineistojen avulla pyrin löytämään kuntastrategioissakin esille tulleita kestävän kehityksen ulottuvuuksia ja pohdin, miten niitä on pyritty laittamaan täytäntöön. Lisäksi olen etsinyt kuntien nettisivuilta mahdollisia konkreettisia esimerkkejä näistä täytäntöön laitetuista toimista. Näiden edellä mainittujen toimien ja esimerkkien avulla on mahdollista tarkastella, miten pienet syrjäisellä maaseudulla sijaitsevat kunnat pyrkivät toimimaan kestävästi ja omaa elinvoimaansa tukien.

4.2 Ekologinen kestävyys

Ekologinen kestävyys pitää sisällään luonnon monimuotoisuuden säilyttämisen sopeutumalla sen kantokyvyn rajoitteisiin sekä luonnonvarojen kestävään käyttöön. Ekologisuus ja luonnonsuojelu ovat kestävyiden yksi keskeisimpiä johtoajatuksia, kun ajatellaan maailman säilyttämistä niin nykyisille kuin tulevillekin sukupolville. Tässä tarkastelen, miten ekologista kestävyttä pyritään tukemaan kunnan toiminnassa, mutta olen myös kiinnostunut siitä, kannustetaanko yksittäisiä kuntalaisia jollain tavoilla ekologisen kestävyiden toimiin.

Kaikkien kolmen kunnan kuntastrategioissa esille nousee luonnon ja ympäristön arvostus. Kyyjärven strategiassa kuntaa kuvaillaan viihtyisäksi ja luonnonläheiseksi, joiden lisäksi SWOT-analyysissä vahvuudeksi on nostettu turvallinen asuinympäristö järven äärellä, jonka voi katsoa viittavan välillisesti ympäristölliseen arvostukseen (Kyyjärven kuntastrategia). Kivijärven kuntastrategiassa kunnan kerrotaan olevan aktiivisten toimijoiden yhteisö, jossa jokainen panostaa elinvoimaan muun muassa ekologisesti. Lisäksi Salamajärven kansallispuiston matkailuarvo tunnustetaan, ja SWOT-analyysissä mainitaan voimakas eräluonto kunnan vahvuudeksi. (Kivijärven kuntastrategia 2020.) Kannonkosken kunnan kuntastrategiassa ekologisen kestävyiden liittyviä mainintoja ovat ruuan kotimaisuus ja aluetalous, puhtaan teknologian, energiatehokkuuden ja ympäristövastuullisuuden sekä biotalouden mainitseminen. Lisäksi strategiassa kunnan kerrotaan arvostavan luontoa ja siihen liittyviä osa-alueita kuten vesiensuojelua. (Kannonkosken kuntastrategia 2018–2021.)

Kuntastrategioista on nähtävissä erityisesti arvostus luontoa kohtaan ja sen nostaminen alueen voimavaraksi. Kyyjärven ja Kivijärven strategioissa ekologisuus ei kuitenkaan nouse suoraan esille vaan se näyttäytyy lähinnä välillisesti juuri arvostuksen myötä. Kannonkosken strategiassa esille sen sijaan nousee suurempia toimia ekologisen kestävyiden eteen kuten ruuan kotimaisuus ja aluetalous. Lisäksi strategiassa on listattu suoraan ekologisuuteen viittavia toimintoja kuten puhdas energia, energiatehokkuus, ympäristövastuullisuus ja biotalous.

Kyyjärven kunnan talousarvio sekä talous- ja toimintasuunnitelma nostaa esille ympäristön kunnosta huolehtimisen. Tarpeelliset raivaukset ja siisteys on pyritty ottamaan huomioon. Kunta kertoo varanneensa yli 14 000 euroa ympäristönsuojelutyöhön vuodelle 2022. Kunta kertoo tavoittelevansa ruokapalvelujen hävikin pienentämistä sekä panostavansa kotimaisuuteen ja lähiruokaan. Tärkeä kehittämiskohde on jätevesilaitoksen vuotovesien vähentäminen parantamalla viemäriverkostoa, ja vanhojen viemäreiden kunnostus. Kunta on myös panostanut ekopisteverkoston. (Kyyjärven talousarvio 2022 talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 29–32.)

Kivijärven talousarviossa on mainittu, että kunnan kaavoituksessa on tarkoitus huolehtia käyttömaan riittävydestä asuntojen tuotantoon, teollisuuteen, palveluihin, loma-asutukseen sekä matkailuun, jonka lisäksi kerrotaan, että myös asuin ympäristön laadusta halutaan huolehtia. Taloudellisesta näkökulmasta katsottuna kunnan päättäjät ovat päättäneet huomioida myös energiataloudelliset ratkaisut. Suunnitelman mukaan ruokahuollossa on tarkoitus keskittyä kotimaisuuteen ja lähiruokaan. Ekologiselta kannalta tärkeä maininta on myös aikomus saneerata viemäri linjoja sekä kaivoja vuotovesien estämiseksi. Ympäristönsuojelu on budjetoitu yhteen rakennusvalvonnan kanssa ja niiden yhteisiksi menoiksi on arvioitu vuonna 2022 menevän noin 72 000 euroa. Myös vuodelle 2023 menot ovat suunniteltu pysyvän samoina. (Kivijärven talousarvio 2022 talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 43–51; 53; 55.)

Kannonkosken talousarviossa ekologiset huomiot ovat samankaltaisia Kyyjärven ja Kivijärven talousarvioiden kanssa. Maa- ja metsätilat on tarkoitus pitää tuottavassa kunnossa ja lisäksi yhteisiä puistoalueita pyritään hoitamaan ja alueet pidetään siisteinä. Energiaan liittyen kunta kertoo tavoittelevansa verkostohävikin pienentämistä. Viimeisenä sektorina kuntastrategiassa mainitaan vesihuolto, jonka tavoitteina on vedenlaadun säilyttäminen hyvänä, jätevedenpuhdistamon ympäristöehtojen täyttäminen sekä vuotovesien vähentäminen, mikä tapahtuu viemäriverkostoa saneeraamalla. Ympäristönsuojeluun ja ympäristöterveydenhuoltoon on arvioitu menevän yhteensä yli 80 000 euroa vuonna 2022, josta reilu 12 000 euroa on varattu ympäristönsuojeluun. (Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 36–41.)

Jokaisen kunnan ympäristönsuojelusta ja ympäristöterveydenhuollosta vastaa pohjoisen Keski-Suomen ympäristötoimi, josta vastuussa on Viitasaaren kaupunki. Toiminta luo alueelle eri osa-alueiden asiantuntijuutta. Toiminnan tavoitteena on edesauttaa ympäristönsuojelua, jonka avulla kuntalaisille on tarkoitus luoda terveellinen, viihtyisä ja virikkeiden elinympäristö (Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 36–37).

Kaikkien kuntien aineistoissa toistuivat pitkälti samat teemat, joita olivat luonnon arvostaminen, ruuan kotimaisuus sekä erilaisten huoltotöiden tekeminen esimerkiksi vuotovesien suhteen. Lisäksi erilaisilla ympäristöä tukevilla ratkaisuilla pyritään tukemaan yleistä hyvinvointia ja kaikki kunnat ovat mukana Pohjoisen Keski-Suomen yhteisessä ympäristönsuojelussa. On siis mahdollista katsoa, että kestävyys on yksi kuntien arvoista. Onkin yleistä, että kestäväan kehitykseen asennoidutaan myönteisesti, mutta kuitenkin hyvä asennoituminen ei aina johda kestäväan kehityksen mukaiseen käyttäytymiseen (Salonen 2010). Kuntien nettisivuja tutkimalla voi kuitenkin todeta, että jokaisessa kunnassa on kannustettu energian säästämiseen ja valistettu myös ympäristönsuojeluun liittyvissä asioissa. On kuitenkin otettava huomioon se,

että energian säästämisen kannustus on johtunut vuoden 2022 syksyllä alkaneesta energiakriisistä.

Pohjoisen Keski-Suomen ympäristötoimi on itsenäinen yksikkö, joka tarjoaa ohjeistusta niin kunnille kuin kuluttajillekin ja joka tarjoaa kunnille ympäristönsuojelun ja rakennusvalvonnan sekä ympäristöterveysvalvonnan, eläinlääkinnän sekä eläinsuojelun palveluja (viitasaari.fi). Ympäristötoimen myötä kuntien on siis ollut mahdollista keskittää toimintaa isommalle alueelle ja näin ollen yhdistää osaamista, jolloin yhteisten resurssien takia palvelu on monipuolista. Palvelujen keskittäminen ympäristösektorilla on selkeästi kannattavaa pienille kunnille, jotta omia resursseja on mahdollista käyttää muihin tarpeisiin ja esimerkiksi suunnittelutyöhön.

Luontosuhteen vahvistaminen ja ylläpitäminen tarjoavat ihmisille kokemuksen siitä, että he ovat osa suurta kokonaisuutta (Salonen 2010, 59). Tällöin luonnon tärkeyden korostaminen ja inhimillisten toimintatapojen yhteys ympäröivään maailmaan voivat luoda väylän tunnistaa ekologisen kestävyuden tärkeyden ja samalla sen mukaan toimimisen. Jokaisella tutkittavalla kunnalla oli omissa teksteissään mainintoja paikallisen luonnon kauneudesta ja sen arvostamisesta. Valttikortteina strategioissa nähdään esimerkiksi kaunis järviluonto, jota halutaan arvostaa, mutta josta halutaan myös hyötyä esimerkiksi matkailun ja luontopalvelujen muodossa.

Kestävän matkailun keskiössä on negatiivisten vaikutusten minimointi sekä positiivisten vaikutusten maksimointi niin matkailuyrittäjille kuin paikalliselle yhteisölle (Marski 2021, 52). Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että matkailuyrittäjä tekee myös muiden alueen toimijoiden kanssa yhteistyötä, jotta palveluja voidaan turvata matkailijoille ja näin ollen mahdollisimman moni paikallinen hyötyisi siitä. Kaikissa kolmessa tutkittavassa kunnassa keskeisenä nähtiin luontomatkat sekä myös muutamia paikallisia toimijoita nostettiin esille. Kivijärvellä matkailua on kehitetty muun muassa Peltokankaan alueen vapaa-ajan keskuksen suunnittelulla, jossa loma-asutukseksi on pystytetty Niliaitta, ja jota on tarkoitettu rakentaa vaiheittain (kivijarvi.fi). Kannonkosken teksteissä keskeisenä toimijana nähtiin nuorisomatkatilakeskus Piispala, joka tarjoaa monipuolisia liikunta-aktiviteetteja (kannonkoski.fi). Kyyjärven maininnoissa esiintyy kauppa- ja palvelukeskus Paletti erityisenä vierailukohteena, josta löytyy erilaisia palveluja (kyyjarvi.fi). Esimerkkeinä tällaiset palvelut voivat luoda alueelle siis kävijöitä ja näin ollen myös kuluttajia muille toimijoille.

Alueelliseen maatalouteen on jo 1960-luvulta asti vaikuttanut EU:n maatalouspolitiikka. Aiemmin päähuomio oli lähinnä elintarvikehuollossa ja viljelijöiden toimeentulossa, mutta nykyaikana painoa-arvoa ovat saaneet yhä enemmän ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Voidaan katsoa, että samalla, kun tarkastellaan maatalouden ympäristöllisiä vaikutuksia, mielenkiinnon voi kääntää myös

viljelijöiden toimeentuloon, alueellisiin sosiaalisiin vaikutuksiin kuin myös erilaisiin viljelykulttuureihin. (Kuhmonen, Partio & Kuhmonen 2015, 49, 62–63.) Jokaisen kunnan mainitsema ruuan tuotannon kotimaisuus ja alueellisuus ovat olennaisia ekologisen kestävyysilmentymiä, koska maataloustuotanto perustuu pitkälti luonnonvarojen hyödyntämiseen. Tästä syystä ruuan tuotanto- ja kulutusmaidollisuuksien säilyttäminen tuleville sukupolville on keskeistä. (Kuhmonen, Partio & Kuhmonen 2015, 52.) Ympäristönsuojelun lisäksi siis ruuantuotanto ja hankinta ovat kuntien yksi iso ekologisen kestävyysilmentymien tuotos. Samalla, kun aluetalous tukee ekologisuutta, se tukee myös muita kestävä kehityksen ulottuvuuksia, sillä se tarjoaa työpaikkoja ja verotuloja kunnalle, mutta myös tukee alueen elinvoimaa. Voidaankin siis katsoa, että tutkittavien kuntien aineistoissa esille tullut arvostus oman alueen toimijoita kohtaa on hyvin tärkeää oman elinvoiman ja jatkuvuuden kannalta.

4.3 Sosiaalinen kestävyys

Sosiaalisen kestävyysilmentymien lähtökohtana on turvata hyvinvoinnin edellytykset ja niiden tasapuolinen jakautuminen yhteisön kaikille jäsenille. Lisäksi perustarpeiden ja kestävien elämäntapojen takaaminen sekä kansalaisten osallistuminen ja vastuunkanto ovat sosiaalisen ulottuvuuden tavoitteita. Kuntaliiton mukaan kuntien on mahdollista luoda sosiaalista kestävyysilmentymää esimerkiksi koulutuksen, kulttuuripalveluiden, asumisen, kotouttamisen ja elinympäristön kehittämisen avulla (Kuntaliitto).

Tässä osiossa tarkastelen sosiaalista kestävyysilmentymää etsimällä strategioista ja suunnitelmista mainintoja siitä, miten hyvinvoinnin turvaus ja luominen sekä osallisuus esiintyvät asiakirjoissa. Kuntalaisten osallistuminen kunnan toimintaan, koulutus ja terveydenhuolto ovat ilmentymiä tällaisista esiintymistä. On kuitenkin otettava huomioon, että vuoden 2023 alussa voimaan astuneen sosiaali- terveys- ja pelastuspalveluiden uudistuksen vaikutus näkyy talous- ja toimintasuunnitelmissa, sillä vastuu palveluiden järjestämisestä on siirtynyt kunnilta Keski-Suomen hyvinvointialueelle.

Jokaisen kunnan talousarvioita sekä talous- ja toimintasuunnitelmia tarkasteltaessa olen kiinnittänyt huomiota erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelujen, varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen sekä vapaa-aikatoimen toimintaan. Vaikka esimerkiksi vapaa-aika palvelut voidaan lukea sosiaaliseen kestävyysilmentymään kuuluviksi, käyn niitä läpi myös kulttuurisen kestävyysilmentymän osiossa, sillä osa toimista menee päällekkäin näiden kahden ulottuvuuden välillä. Selkeyden vuoksi en käy sanasta sanaan jokaisen osaston kaikkia tavoitteita ja yksittäisiä toimia läpi, sillä siitä saisi aikaan aivan oman tutkimuksensa.

Elinympäristön viihtyvyys, palveluihin panostaminen sekä me-henki ja onnellisuus ovat mainintoja, jotka viittaavat sosiaaliseen kestävyteen Kyyjärven kuntastrategiassa. Lisäksi SWOT-analyysissä esille nousevia vahvuuksia ja mahdollisuuksia ovat turvallisuus, hyvät kunnalliset ja yksityiset palvelut, hyvät puitteet yhdistys- ja harrastustoiminnalle, asenne ilmapiiri ja suvaitsevuus, sote- ja maakuntauudistus sekä muutto- ja asumishoukuttimet. Sen sijaan heikkouksina ja uhkina on lueteltu väestörakenne ja -kehitys, toisen asteen koulutustarjonta sekä sote- ja maakuntauudistus. (Kyyjärven kuntastrategia 2030.)

Kivijärven kuntastrategiasta esiin nousee asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen, aktiivisuus ja yhteisöllisyys. Hyvinvointia pyritään edistämään liikunta- ja harrastusmahdollisuuksien avulla sekä lakien ja sektorikohtaisten suunnitelmien mukaisesti. Kuntalaisten osallistumista ja vaikuttamista tuetaan kunnan vaikuttamistoimielimiä hyödyntämällä, ajankohtaisten asioiden julkaisemisella kunnan kotisivuilla sekä tarvittaessa kuntalaiskuulemisilla. Strategian mukaan elinvoimaa pyritään edistämään luovien alojen vahvistamisella ja vapaa-ajankeskuksen kehittämisenä. SWOT-analyysin mukaan kunnan sosiaalisia vahvuuksia ja mahdollisuuksia ovat kunnalliset palvelut, uudistettu koulu, puitteet yhdistys- ja harrastustoiminnalle sekä kulttuurin elävöittäminen. Heikkouksina ja uhkina tunnistetaan väestön väheneminen sekä työpaikkojen vähäisyys. (Kivijärven kuntastrategia 2020.)

Kannonkosken kuntastrategiassa korostuvat eri ikä- ja asukasryhmät, perhemyönteisyys sekä turvallisuus. Mahdollisimman moni asukas halutaan ottaa mukaan päätöksentekoon ja toiminnassa korostetaan asiakaslähtöisyyttä, ennaltaehkäiseviä palveluja, kuntalaisten vastuuta omasta elämästä, vaikutusmahdollisuuksien ylläpitämistä sekä julkisen ja kolmannen sektorin kumppanuutta palvelutuotannossa. Lisäksi yhdessä harrastaminen, liikunta, yhteistyö naapurikuntien kanssa ja väkiluvun vähenemisen pysäyttäminen nousevat esille. (Kannonkosken kuntastrategia 2018–2021.)

Kyyjärven talousarviossa sekä talous- ja toimintasuunnitelmassa sosiaalinen kestävyys nousee esille sosiaali- ja terveystalouden, koulutuspalvelujen, vapaa-aika- ja kulttuuripalvelujen sekä varhaiskasvatuksen käsittelyosissa. Kyyjärven kunnan sivistysosaston perustehtäväksi on mainittu asukkaiden osallisuuden, osaamisen, viihtymisen ja hyvinvoinnin vahvistaminen järjestämällä ja mahdollistamalla sivistyspalveluja. Laadukkaat palvelut nähdään myös vetovoimaisuuteen vaikuttavana tekijänä. Vapaa-aikatoimen tavoitteiksi on lueteltu käyttäjien mahdollisuudet itsensä kehittämiseen, elämyksiin, virkistykseen sekä hyvään elämään. Toiminnallisina tavoitteina on järjestöyhteistyön ylläpito, hyvinvoinnin edistäminen esimerkiksi liikunta-aktiivisuuden avulla sekä nuorten osallisuuden lisääminen muun muassa

nuorisovaltuuston aktiivisella toiminnalla. (Kyyjärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 14, 17, 22–23.)

Sosiaali- ja terveystalouden, koulutuksen, vapaa-aikatoimen sekä yleishallinnon sivistysosaston tavoitteena on luoda, ylläpitää ja kehittää oppimisen ja opettamisen toimintaedellytyksiä kuntalaisille. Edellisten lisäksi Kivijärven talousarviossa sekä talous- ja toimintasuunnitelmassa nousevat esille osaston vastuulla olevat varhaiskasvatus sekä perusopetus. Vuosien 2022–2024 aikana kunnan painopisteinä on sivistystason toimintojen ja palveluiden turvaaminen. Käytännössä kunta on hakenut rahoitusta muun muassa tasa-arvo- ja digitutor-projekteille. Vapaa-aikatoimi pitää sisälleen nuoristoiminnan, nuorisovaltuusto, liikunnan sekä ehkäisevän päihdetyön. Nuoristoimessa toiminta on laajentunut enenevässä määrin yhteistyöhön koulun kanssa, jonka lisäksi koronan aiheuttamiin vaikutuksiin pyritään vastaamaan. Kunnassa toimii 4H-yhdistys, jonka lisäksi harrastamista tuetaan liikuntapaikkojen hoidolla ja ohjatulla toiminnalla. (Kivijärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 21, 40.)

Kannonkosken talousarviossa sekä talous- ja toimintasuunnitelmassa sosiaali- ja terveystoimi sekä sivistyslautakunnan toiminta ovat sosiaaliseen ulottuvuuteen liittyviä toimialoja. Nuorisotoimen alla järjestetään erilaisia kerhoja, retkiä, leirejä, tapahtumia sekä se edesauttaa nuorisovaltuuston, Lasten Parlamentin ja Osallisuusryhmä Pro:n toimintaa. Toimintamuutoksena on ollut opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämä rahoitus kunnan nuoristoimelle lukuvuodeksi 2021–2022, jolla peruskouluikäisten lasten kerhotoimintaan tarjottiin entistä laajemmin. Lisäksi nuoristoimi järjestää etsivää harrastustoimintaa, jonka tarkoituksena on tukea harrastusten ulkopuolille jääviä lapsia. Toiminnallisina ja laadullisina tavoitteina on tarkoitus kuulla lapsia ja nuoria säännöllisesti heihin liittyvissä asioissa. Vapaa-aikaa on tarkoitus tukea myös liikuntatoimen kautta, jonka saralla Piispala ja kansalaistoiminta ovat olleet isoja toimijoita. Kunnan on tarkoitus jatkaa liikuntaohjelman toteutusta. (Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 30–31.) Kannonkosken kunnan hyvinvoinnin edistämisen toimintamuutos ilmenee nuoriso- ja kulttuurivastaavan työkyntän laajenemisella myös hyvinvoinnin edistämiseen. Määrällisinä tavoitteina ja mittareina ennaltaehkäisevän päihdetyön työryhmän työ. Tarkoituksena on luoda kunnalle oma päihteiden käytön ja kokeilujen ehkäisemiseksi, jonka lisäksi koulussa asiaan kiinnitetään huomiota. Myös osallisuuden edistäminen on yksi keskeinen hyvinvoinnin tukemisen toimi. (Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 32–33.)

Jokaisen kunnan sosiaali- ja terveystaloudet on vuoden 2022 loppuun asti hoitanut Sote-kuntayhtymä Saarikka, johon kuuluivat Saarijärven kaupunki, Karstulan,

Kivijärven, Kyyjärven sekä Kannonkosken kunnat. Saarikka järjesti jäsenkuntien puolesta muun muassa sosiaalihuollon ja perusterveydenhuollon palveluita. Yhtymän toiminta on lisäksi jaettu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen, arjen tuen sekä terveyden- ja sairaanhoidon palvelukokonaisuuksiin. Sote-kuntayhtymän toiminta toteutui tilaaja-tuottaja periaatteella ja kunnilla oli omat edustajansa yhtymän luottamustehtävissä. (Kannonkosken talousarvio 2022 sekä talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 19; Kivijärven talousarvio 2023 sekä talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 20–21; Kyyjärven talousarvio 2022 sekä talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 16–17.)

Kunnat ovat ihmisen arjessa merkittävässä roolissa, kun puhutaan hyvinvoinnin ja osallisuuden edistämisestä. Kun tarkastellaan strategiatyötä, hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ovat merkittäviä näkökulmia. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategiatyö on kansallisella tasolla vielä jokseenkin vaatimatonta, ja iso osa kunnista on tällä hetkellä vasta luomassa omia käytäntöjään. Kuitenkin strategiatyön kehitystä kunnissa on mahdollista edesauttaa esimerkiksi dialogin ja moniäänisyyden kautta, jolloin eri toimijatasojen ja kuntalaisten kokemustiedon avulla olisi mahdollista luoda räätälöityjä osallistumisen väyliä ja yhteisöllisyyden tunnetta. (Sarajärvi & Leinonen 2020, 52, 63.)

Jokaisen tutkittavan kunnan asiakirjoissa löytyi mainintoja siitä, kuinka kuntalaiset halutaan ottaa osaksi hyvinvoinnin ja osallisuuden suunnittelua. Esimerkiksi nuorten asema ja heidän mukaansa ottaminen ovat toimia, joilla kunnissa pyritään osallistamaan kuntalaisia. Niin sanottu hyvinvointikäänne on tapahtunut kuntien strategisessa termistössä, jolloin hyvinvointi käsitteenä on korvannut terveyskäsitteen käytön, joka voi myös pitkällä aikavälillä näyttäytyä myös käytännön elämässä (Koivula ym. 2022, 42). Yksi muutosta tukeva toimi on hyvinvointialueiden voimaan astuminen, jonka myötä kunnat eivät enää suoraan tuota terveyden edistämisen palveluja ja näin ollen aikaa jää muuhun hyvinvoinnin edistämiseen. Kuitenkin pienten ja suurten kuntien välinen ero hyvinvoinnin käsitteen ja sen sisällön välillä ovat huomattavia, sillä pienten kuntien kohdistaessa huolensa peruspalvelujen säilymiseen, kun taas isoissa kunnissa voidaan keskittyä palvelujen oikeaan kohdentamiseen (Koivula ym. 2022, 42).

Kuntien keskeinen hyvinvoinnin edistämisen väline on kuntalaisten osallisuus. Kuntalaisten ja kuntien toimijoiden osallisuus edesauttaa hyvinvoinnin johtamista, jolloin yhdessä on mahdollista tuottaa sosiaalista pääomaa sekä vaikuttavia hyvinvointipalveluja ja tällöin keskiössä on kuntalaisten toimijuus (Nurmi, Syväjärvi & Leinonen 2018, 122). Osallisuus voi tarkoittaa esimerkiksi osallistumista kunnan tapahtumiin. Osallisuuden avulla on myös mahdollista tarttua eriarvoisuuteen ja sen luomiin

haasteisiin, esimerkiksi aktiivisella syrjäytymisen vaarassa olevia henkilöitä. Lisäksi se edesauttaa myös aiemmin mainittua palvelujen kohdentamista.

Kyyjärven koulutuspalvelut pitävät sisällään sivistyshallinnon, esi- ja perusopetuksen, aamu- ja iltapäivätoiminnan, kansalaisopiston ja taiteen perusopetuksen. Koska myöhemmin pureudun tarkemmin kulttuuriseen kestävyYTEEN, jää tästä osiota pois taiteen perusopetus. Esi- ja perusopetuksen tavoitteina on yhtenäiskoulun toiminnan vahvistaminen, lasten ja nuorten sekä työhyvinvoinnin huomioiminen, oppilashuollon ja oppimisen tuen resurssien takaaminen sekä turvallisuus oppimisympäristössä. Esimerkiksi digitaitojen kehittäminen, kiusaamiseen puuttuminen, läsnäolo, tunne- ja vuorovaikutussuhteiden tukeminen sekä liikennejärjestelyjen suunnittelu ovat toimia, joilla tavoitteita pyrittiin saavuttamaan vuoden 2022 aikana. Suunnitelmakaudelle 2023–2024 tavoitteena on tarjota hyvinvointia ja harrastusmahdollisuuksia tukevaa kansalaisopiston toimintaa ja kaikkia aiempia lueteltuja koulutuspalvelujen tarjoamia palveluja. Kunnan opetustoimessa tavoitteena on osaava ja hyvinvoiva henkilöstö sekä uuden opetussuunnitelman mukaisen toimintakulttuurin ylläpito. Lisäksi yhteistyötä on tarkoitus tehdä naapurikuntien kanssa. Vuoden 2022 tavoitteena oli laadukas varhaiskasvatus, jota pyrittiin ylläpitämään ja edistämään päivittämällä paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja ottamalla se käyttöön elokuun 2022 alusta. Lisäksi henkilöstön työoloihin pyrittiin vaikuttamaan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämistyöajan (SAK-aika) huomioinnilla, sekä kiinnittämällä huomiota henkilöstömäärään, -mitoitukseen sekä työhyvinvointiin. Varhaiskasvatuksessa haluttiin ottaa huomioon myös kolmiportaisen tuen mallin kehittäminen ja käyttöönotto elokuun 2022 alussa sekä varhaiserityisopettajan palvelun ostaminen kolmeksi päiväksi kuukaudessa. Turvallisuutta pyrittiin takaamaan turvarannekkeen käyttöönotolla sekä liikennejärjestelyjen kehittämisellä ja turvallisuuden vuosikellon mukaisella toiminnalla. Vuosien 2023–2024 aika varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota laadukasta ja lapsilähtöistä sekä monipuolista palvelua sekä tukea perheitä kasvatustehtävässään. Toimintaa ja käytäntöjä uudistetaan muuttuvissa olosuhteissa ja tukea pyritään järjestämään lapsen tarpeisiin monialaisena yhteistyönä. Tulevina vuosina pyritään myös kehittämään ja tukemaan henkilöstön työhyvinvointia. (Kyyjärven talousarvio 2022 talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 18–20, 24–26.)

Kivijärven kunnan esi- ja perusopetuksessa on vuosien 2022–2024 aikana tarkoitus jatkaa jo käynnissä ollutta Liikkuva koulu -hanketta rahoituksen kuitenkin loppuessa. Toiminnan avulla on tarkoitus kehittää ja tukea lasten liikuntaharrastuksia ja hyvinvointia. Tieto- ja viestintätekniikkaan halutaan myös panostaa ja laitteiden ajantasaisuus turvataan säännöllisellä päivittämisellä sekä digitutor opettaja -toiminnalla. Lisäksi koulussa on vuoden aikana ollut tarkoitus suunnitella TVT-välineistön hankkimista. Kivijärven kunnassa on saatavilla kuraattoripalveluja, joita myydään myös

Kannonkoskelle ja Kyyjärvelle. Lisäksi Karstulan kunnalta ostetaan psykologipalveluja. Perusopetuksen on tarkoitus olla kokonaisuus, jossa oppilaille turvataan yhtenäinen ja johdonmukaisesti etenevä oppimispolku. Koulun yhtenäisyyttä, arvopohjaa ja toimintakulttuuria vahvistaa se, että oppilaat opiskelevat koko koulutaipaleensa esiopetuksesta yhdeksänteen luokkaan asti samassa Tainiomäen koulussa. Kivijärven koulussa on käytössä myös kolmiportaisen tuen malli sekä oppilashuollon toimintaa että kerhotoimintaa, jotka jatkavat kehittymistään. (Kivijärven talousarvio, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 26–27.) Varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelman vuosille 2022–2024 painopisteinä kunta on listannut seuraavanlaisesti: Päivähoitoa on tarkoitus toteuttaa yksilöllisesti, tasavertaisesti, vanhempien vakauksia kuunnellen, avoimesti, turvallisesti ja luotettavasti sosiaalisuuteen kasvattaminen. Lisäksi tavoitteena on läheisyyttä ja lämpöä tarjoava ympäristö. Varhaiskasvatuksen toimintaa pyritään kehittämään ammattimaisen esimiestyön avulla ja lisäksi toiminnan on tarkoitus olla lapsilähtöistä, monipuolista sekä tavoitteellista. Kunta pyrkii tekemään yhteistyötä niin koulun, naapurikuntien, kivijärveläisten yhdistysten kuin muiden toimijoiden kanssa. Kunnassa toimii päiväkotia Nappukumpu sekä kaksi perhepäiväkotiä, jotka toimivat osin yhdessä ja toteuttavat Kivijärven omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tulevaisuudessa päiväkodin edustalle on tarkoitus rakentaa aitaus sekä keinu ja hiekkalaatikko. (Kivijärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 24.)

Kannonkosken talousarviossa sekä talous- ja toimintasuunnitelmassa sosiaalinen kestävyys esiintyy varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen, nuorisotoimen sekä liikuntatoimen ja hyvinvoinnin edistämisen osa-alueilla. Varhaiskasvatuksessa toimintamuutos esiintyy henkilöstön mitoituksen huomioon ottamisena, koska varhaiskasvatuslaki on tältä osin muuttunut. Lisäksi varhaiskasvatuksesta perusopetukseen joutavaa joustavaa opintopolkua painotetaan toiminnassa. Toiminnallisia ja laadullisia tavoitteita ovat esimerkiksi päiväkotia Nappulan pyrkimys Piispalan palvelujen hyödyntämiseen ja näin ollen monipuolisen liikunnan hyödyntämiseen. Lisäksi kotihoidontukea on tarkoitus maksaa niille perheille, joiden lapset eivät käytä kunnallisia varhaiskasvatuspalveluja. Esi- ja perusopetuksessa varauduttan pitämään sen hetkinen henkilöstö. Lisäksi erilaiset työryhmät pyrkivät luomaan kouluympäristöstä viihtyisän ja kaikkien hyvinvointia tukevan sekä suunnittelemaan esimerkiksi tapahtumia. Opetuksellisenä tavoitteena on päästä keskitason yläpuolelle oppimistulosvertailuissa. Lisäksi peruskoulun päättävästä ikäluokasta kaikkien on tavoite saada päättötodistus ja aloittaa peruskoulun jälkeinen koulutus. Toisen asteen koulutusta ei kunnassa tarjota, mutta kuitenkin kuraattori- ja psykologiapalveluja laskutetaan kotikunnalta ja siksi siihen on varattu määrärahaa kunnan kassasta. (Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 23–28.)

Kaikissa tarkasteltavissa kunnissa esi- ja perusopetukseen sekä varhaiskasvatukseen käytetään selkeästi paljon resursseja ja palveluista pyritään saamaan mahdollisimman monipuolisia. Lisäksi henkilökunnan ja oppilaiden hyvinvointiin pyritään kiinnittämään huomiota. Huomiota herättää myös se, että lasten kasvatukseen liittyvistä teemoista oli hyvinkin yksityiskohtaisesti tehtyjä suunnitelmia verrattuna muissa kestävyiden ulottuvuuksissa läpi käytyihin palvelualueisiin. Lasten ja nuorten osallisuutta pyritään tukemaan vahvasti koulussa ja tähän teemaan liittyvät tavoitteet olivat paikoin hyvin tarkastikin kirjattuja. Kuitenkin esi- ja perusopetus sekä varhaiskasvatus ovat kunnan yksiä keskeisimmistä palveluista, joita asukkaille tarjotaan.

Käsitys alueiden hyvinvoinnista ja elinvoimaisuudesta ovat jonkinlaisessa murroksessa ja kuten aiemmin on jo todettu, kuntalaisten osallistuminen on yhä suuremmassa roolissa. Siksi olisikin suotuisaa, että hyvinvointiin liittyvään tietoa tulisi täydentää myös kokemuksen mittarilla, sillä tällä hetkeä hyvinvointia määrittelevät esimerkiksi pahoinvointi, huono-osaisuus tai palvelujen käyttöasteiden seuraaminen. (Rantamäki 2022, 38.) Nämä teemat nousevat myös tutkittavien kuntien asiakirjoissa, kun tarkoituksena on järjestää kuntakuulemisia tai tehdä työtä nuorisovaltuuston ja erilaisten järjestöjen kanssa yhteistyössä. Kaiken kaikkiaan sosiaalinen kestävyys on hyvin laaja tarkastelun aihe. Sen toteutuminen luo lähtökohdat hyvinvoinnin luomiselle ja turvaamiselle sekä edesauttaa oikeudenmukaisuutta ja osallisuutta.

4.4 Kulttuurinen kestävyys

Kuten luvussa 2.3 kävi ilmi, kulttuurinen kestävyys on monitahoinen katsontakanta kestävään kehitykseen. Olen itse tehnyt rajauksen siten, että tässä maisterintutkielmassa kulttuurinen kestävyys pitää sisällään erityisesti taiteen ja kulttuuripalvelut, jotka mahdollistavat kulttuuriperinnön välittämisen, tulkitsemisen sekä uusintamisen.

Laissa kuntien kulttuuritoiminnasta kulttuuritoiminta määritellään toiminnaksi, jolla kunta edistää kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä taide- ja kulttuurikasvatusta ja kulttuuriperintöä. Lain tavoitteena on 1) tukea ihmisten mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen; 2) edistää kaikkien väestöryhmien yhdenvertaisia mahdollisuuksia ja osallistumista kulttuuriin, taiteeseen ja sivistykseen; 3) vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurina ja taiteen keinoin; sekä 4) luoda edellytyksiä paikallisen ja alueellisen elinvoiman kehittymiselle ja sitä tukevalle luovalle toiminnalle kulttuurin ja taiteen keinoin. (Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 1 §, 2 §.)

Kirjastojen toiminta voidaan katsoa myös osaksi kulttuurista toimintaa, joten siitä syystä myös kirjastojen toimintaa on syytä tarkastella kulttuurisen ulottuvuuden osana. Kunnan tehtävänä on yleisen kirjaston toiminnan järjestäminen, jonka se voi hoitaa itse tai yhteistyössä muiden kuntien kanssa tai muulla tavoin (Laki yleisistä kirjastoista 5 §). Kirjaston toiminnan tavoitteena on edistää: 1) väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin; 2) tiedon saatavuutta ja käyttöä; 3) luke-
miskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa; 4) mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen; sekä 5) aktiivista kansalaisuutta, demokratiaa ja sananvapautta (Laki yleisistä kirjastoista 2 §).

Määritelmien perusteella etsin siis toimia, joiden avulla kunnat pyrkivät tukemaan, edistämään, vahvistamaan ja luomaan edellytyksiä taiteen ja kulttuurin luomiselle ja harrastamiselle. Toimien löytäminen mahdollistavat kulttuuriperinnön välittämisen, tulkittamisen ja uusintamisen, mikä luo myös elinvoimaa alueelle ja vahvistaa paikallista identiteettiä. Kuntien toiminnassa kulttuurien kestävyys ilmenee vapaa-aika- ja kulttuuritoimen sekä sivistystoimen toiminnassa. Kirjastot, kansalais- ja musiikkiopisto sekä mahdolliset muut toimijat luovat näitä toimintoja kunnan alueelle. Kuntien vapaa-aika- ja kulttuuripalveluiden alle sijoittuu monia erilaisia toimia ja siksi tässä tekstissä en käy niitä kaikkia läpi. Osa toimista ei suoranaisesti liity taiteeseen ja kulttuuriin, joten olen jättänyt ne tarkoituksella pois analyysistä. Esimerkiksi erilaiset liikuntaan ja urheiluun liittyvät toimet eivät tässä maisterintutkielmassa lukeudu kulttuurisen kestävyuden ulottuvuuteen vaan olen käynyt niitä läpi sosiaalisen ulottuvuuden kohdalla.

Kaikkien tutkittavien kuntien kulttuuriset ulottuvuudet olivat samankaltaisia. Ulottuvuus piti sisällään niin kirjaston kuin kulttuuritoimen, mitkä ovat molemmat lakiin kirjattuja toimialueita, joita jokaisen kunnan tulee noudattaa. Tästä syystä nämä osiot aineistoissa olivat hyvin samankaltaisia. Lisäksi kirjastopalvelut on keskitetty koko alueella saman toimijan alle. Kansalaisopistopalvelut ostetaan jokaisessa kunnassa ulkopuolelta. Kivijärvellä ja Kyyjärvellä toimii Karstulan kunnan kansalaisopisto, kun taas Kannonkoskella toimijana on Saarijärven kansalaisopisto. Lisäksi Saarijärven kaupungin koordinoima Viitasalo-opisto toimii kaikissa kunnissa musiikin ja tanssin perusopetuksen järjestäjänä. Taiteen ja kulttuurin aloilla onkin nähtävissä selkeää alueellista yhteistoimintaa, joka takaa myös pienten kuntien palvelujen toimimisen. Jokaisen kunnan arvioissa ja suunnitelmissa nousi esille kulttuurin ja taiteen vaikutus hyvinvointiin ja alueen elinvoimaan. Lisäksi jokaisen kunnan tavoitteena on järjestää palveluja ja toimintaa kuntalaisia kuunnellen.

Kyyjärven kunnan kuntastrategiassa ei suoranaisesti sivuttu kulttuurisen kestävyuden toimia. Kuitenkin kunnan missioksi listattiin elinvoimaisuus ja tasokkaat palvelut,

jotka voivat viitata kulttuuritoiminnan välillisiin vaikutuksiin. SWOT-analyysin perusteella vahvuuksia ja mahdollisuuksia ovat hyvät puitteet yhdistys- ja harrastustoimintaan sekä asenneilmapiiri ja suvaitsevaisuus. Uhkina ja heikkouksina on listattu valtiovallan linjaukset, kapea elinkeinorakenne, kolmannen sektorin hiipuminen sekä elinkeinojen kehittämistoiminta. (Kyyjärven kuntastrategia 2030.) Kivijärven kunnalla kuntastrategiassa kulttuurinen ulottuvuus nousee esiin heti kunnan missiossa, johon on kirjattu, että kunta edistää alueen elinvoimaa. Lisäksi visioon on listattu, että jokainen kunnan toimija antaa panoksen elinvoimaan kulttuurisesti. Strategiassa mainitaan harrastusmahdollisuuksien ja eri ikäryhmiä hyödyttävän hyvinvointitoiminnan edistäminen sekä luovien alojen vahvistamisen, jotka suoraan viittaavat kulttuuriseen ulottuvuuteen. SWOT-analyysissä esiin tulleita kulttuurisen kestävyuden vahvuuksia ja mahdollisuuksia ovat puitteet yhdistys- ja harrastustoiminnalle sekä kulttuurin elävöittäminen. Sen sijaan heikkouksiksi ja uhkiksi on kirjattu valtionalouden ja valtionosuuksien kehitys, valtion linjaukset, väestön väheneminen sekä elinkeinorakenne ja työpaikkojen vähäisyys. (Kivijärven kuntastrategia 2020.) Kannonkosken kuntastrategiassa ei suoraan ole kirjattu kulttuurista ulottuvuutta, mutta kunnassa arvostetaan yhteistyötä ja peruspalvelujen pysyvyyttä. Lisäksi viihtyvyys, harrastaminen yhdessä viittaavat välillisesti kulttuuriseen ulottuvuuteen. (Kannonkosken kuntastrategia 2018–2021.)

Kuntastrategioissa ei siis suoraan mainita esimerkiksi kulttuuritoimintaa tai kirjastopalveluja, mutta elinvoima, palvelut, asenteet ja elinkeinorakenne voidaan katsoa liittyvän myös kulttuurisen kestävyuden ulottuvuuteen. Erilaiset taide- ja kulttuuritoiminta tukevat niin elinvoimaa, yrittäjyyttä, elinkeinorakennetta kuin yleistä asenneilmapiiriäkin. Kulttuurin voidaankin nähdä olevan vaikutusta kansalaisten hyvinvoinnin lisäksi taloudelliseen elinvoimaisuuteen, sillä paikallista kulttuuriperintöä voidaan hyödyntää esimerkiksi matkailussa ja elämysteollisuudessa (Soini 2013, 20).

Aiemmin talouden ja kulttuurin välinen suhde on ollut mahdollista nähdä haastavana ja talous on liitetty ”kovaan” ja kulttuurinen ”pehmeään” tietoon. Kuitenkin talous, kulttuuri ja alueellisuus ovat liitoksissa toisiinsa ja näin ollen symbolien tuotanto ja kulutuksen kierto ovat osa aluetalouden kehitysprosessia. (Kainulainen 2005, 134; 136; 142.) Toimintaa voisi kuvata esimerkiksi paikkamarkkinoinnin käsitteellä, joka tarkoittaa paikkoihin kytkettyjen mielikuvien suunnittelu- ja kehittämistyötä, jonka perustana on usein fyysinen ympäristö ja sen elävöittäminen kulttuurisen sisällön avulla (Lähdesmäki 2016, 3). Näin ollen esimerkiksi kunnan brändin luominen erilaisten kulttuuristen toimien avulla voi edesauttaa alueen tai kunnan elinkeinorakennetta. Näitä teemoja kuntastrategioista ei kuitenkaan suoraan löydy, mutta talousarvioissa sekä talous- ja toimintasuunnitelmissa niitä sivutaan jonkin verran.

Kyyjärven vapaa-aika- ja kulttuuripalveluiden alueeksi on kirjattu vastuu asukkaiden itsensä kehittämisen mahdollisuuksien tarjoamisesta sekä mahdollisuudet elämyksiin, virkistykseen sekä hyvään elämään. Tarkoituksena on palvella eri ikäisiä kuntalaisia sekä vapaa-ajan asukkaita ja yritystoimintaa. Nuorten osallisuutta on pyritty lisäämään vuonna 2022 esimerkiksi nuorten osallisuus ja kulttuuri hankkeella. Lisäksi eri järjestöyhteistyötä on pyritty tukemaan. (Kyyjärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 22–23.)

Kivijärven kunnan kulttuurisektorin on sanottu vastaavan kulttuuripalveluista sekä kunnan juhlista. Talousarvioon on kirjattu, että kulttuuritoiminta on siirtynyt yhä enemmän yhdistys- ja vapaaehtoistoiminnaksi. Kuitenkin kunnan on kerrottu järjestävän esimerkiksi yhteislauluiltoja ja muita tapahtumia, joista informoidaan kotisivuilla, Facebookissa ja tarvittaessa paikallislehdessä. Toiminnan painopisteinä ovat esimerkiksi musiikin, teatterin, kuvataiteen, tanssin, kirjallisuuden tai elokuvien kautta luotava toiminta, jonka tavoitteena on tukea kuntalaisten elämänlaatua ja hyvinvointia. Tapahtumia tuotetaan joko paikallisten toimesta tai ostamalla ammattilaisilta. Paikallisia tapahtumia pyritään järjestämään kansallisina juhlapäivinä ja paikallista kulttuuriperinteen jatkuvuutta edesautetaan kotiseututyöllä ja keräämällä paikallista perinnetietoa. (Kivijärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2022–2024, 37–38.)

Kannonkosken asiakirjoissa kulttuuritoimen tavoitteeksi on kirjattu kunnan asukkaiden mahdollisuuksien tukeminen luovaan ilmaisuun ja toimintaan sekä kulttuurin ja taiteen tekemiseen ja kokemiseen. Toiminnallisina ja laadullisina tavoitteina on kulttuuritoimintaa järjestettäessä ottaa huomioon paikalliset olosuhteet, väestön tarpeet sekä voimavarat, jonka lisäksi toimintaa pyritään järjestämään yhteistyössä kolmannen sektorin, kulttuurialan ammattilaisten sekä yhteistyössä muiden kuntien kanssa. Kunnassa toimii myös kulttuurivastaava, joka järjestää muun muassa juhlia ja tapahtumia sekä tekee paikallisen kulttuuriperinnön eteen töitä. Toimintamuutoksena on kirjattu erityisryhmien ja laitosasukkaiden osallisuuden edistäminen sekä keskustan kulttuuripolun päivittäminen. (Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 29–30.)

Kaikkien kolmen kunnan asiakirjoissa nousi esille halu hyvinvoinnin ja elämänlaadun tukemiseen kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen avulla. Voi siis todeta, että kunnissa tunnustetaan kulttuurin ja taiteen tärkeys kuntalaisten hyvinvoinnin ja arjen tukijana. Eri-ikäisten hyvinvointiin liittyvien hankkeiden ja ohjelmien kautta onkin mahdollista edistää esimerkiksi vaikeissa tilanteissa olevien ihmisten osallistumista ja osallisuutta kulttuurielämään ja ympäröivään yhteiskuntaan ja näin ollen auttaa vaikkapa arjessa jaksamisessa (Virolainen 2015, 44). Kuntien asiakirjat toivat esille myös

paikallisuuden tärkeyden ja yhteisöllisyyden tukemisen, vaikka välillä on vaikea määritellä, mistä paikallinen alkaa ja mihin se loppuu. Aineistosta nousee esille myös paikallisuuden ja sitä myötä myös kulttuuriperinnön arvostus ja kuntalaisten kannustus luovuuteen sekä itseilmaisuun. Kaupunkien, ja varmasti myös kuntien, kehittämis- ja suunnitteluretorikassa usein painotetaan paikallisen identiteetin, erilaisten perinteiden, paikallisen ympäristön ja muista alueen toimijoista erottuvien erityispiirteiden olemassaoloa (Lähdesmäki 2016, 4). On kuitenkin huomioitava, että tässä tutkielmassa käytetty aineisto on enemmänkin hallinnollisen toimielimen, eli kunnan valtuuston käyttöön tarkoitettua tekstiä eikä niinkään markkinointiin tarkoitettua. Kuitenkin teksteistä voi löytää ajatuksia siitä, kuinka paikallisten tuottama oma kulttuuri ja sen esille tuominen tunnustetaan elinvoiman ja hyvinvoinnin lähteenä. Tällöin myös paikallisen identiteetin ja niin sanotun me-hengen on mahdollista lisääntyä ja vahvistua, mikä näkyy myös ulospäin.

Kaikkien tutkittavien kuntien kirjastopalvelut tuotetaan seutuyhteistyössä, mikä tarkoittaa konkreettisesti Keski-kirjastojen palveluja. Kaikkien kuntien kirjastoissa on sekä asiakaspalveluaikoja mutta käytössä on myös omatoimikirjastot, jotka lisäävät saavutettavuutta. Lisäksi Keski-kirjastojen palvelujen kautta kirjastoihin on mahdollista tilata aineistoa muista kirjastoista. Kyyjärven asiakirjoista käy ilmi, että kunnan on tarkoitus lisäksi järjestää tapahtumatarjontaa erilaisten toimijoiden kanssa, jonka lisäksi myös esimerkiksi digitaitokoulutuksia olisi mahdollista tarjota asiakkaille. Kivijärvellä toiminnan painopisteinä on laadukkaan asiakaspalvelun takaaminen sekä tarpeiden mukainen kokoelma ja välineistö, jotka houkuttelevat kaiken ikäisiä käyttämään kirjastoa. Lisäksi kirjastossa investoidaan inva-wc:een. Kannonkoskella kirjaston toimivuutta on päätetty edesauttaa henkilöstöresurssein, jonka lisäksi kirjastolle on haettu rahoitusta hankkeeseen. (Kyyjärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 21–22; Kivijärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2022–2024, 35–36; Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 29.) Keski-kirjastojen laaja toiminta-alue tuo pienille kunnille joustavuutta aineistoon, sillä kirjoja on mahdollista tilata muista kunnista omaan kuntaan ja näin ollen kaikissa kunnissa ei ole pakko olla todella laajaa kokoelmaa.

Kuntien alueella on liuta toimijoita, jotka tarjoavat kuntalaisille esimerkiksi taiteen perusopetusta. Kyyjärven ja Kivijärven kunnissa toimii Karstulan kansalaisopisto, jonka tavoitteena on monipuolista ohjelmaa pitäen sisällään muun muassa musiikin ja kuvataiteen perusopetusta. Sen sijaan Kannonkoskella kansalaisopistopalveluja tuottaa Saarijärven kansalaisopisto, jonka toiminnallisina ja laadullisina tavoitteina on taata kuntalaisille mahdollisuus harrastaa monipuolisesti ja edullisesti. Kurssitarjonnan on tarkoitus olla joustavaa ja käyttäjälähtöistä. Lisäksi jokaisen kunnan alueella toimii Viitasalo-opisto, joka tarjoaa musiikkiopisto-opetusta ja sen isäntäkuntana on

Saarijärvi. (Kyyjärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 18–20; Kivijärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2022–2024, 33; Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 28.)

Kuten on jo aiemmin todettu, kulttuuriset kytkökset lisäävät alueen elinvoimaa ja muutenkin elinvoimaan liittyvä keskustelu on yhä enemmän liitoksissa alueelliseen potentiaaliin. Kulttuuri on yksi alueeseen ja yhteisöihin sitouttava tekijä, jonka lisäksi se on myös positiivisen ja kestäväen aluekehityksen tekijöistä. (Salmivuori 2022, 88; 97 sekä Crossick & Kaszynska 2016.) Suomen liittyttyä Euroopan unioniin, mahdollisuudet erilaisille projekteille ja hankkeille aukenivat unionin alue- ja rakennerahastoista. Erilaiset projektit ovat aktivoineet ja lisänneet halua elinympäristön kehittämiseen, mikä on tehnyt niistä keskeisen välineen alueiden kehittämisessä. (Mäkinen & Äikäs 2003, 11).

Kuntalaisten vuosituloilla sekä koulutustaustalla on vaikutusta kulttuuritilaisuuksissa käymiseen ja kulttuurin harrastamiseen. Lisäksi on havaittu, että esimerkiksi pienituloiset käyvät useammin kirjastoissa, mutta harvemmin muissa kulttuuritapahtumissa verrattuna parempituloisiin. Usein kunnan kulttuuritoiminnan toivotaan olevan kansalaislähtöistä ”alhaalta ylöspäin” tapahtuvaa toimintaa. (Kangas ym. 2018, 23; 33–34.) Siksi voidaankin nähdä tärkeänä, että kunta kulttuuritoiminnan mahdollistajana kuuntelee aktiivisesti asukkaiden toiveita ja toiminnassa otetaan huomioon erilaisista lähtökohdista tulevat asiakkaat. Tutkittavien kuntien suunnitelmissa tuli selkeästi esille asiakaslähtöisyys, jonka seurauksena toiminnasta on mahdollista saada mahdollisimman tehokasta. Lisäksi kulttuurin panostaminen voidaan nähdä tärkeänä sitouttajana kunnan toiminnassa. Esimerkiksi kirjaston ja erilaisten taideharrastusten tarjonta luovat kulttuurista elinvoimaa alueelle.

4.5 Taloudellinen kestävyys

Kun ajatellaan kuntien toimintaa, taloudellinen kestävyys on hyvin keskeinen, ehkä jopa muita mahdollistava tekijä. Taloudelliset reunaehdot luovat rajat sille, millaisia toimia muiden ulottuvuuksien saralla voidaan tehdä. Talousarviot ja talous- ja toimintasuunnitelmat ovat itsessään jo ilmentymä siitä, miten kunnat pyrkivät toimimaan taloudellisesti kestäväällä tavalla. Siksi onkin kiinnostavaa tarkastella, mihin kussakin kunnassa halutaan taloudellisesti panostaa eniten. Tässä osiossa tarkastelun lähtökohdina ovat kuntien tuloslaskelmat, joiden avulla on helppo tarkastella kuntien taloustilannetta. Ensiksi käyn läpi yleisesti kuntien taloudellisia tilanteita, jonka jälkeen tarkastelussa ovat kuntien väkilukujen muutokset. Lopuksi vielä analysoin, millaisia

taloudellisia reunaehtoja kuntien taloudellinen tilanne luo muille kestävän kehityksen ulottuvuuksille.

Kuntien talousarvioita ja -suunnitelmia tarkasteltaessa syntyi käsitys taloudellisista reunaehdoista, joita kuntien toimintaan liittyy. Taloudellista kestävyyttä voi yrittää edistää esimerkiksi resurssitehokkuutta parantamalla, mikä voisi kuntien kohdalla tarkoittaa talouden vakauttamista. Tällöin toiminnan pohjalla on tasapainoinen kasvu, jolloin esimerkiksi velkaantumista pyritään välttämään. Jokaisella kunnalla suunnitelmien vuosikatteet olivat selkeästi plussalla. Kuitenkin Kannonkosken kunnan tilikauden tuloksen odotettiin vuonna 2022 jäävän alijäämäiseksi, kun taas Kivijärvellä ja Kyyjärvellä tuloksen arvioitiin olevan ylijäämäinen. Kuitenkin Kannonkosken kunnan taloussuunnitelmasta voi huomata, että vuonna 2023 tilikauden tulos on tarkoitus kääntää ylijäämäiseksi. Kuntalaissa mainitaan, että tilikauden alijäämät tulee kattaa aina neljän vuoden kuluessa (Kuntalaki 110§.) Kunnan talouden tasapainossa on kyse lähtökohtaisesti resurssien riittävydestä kunnan velvoitteiden hoitoon. Kuitenkin jokaisen kunnan resurssit ovat erilaiset, ja tästä syystä tasapainokin tarkoittaa erilaisia asioita. Väestönrakennetta tarkastelemalla on mahdollista tarkastella niin ikään tasapainoa, sillä se ilmentää kunnan palvelutarvetta ja näin ollen resurssien tarvetta. (Sivervo 2011, 233–234.)

Talousarviossa 2022 Kyyjärven kunnan kerrotaan täyttäneen kriisikuntakriteerin jo vuosina 2017–2021. Tämä tarkoittaa sitä, että alijäämä on niin suuri, ettei sitä pystytä muuttamaan ylijäämäksi määräajassa, joka asetetaan kuntalain 110§. Kunnan tilikauden arvioitiin olevan ylijäämäinen 987 988 euroa vuonna 2022. Verotulojen arvioitiin laskevan ennusteen mukaisesti 5,4 % ja valtionosuuksien arvioitiin nousevan 3 %. (Kyyjärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 10.) Kivijärven kunnan tilikauden arvioitiin olevan vuonna 2022 ylijäämäinen 649 800 euroa. Talousarvion mukaan kunnan taloudelliset lähtökohdat olivat haastavat vuodelle 2022, mikä oli nähtävissä 2022–2024 taloussuunnitelman laatimisessa. Näistä syistä talousarviossa on mainittu, että varojen käyttöä on seurattava tarkasti ja pyrittävä menojen leikkauksiin. Vuoteen 2020 verrattuna verotulojen arvioitiin kasvavan 3,9 % ja valtionosuuksien 5,5 %. (Kivijärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 2.) Kannonkosken talousarviossa kunnan tilikauden arvioitiin jäävän alijäämäiseksi 358 709 euroa. Vuonna 2022 verotulojen arvioitiin laskevan 1,17 % kun taas valtionosuuksien arvioitiin nousevan 7,5 % edelliseen vuoteen verrattuna. (Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2021–2024, 9–10.) Jokaisessa kunnassa siis on huomioitu taloudelliset haasteet, ja asiakirjojen perusteella niihin halutaan myös reagoida. Seuraavaksi erittelen vielä tarkemmin kuntien 2022 vuoden tilikauden arvioita.

Kyyjärven kunnan toimintakatteen arvioitiin olevan vuonna 2022 miinuksella noin 9,1 miljoonaa euroa toimintatulojen ollessa noin kaksi miljoonaa euroa ja toimintamenojen arvioitiin olevan noin 11 miljoonaa euroa. Verotuloja arvioitiin tulevan melkein 4,8 miljoonaa euroa ja valtion osuuksia noin 4,9 miljoonaa euroa. Rahoitustulojen ja -menojen erotuksen jälkeen, jonka arvioitiin olevan 713 850 euroa, vuosikatteeksi arvioitiin noin 1,3 miljoonaa euroa. Suunnitelman mukaisia poistoja arvioitiin olevan 349 442 euroa, jonka jälkeen tilikauden tuloksen arvioitiin olevan 987 988 euroa. (Kyyjärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023-2024, 36.)

Kivijärven toimintatuottojen arvio vuodelle 2022 oli noin 1,25 miljoonaa euroa ja vastaavasti toimintakulujen arvioitiin olevan noin 9,7 miljoonaa euroa. Toimintakatteen arvioitiin siten olevan noin 8 miljoonaa euroa miinuksella. Verotuloja arvioitiin saata- van noin neljä miljoonaa euroa, valtionosuuksia tulisi noin 5,4 miljoonaa euroa ja rahoitustuottoja ja -kulujen erotus olisi miinuksella 31 000 euroa. Näin ollen vuoden 2022 vuosikatteeksi arvioitiin noin 1,3 miljoonaa euroa. Kun tästä vähennetään vielä suunnitelman mukaiset poistot, jotka olisivat reilu 700 000, jäljelle jäi tilikauden ylijäämäksi 650 000 euroa. (Kivijärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023-2024, 59.)

Kannonkosken talouslaskelman mukaan toimintatuotoiksi arvioitiin noin 2,8 miljoonaa euroa ja toimintakuluiksi noin 13,6 miljoonaa euroa. Näin ollen kunnan toimintakatteeksi ennen verotuloja ja valtionosuuksia on arvioitu noin -10,9 miljoonaa euroa. Verotuloiksi arvioitiin noin 4,7 miljoonaa euroa ja valtionosuuksiksi noin 6,4 miljoonaa euroa. Rahoitustuottojen ja -kulujen erotus on 29 000 euroa ja näin ollen kunnan vuosikate on reilu 339 000 euroa. Poistojen ja arvonalentumisien jälkeen, jotka ovat yhteensä -698 180 euroa, tilikauden tulos jää alijäämäiseksi 358 709 euroa. (Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2021-2024, 45-47.)

Vuoden 2022 vuosikatteeksi arvioitiin noin 1,3 miljoonaa euroa Kyyjärvellä. Tulos- suunnitelman mukaisesti vuosikatteen arvioidaan laskevan vuonna 2023 reilut 960 000 euroon ja taas vuonna 2024 nousevan liki 1,2 miljoonaan euroon. Vuosien 2023-2024 aikana erityisesti toimintamenoja pyritään laskemaan noin 11 miljoonasta eurosta reiluun viiteen miljoonaan euroon. Lisäksi verotulojen arvioidaan laskevan kuten myös valtionosuuksien. Vuonna 2023 tilikauden tuloksen arvioidaan olevan reilu 630 000 euroa kun taas vuonna 2024 sen arvioidaan nousevan yli 860 000 euroon. (Kyyjärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023-2024, 11.)

Verrattuna Kivijärven vuoden 2022 vuosikatteeseen vuonna 2023 sen suunnitellaan kasvavan noin 1,3 miljoonasta eurosta reiluun 1,6 miljoonaan euroon, kun taas vuonna 2024 sen arvioidaan laskevan 1,58 miljoonaan euroon. Isoina muutoksina on mahdollista nähdä valtionosuuksien ja verotulojen laskun. Kunnan tilikauden

arvioidaan pysyvän ylijäämäisenä vuosien 2023 ja 2024 aikana nousten molempina vuosina yli 870 000 euroon. (Kivijärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 59.)

Vuosien 2023 ja 2024 Kannonkosken vuosikatteiden arvioidaan nousevan vuoden 2022 liki 340 000 euron arviosta ensin vuonna 2023 reiluun 850 000 euroon ja vuonna 2024 laskevan hiukan noin 700 000 euroon. Suurimmaksi osaksi tämän on arvioitu johdettavan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden maksuosuusmenojen loppuessa kokonaan. Vuoden 2022 tilikauden ollessa alijäämäinen yli 350 000 euroa, vuonna 2023 tilikauden arvioidaan nousevan ylijäämäiseksi yli 150 000 eurolla, mutta laskevan taas vuonna 2024 kuitenkin pysyen ylijäämäisenä reilu 3000 euroa. (Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 44.)

Kuntien talouden tasapaino pohjaa siihen, että resurssit ovat riittävät pitkällä aikavälillä suhteessa olemassa oleviin velvoitteisiin (Sinervo 2011, 6). Kyyjärvellä ja Kivijärvellä kuntien talouden suunta näyttää pysyvän arvioiden mukaan suhteellisen samanlaisena myös 2023 ja 2024 vuosina. Kannonkoskella sen sijaan tilikauden loppusummissa on enemmän heittelyä. Kuntien talouden vakauttaminen ja säästöjen kertyminen on moninainen asia. Esimerkiksi yksi tapa saada aikaan säästöjä ja edesauttaa kuntatalouden vakauttamista on vähentää niiden tehtävien määrää (Matikainen 2016, 134). Kuitenkin on todettu, että ainoastaan paikallisella tasolla on mahdollista määrittellä, mikä on hyvää elämää (Salonen 2010, 109). Näin ollen kuntien taloudellisen kehityksen ja palvelujen riittävyyden ytimessä voidaan nähdä olevan avainasemassa paikalliset ihmiset ja heidän kokemuksensa. Kuten jo aiempia ulottuvuuksia läpikäydessä on ilmennyt, kaikissa kunnissa halutaan kuunnella paikallisia kunnan toimintoihin liittyen. Näin ollen tällaisella toiminnalla voi olla myös positiivisia vaikutuksia kunnan talouteen ainakin jossain määrin, sillä tällöin turhia kuluja voidaan välttää.

Jokaisen kunnan asukasluku on taantuva. Tilastokeskuksen mukaan Kyyjärven asukasluku oli vuonna 2021 1232, Kivijärven 1088 ja Kannonkosken 1311. Kyyjärven talousarviossa sekä -suunnitelmassa tunnistetaan työllisten määrän puolittumisen luomat haasteet, mutta positiivisena voimavarana nähdään maahanmuuton suosiminen, sillä sen nähdään antavan mahdollisuuden väestönrakenteen kehittymiselle positiivisempaan suuntaan ja tuovan alueelle myös työvoimaa. Kivijärven asiakirjoissa väkiluvun vähenemiseen puuttumiseen ei ole erikseen viitattu. Kannonkosken teksteissä mainitaan, että väkiluvun vähenemiseen pyritään vaikuttamaan kaikilla toiminnan osa-alueilla. (Kyyjärven talousarvio, 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 7; Kivijärven talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 1; Kannonkosken talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 6.)

Väkiluku on yksi merkittävä tekijä, joka vaikuttaa kuntien taloudellisiin olosuhteisiin. Kunnan kantaväestön ja muuttajien välinen suhde onkin hyvin vaikea. Muuttoliike aiheuttaa helposti sen, että esimerkiksi muuttovoittokuntiin muuttavat saavat valmiista palveluista paljon hyötyjä, mutta kustantajina ovat olleet kuitenkin niin sanottu kunnan kantaväestö. Päinvastoin tilanne voi ilmentyä siten, että poismuuttajat jättävät kaikki kustannukset kuntiin jäävien maksettaviksi. Muuttotappiokunnassa palvelujen rahoittaminen olisi hyvä rahoittaa aina niiden käyttöhetkellä eikä esimerkiksi jälkikäteen. Tällöin haittojen jakautuminen, eli maksu, olisi mahdollista kohdistaa sillä hetkellä palveluita käyttäville. (Sinervo 2011, 158–159.) Pienten kuntien taloudellinen kehitys on paljolti riippuvaista juuri muuttoliikkeistä. Esimerkiksi pienelle kunnalle uusien yleisten tilojen, kuten koulun tai terveyskeskuksen rakentamisen suunnittelu voi olla haasteellista, sillä arviot tilojen koosta ja riittävydestä on tehtävä arvioiden mukaan. Haasteita voi ilmetä, jos väkiluvussa tapahtuukin yllättäviä muutoksia ja tilojen käyttäjiä ei jostain syystä olisikaan arvioitua määrää. Tutkittavissa kunnissa väestön kehitys on ollut tasaista jo pitkän aikaa.

4.6 Eri kestävyiden ulottuvuuksien esiintyvyys

Talousarvion avulla on mahdollista tarkastella sitä, kuinka paljon rahaa kunnissa on päätetty laittaa muihin ulottuvuuksiin eli ekologiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyteen. Kuitenkaan talousarvioissa ei välttämättä suoraan ilmaista budjettia tiettyyn toimintaan vaan asia esitetään menoarviona. Oheisesta taulukosta (taulukko 1) on nähtävissä kunkin kunnan menoarviot. Menoarvioiden avulla voin tarkastella, kuinka paljon tutkittavat kunnat arvioivat mihinkin toimialaan kuluvan rahaa. Yleensä tapana on tarkastella tulo- ja menoarvioiden suhdetta, jotta on mahdollista todeta, onko budjetti tasapainossa. Raaka'asti yleistämällä on kuitenkin menoarviota tarkastelemalla mahdollista analysoida, mihin toimialaan kussakin kunnassa arvioidaan käytettävän eniten rahaa ja näin ollen millaiset reunaehdot talous luo kullekin toimialalle sekä kestävyiden ulottuvuudelle. On kuitenkin syytä huomata, että asia ei ole näin yksiselitteinen, minkälaiseksi sitä kuvailen sillä osa menoista ovat pakollisia kuluja, joihin kunnissa ei ole mahdollista vaikuttaa. Näin ollen toimialojen menoarviot eivät kerro esimerkiksi suoraan sitä, mitä toimialaa arvostetaan eniten tai vähiten, vaan kyseessä voivat olla pakolliset menot. Olen listannut menoarvioihin ne palvelut ja osastot, joita olen käynyt läpi muiden ulottuvuuksien yhteydessä, joten taulukko ei ole kaiken kattava. Lisäksi osissa kohdissa tiedot ovat puutteellisia tai ne eivät ole suoraan vertailukelpoisia keskenään.

Oheiseen taulukkoon (taulukko 1.) on koottu jokaisen tutkittavan kunnan menoarviot listatuista toimialoista. Toimialat on koottu ekologisen, sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyyden ulottuvuuksien otsikoiden alle. Tarkoituksena on selventää sitä, miten taloudellinen kestävyys luo reunaehdoja muiden kestävyyden osa-alueiden toiminnalle, kun tarkastelun kohteena on kunta. Kuten taulukosta on huomattavissa, kaikki luvut eivät ole suoraan vertailukelpoisia kuntien kesken, mutta sen avulla on kuitenkin mahdollista katsoa suuntaa antavasti, mihin kukin kunta on arvioinut menoja menevän.

Taulukko 1. Kuntien käyttötalouden ja toimialojen menoarviot vuodelle 2022.

Kunta	Kannonkoski	Kivijärvi	Kyyjärvi
Taloudellinen			
Käyttötalouden meno-arvio yhteensä	13 641 919	10 111 970	11 155 950
Ekologinen			
Ympäristönsuojelu ja rakennusvalvonta	33 450	72 540	53 334
Maaseutupalvelut	30 313	14 210	29 865
Vesi-, viemärilaitos, jätehuolto, kunnan maa- ja metsätilat *	x	324 860	128 140
Sosiaalinen			
Varhaiskasvatus	316 500	359 650	551 038
Esi- ja perusopetus **	1 781 810	1 544 640	1 749 790
Sosiaali- ja terveyspalvelut	7 419 998	5 615 350	6 161 978
Vapaa-aikatoimi ***	90 290	141 490	123 935
Kulttuurinen			
Kirjastotoimi	116 040	115 500	98 312
Kulttuuritoimi ****	39 420	19 360	x

* Kivijärven talousarviossa ilmoitetaan infra-tukipalveluihin sisältyväksi, joka pitää sisällään vesi- ja viemärilaitoksen, kaukolämmön, jätehuollon, metsätilat sekä myyntipalvelut. Kannonkosken talousarviossa kohtaan sisällytetyt palvelut ovat hajautettu eikä niille ollut mahdollista laskea vertailukelpoista lukua taulukkoon.

** Kannonkosken talousarviossa toimiala sisältää esi- ja perusopetuksen lisäksi aikuisten perusopetuksen, valmistavan opetuksen sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan. Kyyjärven talousarviossa toimiala sisältää sivistyshallinnon, esi- ja perusopetuksen ja niihin liittyvät hankkeet, aamu- ja iltapäivätoiminnan, kansalaisopiston ja taiteen perusopetuksen.

*** Vapaa-aikatoimeja ei ole suoraan Kannonkosken asiakirjoissa. Kuitenkin Kivijärven vapaa-aikatoimeen oli sisällytetty nuorisotoiminta, nuorisovaltuusto, liikunta- ja urheilutoiminta, urheilualueet sekä ehkäisevän päihdetyön yhteyshenkilön, joten etsin palvelut myös Kannonkosken asiakirjoista ja laskin arvioidut menot yhteen. Sen sijaan Kyyjärven meno-arvio sisältää vapaa-aika- ja kulttuuritoimen palvelut yhdessä.

**** Kannonkosken ja Kivijärven kulttuuritoimet eivät pidä sisällään kansalaisopistoa tai musiikkiopistoa vaan esimerkiksi juhlat. Kuitenkin olen itse lisännyt kulttuuritoimen lukuun kansalais- ja musiikkiopistoihin arvioidut menevät menot. Kyyjärvellä sen sijaan kansalais- ja musiikkiopisto on yhdistetty koulutuspalveluihin ja muu kulttuuritoimi on esitetty yhdessä vapaa-aikatoimen kanssa, joten en ole voinut laittaa taulukkoon vertailukelpoisia lukuja.

Lähteet: Kannonkosken talousarvio 2022 sekä talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 18–19, 24, 26, 29–33, 36, 46. Kivijärven talousarvio 2022 sekä talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024, 11, 15, 25, 43. Kyyjärven talousarvio 2022 sekä talous- ja toimintasuunnitelma 2022–2024, 9, 16–18, 20, 22, 24, 28, 31.

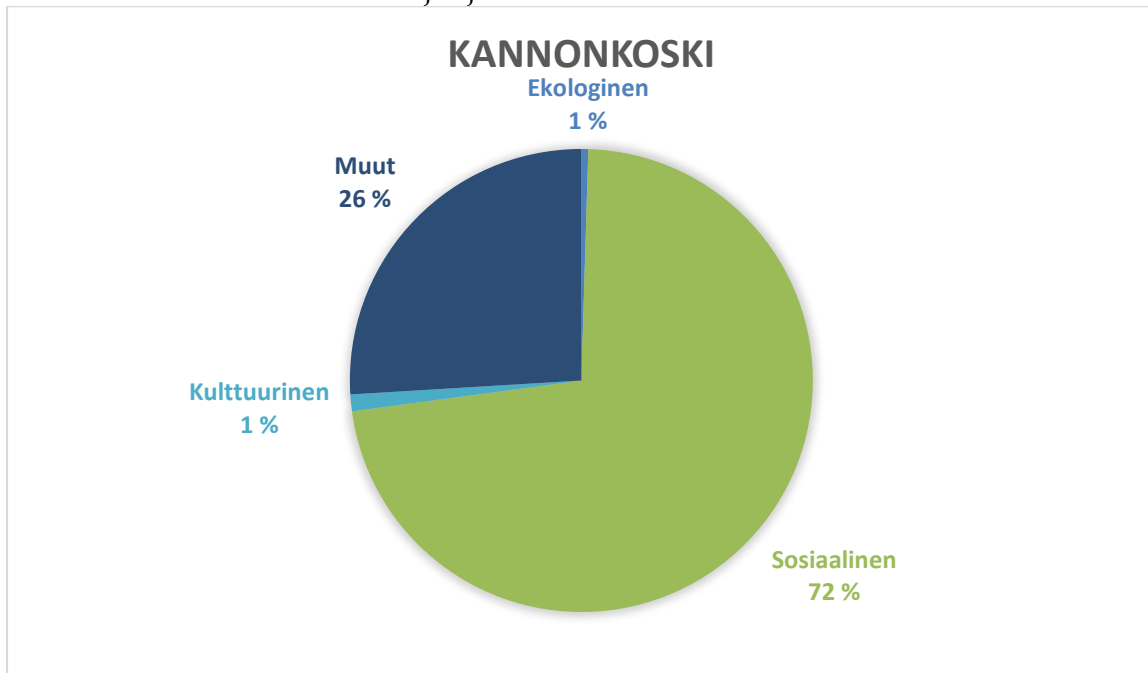
Kuten taulukosta on nähtävissä, sosiaalinen ulottuvuus ja siihen liitetyt toimialat, vievät ehdottomasti suurimman siivun kuntien menoista. Erityisesti sosiaali- ja terveyspalvelut vievät jokaisen kunnan menoista todella suuren osan. Lisäksi esi- ja perusopetukseen budjetoidut menot ovat kaikissa kunnissa toiseksi suurimmat, joten jo näiden kahden toimialan myötä sosiaalisen kestävyden ulottuvuus on kaikissa kunnissa ehdottomasti suurin menoerä. Toiseksi suurimmat menoerät on jokaisessa kunnassa tuottavat ekologisen kestävyden toimialat ja pienimmät tuottavat kulttuurisen ulottuvuuden toimialat. On kuitenkin otettava huomioon se, että kulttuurisen kestävyden toimialoja on vain kaksi, kun taas sosiaalisen ja ekologisen ulottuvuuden aloja on enemmän. Yleisesti ottaen talous ajatellaan muita kestävyden ulottuvuuksia mahdollistavana tekijänä. Kuitenkin tarkastelun voi kääntää myös toisin päin: Millaista on sosiaalisesti, kulttuurisesti tai ekologisesti kestävä talous?

Sosiaalisesti kestävä talouden voidaan nähdä muotoutuvan vaihtoehtoisten ajattelutapojen kautta, joita kaikkia yhdistää irtautuminen talouden yksiarvoteoriasta. Sen sijaan muun muassa oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden, kansalaisten osallisuus asioiden edistämiseen, eri tahojen yhteistyön sekä yhteiskuntavastuun odotetaan nostavan päätään talouden ja yhteiskunnan suhteesta puhuttaessa. (Pohjola 2014, 104.) Kulttuurinen kestävyys ilmenee talouspuheessa esimerkiksi siten, että kulttuuristen symbolien avulla kuntien on mahdollista erottautua globaalistikin ja näin ollen houkutella alueelle työvoimaa, asukkaita, matkailijoita sekä pääomia (Kainulainen 2005, 261). Ekologien kestävyys ja talous linkittyvät toisiinsa niin talouskasvun kuin väestönkehityksen myötä. Lisäksi on kiinnostavaa nostaa esille se, että Suomessa väestönkasvu auttaisi taloudellisesti, mutta ekologisesta näkökulmasta syntyvyyden väheneminen on positiivista (Heikkurinen 2020, 213). Omassa maisterintutkielmassani olen kuitenkin lähinnä tarkastellut ekologisuuutta ympäristön voimavarojen säilyttämisen ja arvostuksen kautta.

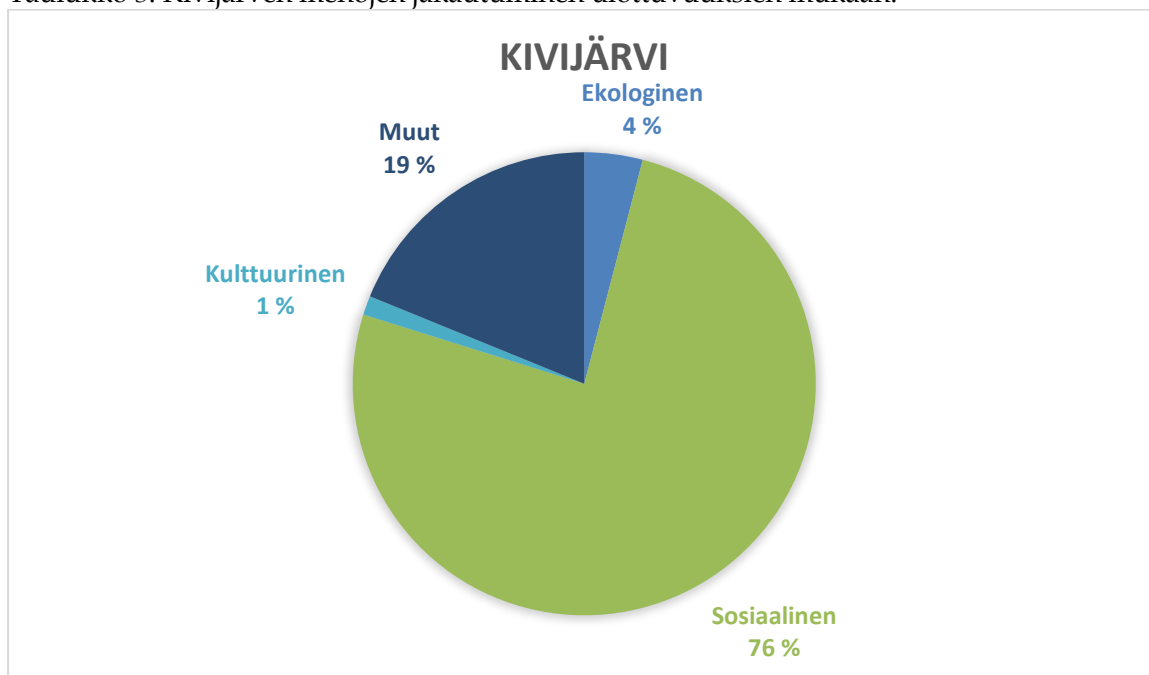
Seuraavissa taulukoissa (taulukko 2, taulukko 3, taulukko 4) olen visualisoinut vielä, kuinka paljon kussakin kunnassa sosiaalinen, ekologinen ja kulttuurinen kestävyys vievät prosentuaalisesti menoja. Lisäksi taulukoista on löydettävissä osio ”muut”, mikä pitää sisällään sellaisia kuntien toimialoja, joita en käsitellyt ulottuvuuksien

yhteydessä. Tällainen toimiala on esimerkiksi yleishallinto tai tietohallinto. Taulukoissa ei ole myöskään mainittu taloudellista ulottuvuutta, koska muut ulottuvuudet toimintamenoineen luovat taloudellista ulottuvuutta. Taulukoiden tulkinnassa on otettava huomioon edellisen taulukon (taulukko 1) yhteydessä mainitut puutteet tiedoissa. Taulukoista on kuitenkin nähtävissä, kuinka sosiaalinen ulottuvuus kattaa jokaisella kunnalla yli 70 % menoista ekologisen ja kulttuurisen ulottuvuuksien jäädessä hyvin pieniksi. Tässä tilanteessa on oleellista huomioida se, että sosiaalinen kestävyys pitää sisällään eniten toimialoja, mikä tietysti tällöin vaikuttaa myös sen osuuteen kuntien menoissa. Onkin huomioitavaa, että kuntien talousarvioiden tarkastelu kestävän kehityksen ulottuvuuksien kautta on haasteellista. Kuten edellä jo tuli ilmi, osa kuntien toimialoista ei sopinut minkään ulottuvuuden alle, minkä takia kunnan taloudellista puolta on haastava tarkastella muiden ulottuvuuksien läpi.

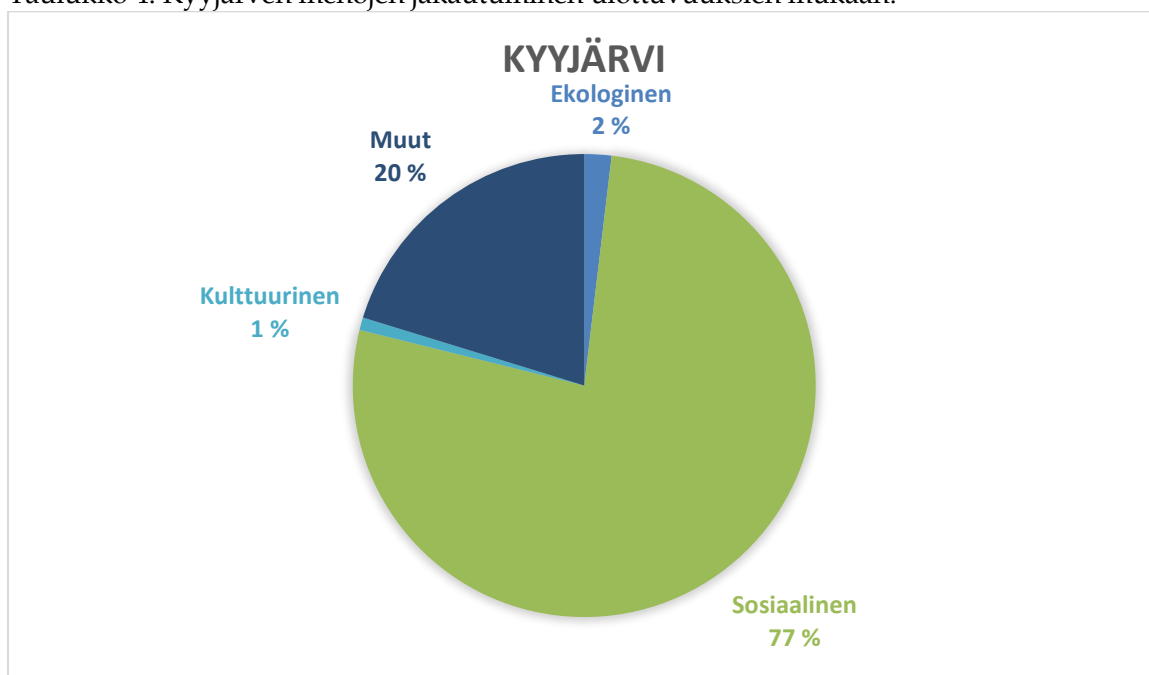
Taulukko 2. Kannonkosken menojen jakautuminen ulottuvuuksien mukaan.

Taulukko 3. Kivijärven menojen jakautuminen ulottuvuuksien mukaan.

Taulukko 4. Kyyjärven menojen jakautuminen ulottuvuuksien mukaan.

Kuntien toiminnassa taloudellinen kestävyys voidaan siis nähdä menojen suunnittelun kautta. Sosiaalisesti kestävää taloutta on ottaa huomioon yhteisössä elävät yksilöt ja heidän tarpeensa. Tällöin palveluja tuotetaan juuri kuntalaisia varten eikä rahaa haluta käyttää turhiin toimiin. Tarkasteltavien kuntien toiminnassa on nähtävissä, että sosiaaliseen kestävyys ja sen toimialoille uppoaa eniten rahaa. Lisäksi kaikkia ulottuvuuksia verrattaessa, sosiaalinen kestävyys nousi kaikista kattavimmaksi ja eniten

toimialoja sisällään pitäväksi ulottuvuudeksi. Ekologisesti kestävä kunta ottaa taloudellisessa suunnittelussa huomioon ympäristön kantokyvyn ja kunnostuksia ja maankäyttöä pyritään miettimään kestävyiden kautta. Kaikissa kunnissa ekologisuus otettiin huomioon ympäristönsuojeluun varatulla rahalla sekä omasta asuinympäristöstä huolehtimalla. Kulttuurisesti kestävä kunnan talous ottaa huomioon myös alueellisuuden ja omat voimavaransa. Kulttuuria usein käytetään luomaan vetovoimaisuutta ja houkuttelemaan kävijöitä alueelle, ja näin ollen taloudellisesti se voisi tarkoittaa esimerkiksi varojen säästämistä kulttuuritoimintaan. Kaikissa kunnissa kulttuurin ja sen harrastamisen tärkeys tunnustettiin. Toiminta oli myös vahvasti alueellista eikä vain kuntien omaa toimintaa, joten kulttuurillinen työ voidaan nähdä tutkittavissa kunnissa myös alueellisena työpanoksena.

5 POHDINTA

Olen tässä maisterintutkielmassa tarkastellut Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven kuntien kuntastrategioita, talousarvioita sekä talous- ja toimintasuunnitelmia. Tavoitteenani oli etsiä vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

Tulevatko kestävän kehityksen ulottuvuudet esille kuntien kuntastrategioissa ja ovatko kuntien strategioiden teemat samoja eri kunnissa, ja miten kestävän kehityksen ulottuvuudet heijastuvat kuntien talousarvioihin sekä talous- ja toimintasuunnitelmiin?

Jokaisen kunnan kuntastrategioista oli löydettävissä niin taloudelliseen, ekologiseen, sosiaaliseen kuin kulttuuriseen kestävyteen viittaavia tavoitteita ja arvoja. Ekologisuus nousi jokaisen kunnan kuntastrategiassa esille. Keskeinen yhteinen teema oli luonnon ja ympäristön arvostus, joka tuli tavalla tai toisella kaikissa kolmessa kuntastrategiassa esille. Niin ikään sosiaalinen kestävyys esiintyi jokaisen kunnan kuntastrategiassa. Yhteisiä teemoja olivat erityisesti paikallisten palvelujen näkeminen vahvuutena, harrastus- ja liikuntamahdollisuuksiin panostaminen sekä kuntien koulut osana yhteisön toimintaa. Lisäksi kuntalaisten osallisuuden mahdollistaminen ja edesauttaminen nousivat esiin kaikkien kuntien strategioissa. Kulttuurinen kestävyys ei ilmennyt strategioissa niin suoraan kuin muut ulottuvuudet. Kyyjärven ja Kannonkosken kuntastrategioissa kulttuurista ulottuvuutta ei suoraan tullut esille, mutta molemmissa mainittiin harrastustoiminnan tärkeys, mikä viittaa tässä tutkielmassa sosiaalisen kestävyden lisäksi kulttuuriseen kestävyteen. Harrastustoiminta mainittiin myös Kivijärven kuntastrategiassa, jossa kulttuurinen kestävyys nousi myös muilla tavoilla esille. Taloudellinen kestävyys nousi esille kuntastrategioissa. Kannonkosken kunnan tekstissä tuli esille talouden tasapaino, Kivijärven aineistossa taloudellinen kestävyys terminä ja Kyyjärven tekstissä nousi esille kustannustehokkuus. Lisäksi

jokaisen kunnan teksteissä esiintyi elinvoimaan ja sen parantamiseen liittyviä viittauksia.

Kaikki ulottuvuudet jalkautuivat myös talousarvioihin sekä talous- ja toimintasuunnitelmiin. Ekologinen kestävyys nousi esille edelleen luonnon arvostamisena, jonka lisäksi ruuan kotimaisuus nostettiin yhdeksi tärkeäksi temaksi kaikkien kuntien teksteissä. Sosiaalinen kestävyys oli laaja ulottuvuus, jossa esille nousivat hyvinvoinnin ja osallisuuden tukeminen esimerkiksi harrastusmahdollisuuksiin ja koulutukseen panostamisella. Kulttuurinen ulottuvuus nousi esille kirjasto- ja kulttuuritoimen myötä. Taloudellinen kestävyys otettiin huomioon vakaan taloustilanteen tavoitteiden asettamisella. Lisäksi muiden ulottuvuuksien ilmentäessä kuntien arvoja ja tavoitteita, taloudellinen suunnittelu loi niille toiminnallisia reunaehtoja.

Erityisesti sosiaaliseen ulottuvuuteen liitettyjen toimialojen tavoitteet ja suunnitelmat olivat hyvin konkreettisia ja tarkkarajaisia. Tähän vaikuttavat tietysti ulottuvuuksien määrittelyt, lakisäätteisten tehtävien tarkkuus ja se, millaisia rajoituksia olen itse analysoidessa aineistoa tehnyt. Lisäksi eri toimialojen suunnitelmia saattoi löytyä muista kuntien suunnitelmista tarkemmin eriteltyinä, mutta koska ne eivät olleet osana tämän tutkielman aineistoa, tavoitteet eivät välttämättä tulleet esille. Tutkimustulokseen vaikuttaa myös se, miten kestävä kehityksen ja sen ulottuvuuksien rajoituksen tekee. Usein sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus yhdistetään toisiinsa, sillä ne voidaan nähdä joissain määrin limittäisinä. Myös tässä tutkielmassa sosiaalisen ja kulttuurisen ulottuvuuksien toimialat liittyivät toisiinsa tiukasti ja esimerkiksi taulukosta 1 pystyi havaita, että toimialojen menoarviot menivät osittain näiden kahden ulottuvuuden sisälle yhtäaikaan. Näin ollen kestävä kehitys ei ole teoriapohjana mitenkään yksiselitteinen. Haasteena voidaan nähdä se, että kestävä kehityksen käsite pyrkii haukkamaan liian suuren alan ja näin ollen voi tuntua, että se sisältää kaiken, jonka lisäksi myös kaiken lähtökohta eli ekologinen kestävyys jää helposti varjoon (Palviainen 2004, 202). Tämä asetelma loi myös tietynlaisia haasteita tämän maisterintutkielman toteuttamiselle, sillä yhtä oikeaa tapaa käsitellä kestävä kehitystä ja sen ulottuvuuksia ei ole. Yksi vaihtoehtoinen analyysimalli olisi ollut keskittyä puhemalleihin ja käsitteisiin eli pohtia kestävä kehityksen ulottuvuuksien ilmentymistä kuntien teksteissä, olisi ollut määrittää jokaiseen ulottuvuuteen liittyviä keskeisiä käsitteitä ja etsiä niitä systemaattisesti aineistosta, jolloin analyysistä olisi voinut tulla johdonmukaisempi. Toinen vaihtoehto olisi ollut tarkastella jotain kestävä kehityksen ulottuvuutta lähemmin. Esimerkiksi kulttuuria voisi lähestyä laajasta yhteisöllisen elämäntavan näkökulmasta. Tällöin kulttuurin kautta olisi voinut myös muiden ulottuvuuksien esiintymistä.

Kunnissa tehtävä strategiatyö ja toimialat kattavat kestäväns kehityksen viitekehityksen. Kuitenkin voidaan katsoa, että kestäväns kehityksen asema ei ole vakiintunut kuntien strategiatyöhön ja toimet sen edistämiseksi saattavat erota toisistaan (Schmidt-Thomé ym. 2020, 73). Tämä tuli esille myös tämän tutkielman aineistossa, kun kuntastrategioiden sisällöt vaihtelivat ja kestävyiden teemoja tuotiin joissain määrin eri tavoin esille. Varsinkin kulttuurisen ulottuvuuden kohdalla oli huomattavia eroja ja Kivijärven kuntastrategia oli ainoa, jossa kulttuuri tuotiin suoraan esille. Kestäväns kehitykseen ja sen johtamiseen olisi kuitenkin hyvä suhtautua aina kuntien omista lähtökohdista käsin.

Esimerkiksi kestävyiden kolmea erilaista johtamisen mallia olisi mahdollista käyttää myös kuntajohtamisessa. Ensimmäinen malli eli "johtotähdet" viittaa siihen, että kestäväns kehityksen periaatteita noudatetaan suhteellisen tarkasti ja johtajuus on keskittynyt yhteen korkeimmasta asemasta lähtevään linjaan, "verkostojen voima" sen sijaan pitää sisällään laajan omistajuuden ja poikkihallinnollisuuden, kun taas kolmas eli "aktiiviset yksilöt" viittaa siihen, että kestävyiden liittyvää työtä ei ole organisoitu, vaikka kunnan työskentelyssä onkin tavoitteellista toimintaa kestäväns kehitykseen liittyen. (Schmidt-Thomé ym. 2020, 62–63.) Kannonkosken, Kivijärven tai Kyyjärvien kuntien toiminta tai johtamien ei suoraan kytkeydy mihinkään edellä mainituista johtamismalleista, mutta lähimpänä on varmasti kolmas malli eli "aktiiviset yksilöt". Mallit ovatkin enemmän kuvailuja toiminnasta, mutta käytännössä toiminta saattaa olla hiukan erilaista.

Tutkielman tekemiseen haasteita ja epätasaisuutta loivat kuntien asiakirjojen erilaisuus keskenään. Talousarvioista ja -suunnitelmista löytyi samoja tietoja, mutta ne olivat esitetty eri tavoin ja esimerkiksi eri toimialojen menoarviot pitivät sisällään eri laajuisia kokonaisuuksia, mikä loi haasteita teemoitteluun. Lisäksi tämä johti siihen, että eri kestävyiden ulottuvuuksia oli hankala käsitellä tasapainoisesti, koska esimerkiksi sosiaalisen kestävyiden osuus nousi paljon suuremmaksi kuin vaikkapa ekologisen tai kulttuurisen. Myös niin sanottujen muiden toimialojen, kuten hallinnon tai tietohallinnon, sisällyttäminen ulottuvuuksiin ei onnistunut, joten kuntien kokonaisvaltainen tarkastelu oli taloudellisesta näkökulmasta haastavaa.

Luvussa 2.2 esittelin erilaisia kuvauksia kunnista ja niiden tulevaisuuden näkymistä. Neljä skenaariota olivat Innostava elinvoimakunta, Ratkaisut etsivä kunta, Laiska kunta sekä Lannistunut kunta. Maaseutu- ja pienkunnissa skenaariot ilmenevät eri tavoin kuin vaikkapa suurissa kaupungeissa. Pientä innostavaa elinvoimakuntaa kuvaa vahva tahtotila ja yhteistyö sidosryhmien, kuten järjestöjen tai kuntalaisten, kanssa. Kuntastrategioiden perusteella Kannonkoki, Kivijärvi ja Kyyjärvi sopivat

parhaiten ratkaisut etsivän kunnan kuvauksen. Keskiössä on muun muassa ennakoivat kehittämisote, yhteisöllisyys, vapaa-ajan asukkaat, ympäristötekijät sekä joustavat työnteontavat, joihin viitattiin myös laajasti kuntien asiakirjoissa (Valtionvarainministeriö 2017, 18). Kuntien toiminnassa voidaan nähdä siis paljon samankaltaisuuksia, ja erot olivat lähinnä kuvailuun tai asioiden esitystapaan liittyviä eroja. Ratkaisut etsivän kunnan kuvaillaan olevan myös resurssitehokas, yhteistyökykyinen sekä onnistunut löytämään ratkaisuja elinvoiman ja hyvinvoinnin tukemiseen (Valtionvarainministeriö 2017, 18). Erityisesti hyvinvoinnin tukeminen korostui kuntien teksteissä, mutta elinvoiman edistäminen työllisyyden hoidolla tai työkyvyn ylläpitämisellä jäi abstraktimmalle tasolle. Lähinnä työllisyyden edistäminen näkyi myönteisellä suhtautumisella yrittäjyyteen ja ongelman tunnistamisella. Ratkaisut etsivää kuntaa kuvaillaan myös sellaiseksi, joka nostaa asukkaat keskiöön ja näin ollen kuntalaiset osallistuvat myös kuntayhteisön toimintaan ja kehittämiseen (Valtionvarainministeriö 2017, 18). Kaikissa tutkittavissa kunnissa on tekstien mukaan luotu ainakin edellytykset tällaiseen tilanteeseen ja aineisto antaa ymmärtää, että kuntalaisia halutaan innostaa yhteisöllisyyteen ja kunnan toimintaan.

Pienten maaseutukuntien tulevaisuus on muutoksia täynnä. Väestön ikääntyminen, palvelujen hiipuminen, talouden tasapainon löytäminen sekä ympäristön luomat haasteet vaikuttavat paljon toiminnan pysyvyyteen ja jatkuvuuteen. Tämä maisterintutkielma loi pienen katsauksen siihen, millaisena pohjoisen Keski-Suomen pienet maaseutukunnat Kannonkoki, Kivijärvi ja Kyyjärvi näkevät omat tämänhetkiset tilanteensa ja millaisia toimia tulevaisuudessa on tehtävissä. Kuntien strategiat, arviot ja suunnitelmat mukailivat pitkälti samanlaisia kaavoja. Luonnon arvostus tunnistettiin voimavaraksi, jota olisi mahdollista hyödyntää esimerkiksi markkinoinnissa. Koulutus, harrastukset ja hyvinvoinnin ylläpito nähtiin tärkeänä tekijänä niin viihtyvyyden kuin brändinkin takia. Jokaisessa kunnassa taloudellinen tilanne on tunnistettu ja se halutaan pitää tasapainossa, mutta suurena haasteena nähdään myös väestön väheneminen ja ikärakenteen vanheneminen. Kaiken kaikkiaan kuntien tulevaisuuden visiot näyttivät enemmän toiveikkailta kuin lohduttomilta. Seuraavaksi olisiikin kiinnostavaa jatkaa tutkimusta vaikkapa haastatteleamalla kuntalaisia tai hallinnollisia työntekijöitä. Erityisesti kuntalaisten haastatteleminen voisi antaa vastapainoa ja näkemyksiä siihen, miten kuntastrategioissa sekä talousarvioissa ja -suunnitelmissa esitetyt tavoitteet ja toimet ovat toteutuneet käytännössä. Tällöin tulokset siitä, miten kestävyuden ulottuvuudet esiintyvät kunnan toiminnassa, millaista johtajuutta siihen liittyy tai millainen kunnan tulevaisuuden skenaario on, voisivat olla erilaisia. Toisaalta yhtä hyvin tulokset voisivat olla myös toisiaan tukevia.

LÄHTEET

Aineisto

Kannonkosken kuntastrategia 2018–2021.

Kannonkosken kunta *Talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024*.

Kivijärven kuntastrategia 2020.

Kivijärven kunta *Talousarvio 2022, talous- ja toimintasuunnitelma 2023–2024*.

Kyyjärven kuntastrategia 2030.

Kyyjärven kunta *Talousarvio 2022, taloussuunnitelma 2023–2024*.

Alasuutari, P. & Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p.). Vastapaino.

Assadourian, E. (2010). The rise and fall of consumer cultures. Teoksessa *Worldwatch Institute, State of the World 2010, Transforming Cultures from Consumerism to Sustainability*. New York: W.W. Norton & Company, 3–20.

Crossick, G. & Kaszynska, P. (2016). Understanding the value of arts & culture. The AHRC Cultural Value Project. Arts and Humanities Research Council.

Czarnecki, A., & Sireni, M. (2018). Vapaa-ajan asumisen taloudellinen merkitys maa-seutukuntien pysyville asukkaille. *Maaseudun uusi aika*, 26, 5-18.

Elo S. & Kyngäs H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*. 62(1), 107–115.

finder.fi. Haettu 8.5.2022 osoitteesta <https://www.finder.fi/kunta/Kyyj%C3%A4rvi> / <https://www.finder.fi/kunta/Kannonkoski> & <https://www.finder.fi/kunta/Kivij%C3%A4rvi>

Graneheim, U., Lindgren, B. & Lundan, B. (2017). Methodological Challenges in Qualitative Content Analysis: A Discussion Paper. *Nurse Education Today*. 56, 29-34.

Heikkilä, E. (2021). Neljän kunnan liitos ei toteudu – Kannonkoski hylkäsi kuntaliitoksen. *YLE*. Haettu 8.11.2021 osoitteesta: <https://yle.fi/uutiset/3-11787587>

Heikkurinen, P. (2020). Ekologinen kestävyys ja väestö Suomessa. Teoksessa *Sorsa, T.(toim.) Kestävän väestönkehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti*.

Heikkurinen, P. Johdanto kestävyteen (2014). Teoksessa: Joensuu, K., Järvinen, M. & Sinkko, T. (toim.), *Biotalousketjujen ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys*. MTT Raportti 184. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen, 7–11.

Helminen, V., Nurmio, K. & Vesänen, S. (2020). Kaupunki-maaseutu-alueuokitus 2018 Paikkatietopohjaisen alueuokituksen päivitys. *Suomen ympäristökeskuksen raportteja 21/2020*.

Jäntti, A. (2016). *Kunta, Muutos Ja Kuntamuutos*. Tampereen yliopisto.

Jäppinen, J. & Juusela, H. (1978). *Keski-Suomi*. Gummerus.

Järvelä, P., & Rosenqvist, O. (2007). Ikääntyvien kulttuuritoiminta maaseutukuntien voimavarana.

Järvinen, M. & Riipi, I. (2014). Sosiaalinen kestävyys. Teoksessa Joensuu, K., Järvinen, M. & Sinkko, T. (toim.), *Biotalousketjujen ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys*. MTT Raportti 184. Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus, Jokioinen, 20–24.

Kainulainen, K. (2005). *Kunta ja kulttuurin talous. Tulkintoja kulttuuripääoman ja festivaalien aluetaloudellisista merkityksistä*. Tampere University Press.

Kannonkoski.fi

Kangas, A., Sokka, S., Itkonen, H. & Jakonen, O. (2018). Aktiiviset osallistujat. Kuntalaiset kulttuuri- ja liikuntapalvelujen kehittäjinä. Cuporen verkkojulkaisuja 46. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Kattilakoski, M., Kervinen, K., Harilahti-Juola, V., & Kurikka, P. (2022). Hyvä elämä maaseutukunnissa: Osallisuuden ja yhteiskehittämisen avaamia näköaloja kestävään hyvinvointiin ja kuntien älykkääseen uudistumiseen. *Focus Localis*, 50(4).

Kaunismaa, E., Nerg, P., Karhunen, M., & Majava, J. (2021). Julkisen hallinnon strategia: Näin suomalaista julkista hallinto uudistetaan 2020-luvulla. *Hallinnon tutkimus* 2/2021, 69–77.

Kautto, M. & Metso, L. (2008). Sosiaalinen kestävyys – uusi poliittinen horisontti? *Yhteiskuntapolitiikka* 73(5), 411–420.

Keskisuomenmaaseutu.fi. Haettu 29.3.2022 osoitteesta http://www.keskisuomenmaaseutu.fi/leader-toiminta/leader_viisari/leader-toiminta

Kivijärvi.fi

Koivula, J. (2020). Pohjoiseen Keski-Suomeen on syntymässä uusi Suomenselän kunta – monikuntaliitos käynnistyi Kyyjärven kriisikuntamenettelystä. *Maaseudun tulevaisuus*. Haettu 8.5.2022 osoitteesta <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/230fc87c-8cf8-509f-92d2-cf8b63a1a822>

Koivula, J. (2021). Kriisikunta Kyyjärvi tarraa kiinni tuulivoimaan – ”Optimistisimpien laskelmien mukaan meistä tulisi Suomenselän Kauniainen”. *Maaseudun tulevaisuus*. Haettu 8.5.2022 osoitteesta <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/uutiset/69773785-033d-59fa-be36-1600bfac30d8>

Koivula, R., Hakamäki, P., Lounamaa, A., Nieminen, V., Rautiainen, A., Saarelainen, T., & Tuulari, S. (2022). Kunta hyvinvoinnin edistäjänä: Hyvinvoinnin moniulotteisuus lainsäädännössä ja kunta-asiakirjoissa. *Focus Localis*, 50(3).

Kuhmonen, T., Hyvönen, K., Ahokas, I., Kaskinen, J. & Saarimaa, R. (2015). Paikallinen ruoka ja kestävä kehitys. *Tutu e-julkaisuja* 7/2015. Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Turun yliopisto. https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/147477/eTutu_7-2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kuhmonen, T., Partio, H. & Kuhmonen, I. (2015). EU:n maatalouspolitiikka ja kestävä kehitys. *Poliittinen talous* 3(2015):1, 49–70. <https://journal.fi/poliittinentalous/article/view/96138/54517>

Kuntaliitto. (2021). <https://www.kuntaliitto.fi/kehittaminen-ja-digitalisaatio/kestava-kehitys> [Lainattu 4.3.2022]

Kuntaliitto. *Sosiaalinen kestävyys*. <https://www.kuntaliitto.fi/hyvinvointi-ja-sivitys/sosiaalinen-kestavyys> [Lainattu 27.2.2023]

Kurvinen, A., Jolkkonen, A., Lemponen, V., & Kahila, P. (2022). Pienten kuntien strategiat ja luovat ratkaisut. *Kunnallisalan kehittämissäätöjen julkaisuja (tulossa)*.

Kytö, H. & Kral-Leszczynska, M. (2013) Muuttoliikkeen voittajat ja häviäjät. Tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista. *Kunnallisalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisusarja* nro 76. Helsinki: Pole-Kuntatieto Oy.

kyyjärvi.fi

Lähdesmäki, T. (2016). Kaupunkien elämyksellinen kehittäminen ja imagotyö. *Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja*.

Marski, L. (2021) Matkailun suuntana kestävä ja turvallinen tulevaisuus, *TEM Toimialaraportit* 2021:1. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162841/TEM_2021_01_t.pdf

Matikainen, T. (2016). Kuntatalouden ohjaus osana julkista taloutta: Euroopan unionin sääntelyn vaikutukset kuntatalouden ohjaukseen.

Metsämuuronen, J. (2008). *Laadullisen tutkimuksen perusteet* (3. uud. p.). International Methelp.

Mäkiemi, K., & Äikäs, T. A. (2003). Kulttuurista elinvoimaa: Lähtökohtia Oulun Eteläisen alueen kulttuuritoiminnan kehittämiseksi. *Nordia Tiedonantoja*, (1), 1-65.

Nurmi, H., Syväjärvi, A., & Leinonen, J. (2018). Osallistava toimintaote hyvinvoinnin edistämistyössä. *Teoksessa: Kohti vaikuttavaa päätöksentekoa ja johtamista hyvinvointipalveluissa*, 113-126.

Nyholm, I., Stenvall, J., Airaksinen, J., Pekkola, E., Haveri, A., af Ursin K. & Tiihonen, S. (2016). *Julkinen Hallinto Suomessa*. Helsinki: Tietosanoma.

Palviainen, S. (2004). Uusi sopimuksellisuus ympäristöpolitiikan välineenä: Toimintatutkimus ympäristöhallinnon ja maaseudun kohtaamisesta. *Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja* 70. Joensuun yliopisto, Joensuu.

Pihlajamaa, J. & Virkkula, O. (2017). Resilientit yhteisöt sopeutuvat muutoksiin – ja vahvistuvat niistä. ePooki. *Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut* 3.

Pitkänen, S., Mayer, M. & Valtakari, M. (2022). *Selvitys alueellisista maahanmuuttostrategioista*. Työ- ja elinkeinoministeriö 2022:14.

Pohjola, A. (2014). Sosiaalisesti kestävä kehitys ja talous. *Hyvinvointitalous*, 98.

Rannikko, P. (1999). Combining social and ecological sustainability in the Nordic Forest periphery. *Sociologia Ruralis* 39 (3), 394–410.

Rantamäki, N. (2022). *Maaseudun paikallisyhteisöjen sosiaalisesti kestävä kehitys: Suunta-
viivoja kestäväälle hyvinvointipolitiikalle*. Jyväskylän yliopisto.

Saarikka.fi. Haettu 29.3.2022 osoitteesta <https://www.saarikka.fi/saarikka>

Salmivuori, E. (2022). Tutkimuskirjallisuuden tarjoamia määritelmiä ja tulkintoja alueiden elinvoimasta sekä maaseudun elinvoimaisuustekijöistä. *Maaseutututkimus*, 30(1), 88-107.

Salonen, A. O. (2010). *Kestävä kehitys globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnan haasteena*. Helsingin yliopisto.

Schmidt-Thomé, K., Eskelinen, H., Lamuela Orta, C., Laurila, L., Lähteenoja, S., Monni, S., & Terämä, E. (2020). Kestävän kehityksen johtaminen ja toimeenpano paikallistaloudella.

Syväjärvi, A., & Leinonen, J. (2020). Strategiatyöllä hyvinvointia? Strategiakäytäntöjen kehittyneisyys kuntien hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. *Hallinnon tutkimus*, 39(1), 52-66.

Savela, S. (2021). Kyyjärvi uskoo selviävänsä jatkossakin ilman kuntaliitosta – tuuli-voiman odotetaan lähes kahdeksankertaistavan kunnan kiinteistöverotuotot. *YLE*. <https://yle.fi/uutiset/3-11963865> [Viitattu 8.5.2022]

Sinervo, L. M. (2011). *Kunnan talouden tasapaino monitulkintaisena ilmiönä*. Tampereen yliopisto.

Soikkanen, H. (1966). *Kunnallinen Itsehallinto Kansanvallan Perusta: Maalaiskuntien Itsehallinnon Historia*. Helsinki: Maalaiskuntien liitto.

Soini, K. (2013). Kestävä kehitys ja kulttuuri. Teoksessa Toivonen, Paula (toim.) *Kestävä kasvatus. Kulttuuria etsimässä*. Suomen kulttuuriperintökasvatus seura. 12–26.

Soini, K. & Birkeland, I. (2014). Exploring the scientific discourse on cultural sustainability. *Geoforum* 51, 213–223.

Soteuudistus, haettu 8.3.2022 osoitteesta <https://soteuudistus.fi/uudistus-lyhyesti-syke.fi>. Haettu 29.3.2022 osoitteesta [https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto/Kaupunkimaaseutuluokitus_paivitetty_Suom\(57423\)](https://www.syke.fi/fi-FI/Avoin_tieto/Kaupunkimaaseutuluokitus_paivitetty_Suom(57423))

Thiele, L. P. (2016). *Sustainability*. Cambridge: Polity Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2017). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtiovarainministeriö (2017). Tulevaisuuden kunnan skenaariot ja visiot 2030: Parlamentaarisen työryhmän väliraportti tulevaisuuden kunnasta. *Valtiovarainministeriön julkaisu – 9a/2017*.

Valtionvarainministeriö (2020). Kunnat käännekohdassa? Kuntien tilannekuva 2020. *Valtiovarainministeriön julkaisuja* 2020:13. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162061/VM_2020_13_Kuntien_tilannekuva_2020.pdf

Virolainen, J. (2015). *Kulttuuriosallistumisen muuttuvat merkitykset, Katsaus taiteeseen ja kulttuuriin osallistumiseen, osallisuuteen ja osallistumattomuuteen*. Cuporen verkkojulkaisu 26. Cupore Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämiskeskus.

Vuori, J. (2021). Laadullinen Sisällönanalyysi. Teoksessa Vuori, J. (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/analyysitavan-valinta-ja-yleiset-analyysitavat/laadullinen-sisallönanalyysi/> [Viitattu 7.10.2022.]

Walker, B. H., Salt, D. A., David Salt, Reid, W. & Salt, D. (2006). *Resilience Thinking: Sustaining Ecosystems and People in a Changing World*. Island Press.

winda.fi. Haettu 8.5.2022 osoitteesta <https://www.winda.fi/volkkilankangas-ki-vij%C3%A4rvi>

Ympäristöministeriö. Haettu 24.1.2023 osoitteesta <https://ym.fi/mita-on-kestava-kehitys>

LIITTEET

LIITE 1

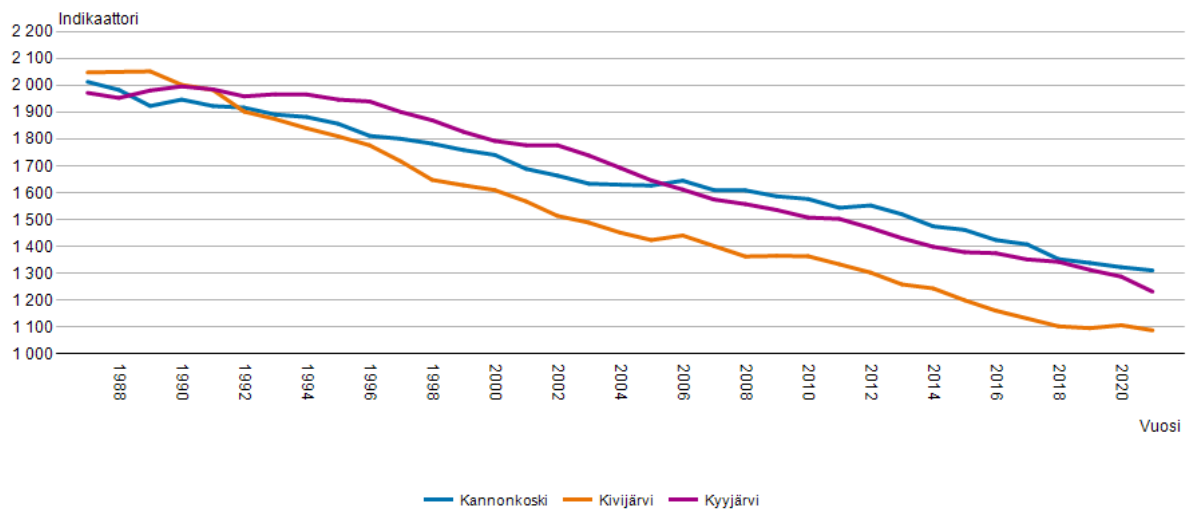
Keski-Suomen kartta <https://keskisuomi.fi/ennakointi-ja-tietopalvelut/kunnat/>
[Kuva haettu 11.3.2022] Kuvassa on rajattu sinisellä tarkastelussa oleva alue.

LIITE 2

Kannonkosken, Kivijärven ja Kyyjärven kuntien väkiluvun muutos vuosien 1988–2021 aikana. Lähde: Tilastokeskus. [Haettu 7.5.2022]

Kuntien avainluvut muuttujina Alue 2021 ja Vuosi. Väkiluku.

Lähde: Tilastokeskus